MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETO
TEISĖS FAKULTETO
PRIVATINĖS TEISĖS INSTITUTAS

SIMONA JAŠMONTAITĖ
(VERSLO TEISĖ)

SANDORIO ŠALIŲ IR KREDITORIŲ INTERESŲ PUSIAUSVYROS UŽTIKRINIMAS TAIKANT *ACTIO PAULIANA* INSTITUTĄ ĮMONIŲ BANKROTO PROCESE

Magistro baigiamasis darbas

Darbo vadovas –
Doc. dr. Salvija Kavalnė

Vilnius, 2016

TURINYS

ĮVADAS 3
1. SANDORIO GINČIJIMO INSTITUTO VAIDMUO BANKROTO PROCESE 8
1.1. Sandorių ginčijimo instituto paskirtis bei reguliavimo įtaka civilinės apyvartos dalyvių elgesiui 8
1.2. Skolininko ir kreditoriaus interesų pusiausvyra bankroto procese 14
1.2.1. Bankroto proceso reguliavimas Lietuvoje 14
1.2.2. Vyraujantis bankroto proceso tikslas Europos Sąjungoje 18
2. *ACTIO PAULIANA* INSTITUTO TAIKYMAS IR AIŠKINIMAS 23
2.1. Privalėjimo sudaryti sandorį ir kreditorių teisių pažeidimo sąlygos 25
2.1.1. Sandorio sudarymo privalomumas 25
2.1.2. Kreditorių teisių pažeidimai 30
2.2. Ginčijamo sandorio šalių nesąžiningumas 35
2.2.1. Skolininko nesąžiningumas 37
2.2.2. Trečiojo asmens nesąžiningumas 39
3. REABILITACINIO TIKSLO ĮGYVENDINIMAS BANKROTO PROCESE TAIKANT *ACTIO PAULIANA* INSTITUTĄ 46
3.1. *Actio Pauliana* taikymo sąlyga, užtikrinanti kreditoriaus, skolininko ir jo turtą įsigijusio trečiojo asmens interesų pusiausvyrą 47
3.2. Sandorio pripažinimas negaliojančiu, nustačius reabilitacinį jo sudarymo tikslą, Vokietijos ir Anglijos bankroto proceso reguliavime 50
IŠVADOS 57
PASIŪLYMAI 61
LITERATŪROS SĄRAŠAS 62
ANOTACIJA LIETUVIŲ IR ANGLŲ KALBOMIS 71
SANTRAUKA LIETUVIŲ IR ANGLŲ KALBOMIS 73
PATVIRTINIMAS APIE ATLIKTO DARBO SAVARANKIŠKUMĄ 77

ĮVADAS

Darbo aktualumas.

Įmonių bankroto įstatymo[1] (toliau – ĮBĮ) 11 straipsnio 5 dalies 8 punktas įgalina bankroto administratorių ginčyti sandorius, sudarytus trijų metų laikotarpyje iki bankroto bylos įmonei iškėlimo, kas iš esmės reiškia, jog sandoriai, tenkinantys *actio Pauliana* instituto taikymo sąlygas gali būti pripažinti negaliojančiais, kurie buvo sudaryti dar treji metai iki bankroto procedūrų įmonei pradėjimo. Teismų praktikoje[2] nurodyta, jog siekiant išvengti formalaus *actio Pauliana* instituto taikymo, kuris sudarytų prielaidas bankroto administratoriui piktnaudžiauti procesinėmis teisėmis ginčijant visus iki bankroto bylos iškėlimo sudarytus sandorius, būtina užtikrinti kreditoriaus, skolininko ir trečiojo asmens interesų pusiausvyrą, antraip būtų užkertamas kelias, įmonei, patiriančiai finansinius sunkumus, tęsti veiklą ir atkurti mokumą, nes dėl teisinio neapibrėžtumo potencialūs kontrahentai prarastų interesą sudarinėti sandorius apskritai.

Bankroto proceso institutas yra „vienas iš rinkos ekonomikos įrankių, kurių pagalba siekiama užtikrinti ekonomikos gyvybingumą bei pašalinti iš apyvartos nemokius subjektus“[3], tačiau netinkamas *actio Pauliana* instituto taikymas gali paskatinti greitesnį įmonių pašalinimą iš rinkos[4]. Atsižvelgiant į bankroto sukeliamas neigiamas pasekmes – darbo vietų praradimas, kreditorių reikalavimų nepatenkinimas arba dalinis patenkinimas[5] ir pan. – būtina užtikrinti efektyvų bankroto proceso reguliavimą, ir išanalizuoti *actio Pauliana* instituto taikymą, siekiant nustatyti, ar iš tiesų yra užtikrinamas pusiausvyros tarp sandorio šalių ir kreditoriaus interesų principas ir nėra užkertamas kelias reabilituoti įmonių mokumą dar iki bankroto bylos iškėlimo.

---

[1] Lietuvos Respublikos įmonių bankroto įstatymas. *Valstybės žinios*. 2001, Nr. 31-1010.

[2] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2010 m. lapkričio 30 d. nutartis civilinėje *BAB „Alytaus tekstilė“ v. AB „Rytų skirstomieji tinklai“* (bylos Nr. 3K-3-485/2010).

[3] Kavalnė S., Mikuckienė V., Norkus V., Velička R. *Bankroto teisės vadovėlis „Bankroto teisė. Pirmoji knyga“.* Vilnius: Justitia, 2009, p. 30-31.

[4] Atkreiptinas dėmesys, jog bankrutuojančių įmonių skaičius Lietuvos Respublikoje kasmet auga: 2013 metais bankroto procesas iškeltas 1553 įmonėms, 2014 m. – 1685 įmonėms, o 2015 m. – 1987. Lyginant 2015-ųjų bei 2016-ųjų metų pirmuosius pusmečius (sausis – liepa) matomas 29 procentų prieaugis įmonių, kurioms pradėtas bankroto procesas. (Audito**,** apskaitos**,** turto vertinimo ir nemokumo valdymo tarnybos prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos**.** *Bankroto ir restruktūrizavimo procesų eiga už laikotarpį 1993-2016-07-31 (2016-09-02 dienos duomenimis)* [interaktyvus]. 2016 [žiūrėta 2016-10-19]. <http://www.bankrotodep.lt/assets/Nemokumas/Duomenys-ir-analiz/2016-07-31-lenteles.pdf>.)

[5] „visų 1993–2016-06-30 bankrutuojančių ir bankrutavusių 19500 įmonių patvirtinti kreditorių reikalavimai siekė 13,6 mlrd. Eur, kai tuo metu turto vertė bankroto proceso pradžioje sudarė 8,1 mlrd. Eur. Tai rodo, kad įmonių skolos kreditoriams apie 1,7 karto viršijo balansuose nurodyto turto vertę. [...] o tai rodo, kad *daugeliui įmonių bankrotas inicijuojamas per vėlai, nes prikaupiami pernelyg dideli įsipareigojimai***.“** **(**Audito**,** apskaitos**,** turto vertinimo ir nemokumo valdymo tarnybos prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos. *Įmonių bankroto ir restruktūrizavimo bei fizinių asmenų bankroto procesų eigos 2016 m. sausio – birželio mėn. apžvalga.* [interaktyvus]. Vilnius, 2016-10-03 [žiūrėta 2016-10-19]. <http://www.bankrotodep.lt/assets/Nemokumas/Duomenys-ir-analiz/2016-APZVALGA-I-pusm2016-09-30.pdf>.)

Tiriama problema. Ar *actio Pauliana* instituto taikymas bankroto procese užtikrina reabilitacinio bankroto proceso tikslo įgyvendinimą?

Tyrimo tikslas. Nustatyti, ar taikant *actio Pauliana* institutą bankroto procese yra užtikrinama kreditoriaus, skolininko ir skolininko turtą įgijusio asmens interesų pusiausvyra bei atskleisti kaip šio instituto reguliavimas įtakoja įmonių, patiriančių finansinius sunkumus, galimybes tęsti ūkinę komercinę veiklą.

Darbo mokslinis naujumas ir tiriamos problemos ištyrimo lygis.

Actio Pauliana instituto teorinė ir praktinė analizė ne kartą aptarta moksliniuose straipsniuose bei periodiniuose lediniuose[6], taip pat paminėtina Mikuckienės V. disertacija „*Bankroto bylų nagrinėjimo teisme ypatumai"*[7], tačiau, šiuose darbuose tyrimai atlikti grindžiant teismų praktika, susiformavusia iki 2010 metų, kai tuo tarpu šiame darbe *actio Pauliana* instituto sąlygų aiškinimas ir taikymas grindžiamas pastarojo penkmečio teismų praktika. Minėti šaltiniai šiame darbe bus naudojami daugiausia pateikiant doktrininį *actio Pauliana* sąlygų aiškinimą bei sandorio negaliojimo instituto tikslus. Pasisakytina apie Ilmos Daubarienės mokslinį straipsnį „Pirmenybės vienam kreditoriui suteikimas kaip *actio Pauliana* sąlyga: trečiojo asmens nesąžiningumo aiškinimo nacionalinių teismų praktikoje problematika"[8]. Šiame straipsnyje analizuojama trečiojo asmens nesąžiningumo aiškinimo problematika Lietuvos apeliacinio teismo ir Aukščiausiojo Teismo praktikoje, analizuojant naujausią teismų praktiką. Nurodytas straipsnis bus vienas iš šaltinių, nagrinėjant trečiojo asmens nesąžiningumo sąlygą.

Autorės pasirinkta tyrimui problema - reabilitacinio bankroto proceso tikslo įgyvendinimas taikant *actio Pauliana* bankroto procese – yra nauja ir iki šiol Lietuvoje nenagrinėtina.

---

[6] Ambrasienė, D. *et al. Civilinė teisė. Prievolių teisė. Vadovėlis.* Vilnius: Mykolo Romerio universiteto Leidybos centras, 2006**;** Kavalnė S., Mikuckienė V., Norkus V., Velička R. *Bankroto teisės vadovėlis „Bankroto teisė. Pirmoji knyga".* Vilnius: Justitia, 2009; Kavalnė S., Norkus R. *Bankroto teisės vadovėlis „Bankroto teisė. Antroji knyga".* Vilnius: Justitia, 2011. Kiršienė V., Pakalniškis V., Ruškytė R., Vitkevičius P. *Civilinė teisė. Bendroji dalis .I tomas.* Vilnius: Lietuvos teisės universiteto Leidybos centras, 2004; Mikuckienė V. Bankroto proceso samprata. *Jurisprudencija*. 2008, 7(109): 30-38; Mikuckienė V. Kreditorių teisių įgyvendinimas bankroto procese. *Jurisprudencija*. 2005, 77(69): 33–40. Mikelėnas V. *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Šeštoji knyga. Prievolių teisė. I tomas*. Vilnius: Justitia, 2003; Mikelėnas V. *Sandorių negaliojimo instituto taikymas teismų praktikoje*. Vilnius: Justitia. 2006; *Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas: pirmieji dešimt galiojimo metų.* Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2013.

[7] Mikuckienė V. *Bankroto bylų nagrinėjimo teisme ypatumai*. Daktaro disertacija. Vilnius, 2007.

[8] Daubarienė I. Pirmenybės vienam kreditoriui suteikimas kaip *actio Pauliana* sąlyga: trečiojo asmens nesąžiningumo aiškinimo nacionalinių teismų praktikoje problematika. *Jurisprudencija*. 2015, 22(2): 340-359.

Tyrimo uždaviniai:

1. Atskleisti sandorių ginčijimo instituto reguliavimo svarbą, analizuojant sandorių pripažinimo negaliojančiais bankroto procese paskirtį, Lietuvoje ir Europos Sąjungoje vyraujantį bankroto proceso tikslą bei formalaus šio instituto taikymo keliamas grėsmes įmonių, patiriančių finansinius sunkumus, mokumo atkūrimui.

2. Atskleisti pusiausvyros užtikrinimo tarp kreditoriaus, skolininko ir trečiojo asmens interesų santykį su reabilitaciniu bankroto proceso tikslu.

3. Ištirti atitinkamų *actio Pauliana* instituto sąlygų – neprivalėjimo sudaryti sandorio, kreditorių teisių pažeidimo, skolininko ir trečiojo asmens nesąžiningumo – turinį, santykį bei taikymą ir esamo aiškinimo įtaką verslo subjektų priimamiems sprendimams.

4. Įvertinti, ar *actio Pauliana* institutu yra užtikrinama pusiausvyra tarp kreditoriaus, skolininko ir trečiojo asmens interesų, išskirti esmines problemas bei pateikti pasiūlymus.

5. Palyginti Lietuvos ir pasirinktų užsienio valstybių (Vokietijos ir Anglijos) bankrutuojančios įmonės sandorių ginčijimo specifiką, tikslu atskleisti sandorio, sudaryto siekiant reabilitacinių tikslų, įtaką sandorio pripažinimui negaliojančiu.

Tyrimo struktūra.

Darbas susideda iš įvado, trijų dėstomųjų dalių, išvadų, pasiūlymų, literatūros sąrašo, anotacijos ir santraukos lietuvių ir anglų kalbomis.

Pirmojoje dalyje nagrinėjama sandorių ginčijimo instituto paskirtis bankroto procese, aptariami subjektai, turintys teisę ginčyti bankrutuojančios įmonės sandorius, terminai, požymiai, ginčijamų sandorių dalykas, terminai, bei sandorio pripažinimo negaliojančiu pasekmės, taip pat atskleidžiami sandorių pripažinimo negaliojančiais tikslai. Taip pat analizuojama šio instituto reguliavimo įtaka verslo subjektų elgesiui dar iki bankroto bylos iškėlimo bei keliamos grėsmės įmonių, patiriančių laikinus finansinius sunkumus, mokumui atkurti. Toliau šiame skyriuje aptariamas vyraujantis bankroto proceso modelis Lietuvoje, atskleidžiantis bankroto proceso tikslus, Europos Sąjungoje vyraujantis naujas požiūris į finansinius sunkumus patiriantį skolininką bei tuo pagrindu priimtų teisės aktų analizė. Antrojoje dalyje analizuojamas *actio Pauliana* instituto keturių sąlygų - skolininko ir trečiojo asmens nesąžiningumo, kreditorių teisių pažeidimo ir skolininko neprivalėjimo sudaryti sandorio – turinys, santykis, taikymas ir pateikiamo aiškinimo problematika. Trečiojoje dalyje nagrinėjamas pusiausvyros tarp sandorio šalių ir kreditorių interesų užtikrinimas, teismų praktikoje pateikiamos trečiojo asmens nesąžiningumo sąlygos koncepcijos įtaka kontrahento suinteresuotumui sudaryti sandorius su finansinius sunkumus patiriančiomis įmonėmis, ir reabilitacinio ginčijimo sandorio sudarymo tikslo įtaką sandorio pripažinimui negaliojančiu *actio Pauliana* pagrindu. Taip pat, trumpai

apžvelgiama Vokietijos ir Anglijos bankrutuojančios įmonės sandorių ginčijimo specifika, tikslu atskleisti, ar sandorio sudarymas tikslu reabilituoti įmonės mokumą ir užtikrinti veiklos tęstinumą, yra pakankama sąlyga, užtikrinanti sandorio, formaliai tenkinančio sandorio nuginčijimo sąlygas, išsaugojimą. Darbo pabaigoje pateikiamos išvados ir pasiūlymai.

Tyrimo metodika. Dokumentų analizės metodu nagrinėjami teisės aktai, Lietuvos teismų praktika, teisės doktrina bei statistiniai duomenys. Istoriniu metodu – trečiojo asmens nesąžiningumo sąlygos teisinio reglamentavimo kaita bei pokyčiai teismų praktikoje; bankroto proceso reguliavimo modelis lyginant įstatyminį reglamentavimą bei teismų praktiką galiojant dabartiniam[9] ir senajam Įmonės bankroto įstatymui[10]. Lyginamuoju metodu – skolininko ir trečiojo asmens sąžiningumo sąlygos Lietuvos teismų praktikoje; Lietuvos ir užsienio šalių – Anglijos bei Vokietijos – sandorių ginčijimo specifika, kartu analizuojant ginčijamo reabilitacinio tikslo įtaką sandorio pripažinimui negaliojančiu; bankroto proceso reguliavimo modelį, įtvirtintą teisės aktuose, ir – teismų praktikoje. Sisteminiu analizės metodu – Europos sąjungos teisės aktai siekiant atskleisti vyraujantį bankroto proceso tikslą. Lingvistiniu metodu – aiškinamos sąvokos. Apibendrinimo metodu – kiekviename skyriuje pateikiamos išvados, taip pat formuojamos baigiamosios darbo išvados ir pasiūlymai.

Ginamieji teiginiai.

1. Sandorio šalių ir kreditoriaus interesų pusiausvyra, taikant *actio Pauliana* institutą, yra būtina siekiant užtikrinti įmonių, patiriančių laikinus finansinius sunkumus, galimybes tęsti veiklą.
2. Lietuvos teismų praktikoje, taikant *actio Pauliana* institutą, vyrauja trečiojo asmens nesąžiningumo koncepcijos aiškinimas, neigiamai įtakojantis kontrahentų suinteresuotumą sudarinėti sandorius su finansines problemas patiriančiomis įmonėmis.
3. Skolininko neprivalėjimo sudaryti ginčijamo sandorio sąlyga yra pripažįstama prioritetine santykyje su kitomis būtinosiomis *actio Pauliana* taikymo sąlygomis, užtikrinanti sandorio šalių ir kreditoriaus interesų pusiausvyrą bei racionalų šio instituto taikymą.

Baigiamojo darbo reikšmė.

Šiame darbe atskleidžiama sandorio šalių ir kreditoriaus interesų pusiausvyros užtikrinimo svarba reabilitacinio tikslo įgyvendinimui, pateikiant problematinius *actio Pauliana* taikymo sąlygų aspektus. Darbe pateikiami pasiūlymai galimai patobulintų sandorių ginčijimo

[9] Lietuvos Respublikos įmonių bankroto įstatymas, *supra* note 1.
[10] Lietuvos Respublikos įmonių bankroto įstatymas. *Valstybės žinios*. 1997, Nr. 64-1500.

instituto bankroto procese įstatyminį reglamentavimą, o jų įgyvendinimas gali paskatinti verslo subjektus investuoti į finansinius sunkumus patiriantį skolininką, taip užtikrinant reabilitacinio tikslo įgyvendinimą bankroto procese.

1. SANDORIO GINČIJIMO INSTITUTO VAIDMUO BANKROTO PROCESE

Bankroto teisinius santykius reguliuojantys teisės aktai laikytini vienais iš svarbiausių aktų, reguliuojančių ūkio subjektų tarpusavio santykius rinkos ekonomikos sąlygomis. Pirma, „kiekvienos įmonės bankrotas yra susijęs su daugelio kreditorių reikalavimais, todėl bankrutavusios įmonės likvidavimas daro tiesioginę įtaką visai valstybėje vykstančiai civilinei apyvartai. Antra, koncentruotai, operatyviai ir ekonomiškai vykdomas bankroto procesas užtikrina ne tik bankrutuojančios įmonės skolininkės kreditorių, bet ir jos pačios bei valstybės socialinių interesų apsaugą“[11]. Taigi, siekiant užtikrinti operatyvų civilinės apyvartos veikimą, būtina užtikrinti efektyvų bankroto proceso normų taikymą.

Siekiant atskleisti bankroto proceso reguliavimo svarbą civilinėje apyvartoje dalyvaujantiems subjektams, šiame skyriuje analizuojami bankroto proceso tikslai, Lietuvoje ir ES vyraujantis bankroto proceso reguliavimo modelis, sandorių ginčijimo instituto vieta ir paskirtis bankroto procese bei formalaus instituto taikymo keliamos grėsmės įmonės mokumui atkurti.

1.1. Sandorių ginčijimo instituto paskirtis bei reguliavimo įtaka civilinės apyvartos dalyvių elgesiui

Civilinės apyvartos dalyviams reikalingos veiksmingos priemonės savo ekonominei veiklai planuoti. Veiksmai, kuriais apyvartos dalyviai išreiškia savo valią sukurti, pakeisti ar panaikinti civilines teises ir pareigas, - sandoriai (CK[12] 1.63 straipsnio 1 dalis). Sandorio sudarymas yra vienas iš dažniausiai pasitaikančių civilinių teisių ir pareigų atsiradimo pagrindų (CK 1.136 straipsnio 2 dalies 1 punktas). „Doktrinoje sandoris [...] apibrėžiamas kaip valios išreiškimas, kuriuo siekiama sukurti teisines pasekmes, pakeisti tam tikrą teisinę padėtį, kaip privačios valios išreiškimas, siekiant sukurti pageidaujamas teisines pasekmes, kurios atsiranda todėl, kad teisė (teisinė tvarka) jas pripažįsta, kaip teisinis veiksmas (*negotium*), kuriuo išreiškiama valia (viešoji ar asmeninė, vienašalė, daugiašalė ar kolektyvinė) ir kuriuo siekiama sukurti teisines pasekmes (pakeisti teisinę padėtį, sukurti teisę ir pan.). Teisės moksle pabrėžiama, kad sandoris yra valios aktas, sąmoningai nukreiptas tam tikram teisiniam rezultatui pasiekti“[13]. Vadinasi, sudarydami sandorius asmenys siekia atitinkamų teisinių padarinių, t. y., konkrečių civilinių teisių atsiradimo, pasikeitimo ar pasibaigimo.

[11] Mikuckienė V. *supra* note 7, p. 52.
[12] Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas. *Valstybės žinios*. 2000, Nr. 74-2262.
[13] Dambrauskaitė A. Sandorių institutas civilinėje teisėje. *Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas: pirmieji dešimt galiojimo metų.* Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2013, p. 79-80.

Iki iškeliant bankroto bylą finansinių sunkumų turinčiai įmonei, jos valdymo organai, dalyviai, kreditoriai, kiti susiję asmenys gali išsidalyti įmonės turtą, tuo pažeisdami įmonės ir jos kreditorių interesus[14]. ĮBĮ 11 straipsnio 5 dalies 8 punktas įtvirtina bankroto administratoriaus pareigą, o teismų praktika numato teisę kreiptis į teismą ir bankrutuojančios įmonės kreditoriams[15] dėl sandorių, sudarytų iki bankroto bylos iškėlimo ir galėjusių turėti įtakos tam, kad įmonė negali atsiskaityti su kreditoriais ar (ir) esančių priešingiems įmonės veiklos tikslams, pripažinimo negaliojančiais. Doktrinoje nurodyta, jog bankrutuojančios įmonės sandorių ginčijimo institutas padeda ginti kreditorius nuo nesąžiningų skolininko veiksmų, taip įgyvendinant sandorių ginčijimo tikslą - sugrąžinti į bankrutuojančios įmonės turto masę tai, ką skolininkas nesąžiningai, be privalomo pagrindo perleido kitiems asmenims[16].

ĮBĮ 11 str. 5 d. 8 p. apibrėžia tik bankrutuojančios įmonės administratoriaus pareigą patikrinti atitinkamus sandorius, tačiau tai nėra materialinės teisės norma, kuria gali būti grindžiamas ieškinys. Šia norma nėra reglamentuojami savarankiški sandorių pripažinimo negaliojančiais pagrindai, o tik nurodomi ginčytinų sandorių požymiai, t. y., priešingumas įmonės veiklos tikslams ir galima įtaka įmonės nemokumui. Sandoriai gali būti pripažįstami negaliojančiais tiek bendraisiais CK numatytais pagrindais (pvz., CK 1.80 – 1.82 str.), tiek specialiaisiais (pvz., CK 6.66 str.).

Bankrutuojančios įmonės sandorių nuginčijimo dalykas platus – gali būti tiek dvišalės sutartys, pavyzdžiui, pirkimo-pardavimo, tiek vienašalis sandoris kaip įskaitymas[17]. Pažymėtina, jog nors ĮBĮ nenumato teisės reikšti ieškiniu dėl bankrutuojančios įmonės valdymo organų sprendimų pripažinimo negaliojančiais, teismų praktikoje išaiškinta, jog kai ginčijamas sandoris sudarytas remiantis įmonės valdymo organų sprendimu, laikoma, jog reikalavimas dėl nutarimo panaikinimo yra tiesiogiai susijęs su ieškinio dėl bankrutuojančios įmonės sandorių ginčijimo dalyku (įeina į įrodinėjimo dalyką), todėl šis reikalavimas turi būti nagrinėjamas remiantis CK 6.66 straipsniu[18].

Įmonei iškėlus bankroto bylą, ji įgyja specialų teisinį statusą, tačiau nepraranda civilinio teisnumo, tad turi teisę sudaryti sandorius[19]. Galima situacija, jog dėl bankrutuojančios įmonės administratoriaus nesąžiningumo, ir dėl nepakankamos bankroto bylą nagrinėjančio teismo ar

---

[14] Kavalnė S., Norkus R. *Bankroto teisės vadovėlis „Bankroto teisė. Antroji knyga“.* Vilnius: Justitia, 2011., p. 172.
[15] Pvz., Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. rugsėjo 18 d. sprendimas civilinėje byloje UAB „Armila“ v. UAB „Limedika“ (bylos Nr. 2A-329/2006); Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos2007 m. balandžio 16 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Armila“ v. UAB „Limedika“* (bylos Nr. 3K-3-146/2007) ir kt.
[16] Kavalnė S., Norkus R., *op. cit.*, p. 172.
[17] *Ibid*., p. 175-176.
[18] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2005 m. lapkričio 14 d. nutartis civilinėje byloje *bankrutuojanti AB „Rameksta“ v. V. J. K.* (byla Nr. 3K-3-573/2005).
[19] Papirtis L. V., Karulaitytė-Kvainauskienė I. Kreditorių interesų gynimas. *Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas: pirmieji dešimt galiojimo metų.* Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2013, p. 758-759.

kreditorių susirinkimo kontrolės bus sudaromas sandoris, pažeidžiantis kreditorių interesus, kas suteikia teisę ginčyti šį sandorį įmonės kreditoriui[20]. Dėl to negaliojančiais gali būti pripažinti ne tik sandoriai, sudaryti iki bankroto bylos, bet ir po bankroto bylos iškėlimo[21].

Pripažinus sandorį negaliojančiu, teismas *ex officio* privalo išspręsti restitucijos[22] klausimą. Sandorius ginčijant įmonės, kuriai iškelta bankroto byla, bankroto administratoriui, siekiama apginti ne tik jos kreditorių, bet ir bankrutuojančios įmonės teises, kuri yra ginčijamo sandorio šalis, todėl „atkuriant skolininko sudarytu sandoriu pažeistą jo mokumą ir sugrąžinant skolininką į ankstesnę turtinę padėtį turi būti atsižvelgiama ne tik į kreditorių, bet ir į sandorio šalies – skolininko interesus, kas sudaro pagrindą atkurti pažeistą skolininko mokumą *visa apimtimi*.“[23]. Sandorio pripažinimas negaliojančiu teisinius padarinius sukelia viso sandorio apimtimi, t. y., šis turtas grąžinamas bankrutuojančiai įmonei į bendrą turto masę ir naudojamas atsiskaityti su visais kreditoriais Įmonių bankroto įstatymo nustatyta tvarka[24]. Vadinasi, pripažinus bankrutuojančios įmonės sandorį negaliojančiu, restitucija yra taikoma viso nugинčyto sandorio apimtimi, - visa, kas buvo pagal sandorį išleista, grąžinama bankrutuojančiai įmonei, kad būtų galima proporcingai tenkinti visų kreditorių reikalavimus užtikrinant *pari passu*[25] principo įgyvendinimą. Taigi, bankrutuojančios įmonės sandorių ginčijimo institutas gina kreditorius nuo nesąžiningų skolininko veiksmų, kuriais mažinamas jo mokumas ir kartu mažinama kreditoriaus galimybė gauti visišką savo reikalavimo patenkinimą, o kreditorių interesų gynyba užtikrinama grąžinant nesąžiningai perleistą turtą į bankrutuojančios įmonės turto masę.

Pripažįstant sandorį negaliojančiu, griūva ir šio sandorio sukelti padariniai, t. y., duodamas impulsas civilinės apyvartos nestabilumui[26]. Natūralu, kad tiek įstatymų leidėjas, tiek civilinės apyvartos subjektai, sudarantys sandoriu, siekia, kad sandoriu susiklostę civiliniai santykiai išliktų stabilūs[27]. Visuomeninių santykių stabilumą gali užtikrinti tik stabili sutartis, todėl turi būti užkirsta galimybė ją dėl menkiausio netikslumo ar trūkumo nugинčyti[28]. Doktrinoje suformuota pozicija, jog „sandorio pripažinimas negaliojančiu, kaip civilinių teisių

[20] Papirtis L. V., Karulaitytė-Kvainauskienė I., *supra* note 19, p. 758-759.
[21] Kavalnė S., Norkus R., *supra* note 14, p. 177.
[22] „Restitucija yra civilinės teisės gynybos būdas, kai šaliai grąžinama tai, ką ji perdavusi kitai šaliai, o iš nepagrįstai įgijusios šalies išieškoma tai, ką ji perdavusi kitai šaliai. Taigi restitucija yra šalių grąžinimas į *status quo*“. (Ambrasienė, D. *et al. Civilinė teisė. Prievolių teisė. Vadovėlis.* Vilnius: Mykolo Romerio universiteto Leidybos centras, 2006, p. 101).
[23] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2014 m. balandžio 30 d. nutartis civilinėje byloje *BUAB „Premium konsultacijos“ v. BADB „Baltikums draudimas“* (bylos Nr. 3K-3-276/2014).
[24] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2009 m. rugsėjo 21 d. nutartis civilinėje byloje *BUAB „Vikata ir Ko“ v. UAB „Daisruna ir Ko“* (bylos Nr. 3K-3-361/2009).
[25] Kreditorių lygiateisiškumo principas reiškia lygių kreditorių vienodą traktavimą, o skirtingų – skirtingą, atsižvelgiant į reikalavimo tenkinimo eilę ĮBĮ 34-35 straipsniuose.
[26] Mikelėnas V. *Sandorių negaliojimo instituto taikymas teismų praktikoje*. Vilnius: Justitia. 2006, p. 6.
[27] *Ibid*.
[28] Dambrauskaitė A., *supra* note 13, p. 89.

gynimo būdas, gali būti taikomas tik tada, kai privataus ar viešojo intereso negalima apginti kitais civilinių teisių gynimo būdais“[29], bei „pateisinamas, kai interesas, kurį siekiama apginti nuo neigiamų sandorio sudarymo pasekmių, yra svarbesnis už tą, kuris būtų apgintas sandorį išsaugojus“[30]. Teismų praktikoje pabrėžiama, jog sandorio pripažinimas negaliojančiu be pakankamo teisinio pagrindo prieštarautų civilinių santykių stabilumo tikslui, neatitiktų sutarties laisvės, nesikišimo į privačius santykius, teisinio apibrėžtumo, taip pat teisingumo ir protingumo principų[31]. „Pastarųjų dešimties metų LAT praktikoje nusistovėjo nuomonė, kad sandorių pripažinimo negaliojančiais instituto tikslas – apsaugoti nukentėjusiąją sandorio šalį, užtikrinti civilinių teisinių santykių teisėtumą, teisingumą, sąžiningumą ir protingumą, sandorių ir jų pagrindu susiklosčiusių civilinių teisinių santykių stabilumą, įgytų teisių ilgaamžiškumą ir jų gerbimą“[32]. Taigi, vienas iš sandorių negaliojimo instituto tikslų yra užtikrinti civilinių teisinių santykių stabilumą. Sandorio pripažinimas negaliojančiu be pakankamo teisinio pagrindo šiam stabilumo tikslui prieštarautų. Taip pat teismų praktikoje nurodyta, jog taikant sandorių negaliojimo institutą, būtina ieškoti ne tik sandorio šalių, bet ir sąžiningų trečiųjų asmenų, įgijusių sandorio pagrindu tam tikrų teisių, protingos interesų pusiausvyros[33]. Vadinasi, jog sandorių negaliojimo instituto paskirtis yra dvejopa: viena vertus, siekiama civilinės apyvartos stabilumo bei teisėtumo, kita vertus, - apsaugoti asmenų, kurie yra suinteresuoti atitinkamo sandorio teisinių pasekmių atsiradimu, pagrįstus lūkesčius, kad sudaryto sandorio pagrindu atsiradusios teisės ir pareigos nebus kvestionuojamos.

Teisėtų lūkesčių principas reiškia, jog „galiojantys įstatymai ir jų taikymo praktika suteikia prielaidas asmeniui tikėtis, kad jis, veikdamas galiojančiais įstatymais gali siekti tam tikrų tikslų, tokio asmens lūkesčiai turi būti apsaugoti“[34]. Glaudžiai su teisėtų lūkesčių principu siejasi ir teisinio apibrėžtumo principas, nurodantis valstybės pareigą užtikrinti teisinio reguliavimo tikrumą ir stabilumą, apsaugoti teisinių santykių subjektų teises, gerbti teisėtus interesus[35]. „Teisinis apibrėžtumas užtikrina teisinių santykių stabilumą bei sudaro prielaidas planuoti ūkinę veiklą“[36]. Vadinasi, atitinkamas įstatyminis reguliavimas gali daryti įtaką asmenų priimamiems sprendimams. Kaip minėta, sandoriai yra asmenų dalyvavimo civilinėje apyvartoje forma, tad kyla poreikis išanalizuoti sandorių ginčijimo instituto reguliavimo įtaką civilinės apyvartos dalyvių elgesiui.

[29] Dambrauskaitė A., *supra* note 13, p. 89.
[30] *Ibid*.
[31] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2012 m. gegužės 18 d. nutartis civilinėje byloje *V. Š. v. UAB „SEB investicijų valdymas“* (bylos Nr. 3K-3-232/2012).
[32] Dambrauskaitė A., *op. cit*., p. 90.
[33] *Ibid*.
[34] Kiršienė V., Pakalniškis V., Ruškytė R., Vitkevičius P. *Civilinė teisė. Bendroji dalis. I tomas.* Vilnius: Lietuvos teisės universiteto Leidybos centras, 2004, p. 64.
[35] *Ibid*.
[36] *Ibid*.

Bankroto procesas susideda iš skirtingų stadijų[37], kurių esmine pripažįstama būtent bankroto bylos nagrinėjimo stadija[38]. Šioje bankroto proceso stadijoje „siekiama dviejų pagrindinių tikslų: 1) sutelkti į vieną vietą visus bankrutuojančios įmonės kreditorius ir nustatyti, [...] ir patvirtinti pagrįstus kreditorių reikalavimus; 2) suformuoti bankrutuojančios įmonės turto masę, iš kurios vėliau bus tenkinami kreditorių reikalavimai“[39]. Antrojo tikslo įgyvendinimas pradedamas įmonės valdymo organams perduodant bankrutuojančios įmonės administratoriui įmonės turtą pagal balansą, sudarytą nutarties iškelti bankroto bylą įsiteisėjimo dienos duomenimis. Teisė valdyti, naudoti bankrutuojančios įmonės turtą (lėšas) ir juo disponuoti suteikiama tik administratoriui. Būtent šioje bankroto proceso stadijoje atsiranda pareiga patikrinti bankrutuojančios įmonės sandorius, ir pareikšti ieškinius įmonės bankrotą nagrinėjančiame teisme dėl sandorių, priešingų įmonės veiklos tikslams ir (ar) galėjusių turėti įtakos, kad įmonė negali atsiskaityti su kreditoriais, pripažinimo negaliojančiais[40]. Atkreiptinas dėmesys į tai, jog ĮBĮ 5 straipsnio 8 dalis numato pareigą bankroto administratoriui patikrinti sandorius, kurie yra sudaryti per ne mažesnį nei kaip 36 mėnesių laikotarpį, o teismų praktikoje papildo, jog ši norma nedraudžia bankroto administratoriui tikrinti sandorių, sudarytų net ir daugiau nei prieš trisdešimt šešis mėnesius iki bankroto bylos iškėlimo[41], ko pasėkoje, konstatuojama, jog nors sandorio pripažinimas negaliojančiu yra viena iš priemonių realizuoti bankroto proceso tikslus ir įgyvendinama bankroto bylos nagrinėjimo etape, paties instituto reguliavimas daro įtaka civilinės apyvartos dalyvių elgesiui dar iki bankroto proceso pradėjimo.

Paaiškinti minėtą teiginį pasitelkiamas hipotetinės situacijos pavyzdys: įmonė A, maždaug dveji metai iki bankroto bylos iškėlimo yra sunkioje ekonominėje padėtyje, ir, siekdama pagerinti savo finansinę būklę bei tęsti įmonės veiklą, nusprendžia sudaryti pirkimo-pardavimo sutartį. Minėta sutartimi įmonė A tikisi parduoti jai nereikalingą, įmonės veikloje nenaudojamą techniką, ir iš gautų lėšų patenkinti dalį įsiskolinimų esamiems kreditoriams. Sudaryti pirkimo-pardavimo sandorį pasiūloma kontrahentui B, kuris yra informuojamas apie įmonės A ekonominius sunkumus ir kitus įmonės A kreditorius. Įvertinant pateiktą hipotetinę situaciją yra galimi du alternatyvūs sprendimai iš kontrahento B pusės: *pirma*, įtvirtinus reguliavimą, jog iškėlus bankroto bylą bankroto administratorius gali lengvai visus sandorius

[37] Bankroto proceso stadijos: civilinės bylos iškėlimas, pasirengimas svarstyti bankroto bylos iškėlimo klausimą, bankroto bylos iškėlimas, bankroto bylos nagrinėjimas, bankrutavusios įmonės likvidavimas.
[38] Kavalnė S., Mikuckienė V., Norkus V., Velička R., *supra* note 3, p. 83.
[39] *Ibid*.
[40] Įsiteisėjus teismo nutarčiai iškelti bankroto bylą, bankrutuojančios įmonės valdymo organai perduoda visus įgaliojimus ir duomenis/dokumentus bankroto administratoriui. Nuo turto bei dokumentų perdavimo momento pradedamas skaičiuoti 6 mėnesių terminas, per kurį bankroto administratorius privalo patikrinti įmonės sandorius, sudarytus per ne trumpesnį kaip 36 mėnesių laikotarpį iki bankroto bylos iškėlimo dienos, ir pareikšti ieškinius teisme pagal įmonės buveinės vietą dėl sandorių, priešingų įmonės veiklos tikslams ir (ar) galėjusių turėti įtakos tam, kad įmonė negali atsiskaityti su kreditoriais, pripažinimo negaliojančiais.
[41] Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. spalio 12 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Liresta“ ir UAB „Elektroninis sargas“ v. UAB „Versluva“* (bylos Nr. 2-576/2006).

užginčyti formaliais pagrindais, įmonė B, akivaizdu, nebus suinteresuota sudaryti sandorio, kadangi supranta, jog esant potencialiai galimybei, jog įmonei A bus iškelta bankroto byla, bankroto administratorius nuginčys minėtą sandorį, o pripažinus minėtą sandorį negaliojančiu bus taikoma restitucija, dėl ko sandorio pagrindu įgytas turtas (ar jo vertė) bus grąžinamas į bankrutuojančios įmonės masę, o sandorio šalis B bus įtraukiama į įmonės kreditorių sąrašą, tikėtina, jis neatgaus visos investuotos pinigų sumos (dalinis reikalavimo patenkinimas proporcingai pagal visų kreditorių turimų reikalavimų dydžiui); *antra*, esant įtvirtintam reguliavimui, jog sandoriai, atitinkantys tam tikras sąlygas, paliekami galioti, kontrahentas gali būti suinteresuotas sudaryti minėtą pirkimo-pardavimo sutartį, kas sudarys galimybę įmonei A patenkinti vykdytinus kreditorių reikalavimus ir galimai išvengti bankroto bei toliau tęsti įmonės veiklą. Vadinasi, esant įtvirtintam reguliavimui, jog iškėlus bankroto bylą įmonei bankroto administratorius gali lengvai nuginčyti visus bankrutuojančios įmonės sandorius formaliais pagrindais, užkertamas kelias įmonei, patiriančiai finansinius sunkumus apskritai atkurti mokumą, kadangi dėl potencialios tokio sandorio panaikinimo tikimybės verslo subjektai apskritai netenka suinteresuotumo sudaryti sandorius su finansinius sunkumus patiriančiomis įmonėmis.

Taip pat, analizuojant sandorių ginčijimo instituto reguliavimo įtaką civilinės apyvartos dalyvių elgesiui, būtina pažymėti ir doktrinoje pateiktą poziciją, jog „neribotos galimybės panaikinti prieš tam tikrą laiką įmonės sudarytas sutartis gali sukurti neaiškumą dėl sutartinių santykių stabilumo [...] turi būti nustatytas laikotarpis, per kurį iki bankroto bylos iškėlimo sudarytos sutartus gali būti pripažįstamos negaliojančiomis“[42]. Bankroto administratoriaus diskrecija ginčyti sandorius, atitinkančius įmonės veiklos tikslų priešingumo ir (ar) įtakos, kad įmonė negali atsiskaityti su kreditoriais požymius, sudarytus iki daugiau nei trisdešimt šeši mėnesiai iki bankroto bylos iškėlimo, kvestionuota ir Pranešime dėl nemokumo procedūrų harmonizavimo Europos lygmeniu (angl. *Harmonization of insolvency law at EU level*)[43] (toliau – INSOL), nurodant, jog toks reguliavimas prieštarauja Pasaulio Banko (angl. *World Bank*) požiūriui, jog turi būti įtvirtinti aiškūs ir pakankamai trumpi terminai, užtikrinant normalų komercinių ir kreditorinių santykių reguliavimą[44]. Taigi, teigtina, jog teismų praktikoje įtvirtinus teisę bankroto administratoriui ginčyti sandorius, sudarytus iki bankroto bylos iškėlimo, neribojant laikotarpio, neigiamai įtakojamas kontrahentų suinteresuotumas sudarinėti sandorius su finansinius sunkumus patiriančia įmone dėl sukuriamo teisinio neapibrėžtumo.

[42] Kavalnė S., Norkus R., *supra* note 14, p. 178.
[43] European Commission. Study on a new approach to business failure and insolvency: Comparative legal analysis of the Member States' relevant provisions and practices. Tender No. JUST/2014/JCOO/PR/CIVI/0075. January 2016, p. 142.
[44] „This period, often known as "the suspect period," should, according to the World Bank, be reasonably short in respect to general creditors to avoid disrupting normal commercial and credit relations". (*Ibid*., p. 141.)

Apibendrinant, atitinkamas sandorių ginčijimo instituto bankroto procese reguliavimas gali arba paskatinti greitesnį įmonės pašalinimą iš rinkos, arba sudaryti galimybes atkurti mokumą bei galbūt išvengti bankroto.

1.2. Skolininko ir kreditoriaus interesų pusiausvyra bankroto procese

Skolininko ir kreditoriaus interesų balansavimas bankroto procese priklauso nuo vyraujančio bankroto proceso tikslo. Šiame poskyryje analizuojamas vyraujantis bankroto proceso tikslas Lietuvoje, bei, atsižvelgiant į tai, jog Lietuva yra ES narė, aktualu atskleisti ir Europos sąjungoje besikeičiantį požiūrį į finansinius sunkumus patiriančias įmones.

1.2.1. Bankroto proceso reguliavimas Lietuvoje

Įmonių bankroto procesą Lietuvoje reglamentuoja Įmonių bankroto įstatymas (ĮBĮ 1 str. 1d.), tačiau nei ĮBĮ, nei kituose teisės aktuose nėra pateikiamas bankroto proceso tikslų sąrašas. Manytina, jog siekiant atskleisti bankroto proceso tikslus, būtina išanalizuoti Lietuvoje taikomą bankroto reguliavimo modelį.

Įmonės nemokumas nagrinėtinas kaip būsena, kuriai esant galimi du skirtingi sprendiniai – įmonė gali būti likviduojama arba sudaromos sąlygos atkurti įmonės mokumą, išsaugant ir plėtojant jos veiklą[45]. Doktrinoje skiriamos dvi pagrindinės bankroto teisinio reguliavimo teorijos – likvidacinė ir reabilitacinė[46]: pirmoji suteikia prioritetą skolininko likvidavimo procedūroms, antra – skolininko reabilitacijai ir verslo išsaugojimui rinkoje. Bankroto reguliavimo modelis paprastai priklauso nuo įstatymo leidėjo tikslų, kurie vertinami pagal kreditoriaus ir skolininko interesų apsaugai teikiamus prioritetus.

Anot V. Mikuckienės[47], atsižvelgiant į tai, jog dauguma bankroto teisės normų nukreiptos būtent skolininko likvidavimui (ĮBĮ įstatymas nenumato jokių reabilitacinių procedūrų, tik taikos sutartį ir bankroto bylos nutraukimą), suponuojama prielaida, jog įstatymų leidėjas pasirinko kategoriškąjį bankroto reguliavimo modelį. „Kategoriškasis bankroto proceso reguliavimo modelis – pagrindinis bankroto procedūrų tikslas yra ne skolininko gelbėjimas, o

[45] Mikuckienė V., *supra* note 7, p. 52.

[46] „likvidacinė – pasirinkus šią kryptį pagrindiniu bankroto proceso tikslu tampa įmonės likvidavimas. Likvidavimo procedūros pradedamos iš karto, kai tik paaiškėja pirmieji įmonės finansiniai nesklandumai. Tokios procedūros metu nebandoma nustatyti priežasčių, dėl kurių buvo pradelstas įsipareigojimų vykdymas, nebandoma išaiškinti ir įmonės skolininkės galimybių įvykdyti šiuos įsipareigojimus; reabilitacinė – kai naudojamos visos priemonės, galinčios padėti pašalinti finansinius nesklandumus, atkurti įmonės skolininkės mokumą, o šios įmonės likvidavimas galimas tik jei įrodomas visiškas ūkio subjekto nesugebėjimas vykdyti veiklą, t. y., kai visi būdai, kuriais bandoma atkuri įmonės mokumą, nedavė jokių rezultatų“. (Kavalnė S., Mikuckienė V., Norkus V.,Velička R., *supra* note 3, p. 198.)

[47] Mikuckienė V., *Op. Cit.*, p. 59.

kaip galima greitesnis ir visapusiškesnis kreditorių reikalavimų patenkinimas.[...] kadangi skolininkas laikomas nepajėgiu vykdyti veiklą, iš karto nuo bankroto procedūros pradžios apribojamos skolininko valdymo organų teisės, nustatoma griežta skolininko kontrolė, reabilitaciniai (atkuriamieji) procesai gali būti inicijuojami tik pareikalavus kreditoriams, o nesant tokio reikalavimo, iš karto pradedamos skolininko likvidavimo procedūros.“[48]

Siekiant atskleisti vyraujantį bankroto reguliavimo modelį aktualu apžvelgti senojo[49] ir šiuo metu galiojančio ĮBĮ reguliavimo skirtumus bei IBĮ ir ĮRĮ normų koliziją. Lyginant 1997 metų ĮBĮ redakciją[50] ir šiuo metu galiojančią ĮBĮ redakciją, pastebimas akivaizdus prioritetas kreditorių interesų apsaugai santykyje su skolininko interesų apsauga: anksčiau restruktūrizavimo ir sanavimo[51] procesai buvo taikomi iki bankroto bylos įmonei iškėlimo momento arba nutraukus bylą, kai dabartinėje ĮBĮ galiojančioje redakcijoje apskritai neliko skyriaus reglamentuojančio sanavimo galimybę, o restruktūrizavimo procesą reglamentuoja atskiras įstatymas - Juridinių asmenų, turinčių finansinius sunkumus ir nenutraukusių ūkinės komercinės veiklos išsaugojimą, veiklos plėtojimą bei sąlygų sudarymą skolų sumokėjimui bei bankroto išvengimui Lietuvoje reglamentuoja Lietuvos Respublikos įmonių restruktūrizavimo įstatymas[52] (toliau – ĮRĮ). ĮBĮ 5 straipsnio 4 dalis numato, jog jeigu teisme gaunamas ir pareiškimas dėl bankroto bylos iškėlimo ir pareiškimas dėl restruktūrizavimo bylos iškėlimo tai pačiai įmonei, jie privalo būti nagrinėjami kartu. ĮRĮ 7 straipsnio 9 punktas nustato, jog kai įmonės restruktūrizavimo byla iškeliama tuo metu, kai teisme nagrinėjamas pareiškimas dėl įmonės bankroto bylos iškėlimo, tačiau teismo nutartis iškelti bankroto bylą dar nepriimta, pareiškimas dėl bankroto bylos iškėlimo paliekamas nenagrinėtas, t. y., jei nutartis iškelti bankroto bylą jau priimta, nors ir nėra įsiteisėjusi, restruktūrizavimo byla vis vien nebegali būti keliama. ĮBĮ 10 straipsnio 3 dalies 2 punktas numato, jog teismas turi atsisakyti kelti bankroto bylą, jeigu įmonei iškelta restruktūrizavimo byla. Iš nurodyto seka, jog prioritetas restruktūrizavimui teikiamas tik bankroto bylos iškėlimo stadijoje, esant pareiškimo iškelti bankroto bylą ir pareiškimo iškelti restruktūrizavimo bylą konkurencijai. Taip pat paminėtina, jog ĮRĮ 28 straipsnio 2 dalyje įtvirtinta, jog įsiteisėjus teismo nutarčiai nutraukti įmonės restruktūrizavimo bylą, dėl to, jog nustatytais terminais nepateikiamas restruktūrizavimo planas, restruktūrizavimo administratorius arba kreditorių susirinkimas pateikia teismui įrodymus, kad nevykdomas arba netinkamai vykdomas restruktūrizavimo planas, arba pasibaigus teismo

[48] Mikuckienė V., *supra* note 7, p. 58.
[49] Lietuvos Respublikos įmonių bankroto įstatymas, *supra* note 10.
[50] *Ibid*.
[51] „Įmonės sanavimas – komplekso priemonių (ūkinės veiklos rūšies pakeitimas, techninės ir ekonominės priemonės, turto pardavimas, gamybos ar darbo organizavimo pakeitimai, kitos priemonės) įmonės mokumui atkurti įgyvendinimas“. *Ibid,* 2 str. 12 p.
[52] Lietuvos Respublikos įmonių restruktūrizavimo įstatymas. *Valstybės žinios*. 2001, Nr. 31-1012.

nustatytam restruktūrizavimo plano įgyvendinimo terminui, nepateikiamas šio plano įgyvendinimo aktas, ir jeigu esant ĮBĮ nurodytų bankroto bylos iškėlimo sąlygų, teismui turi būti pateiktas pareiškimas dėl įmonės bankroto bylos iškėlimo. Pradėjus bankroto procesą, ĮBĮ numatyti tik trys galimi sprendiniai – taikos sutarties sutarymas, esant visų kreditorių pritarimui (ĮBĮ 28 str.), bankroto bylos nutraukimas (ĮBĮ 27str.) bei įmonės likvidavimas (ĮBĮ 30 str.). Vadovaujantis nurodytu, pritariama V. Mikuckienės išvadai, jog įstatymų leidėjas pasirinko būtent likvidacinį bankroto proceso reguliavimo modelį.

Sąlyginė atsvara įstatymo leidėjo įtvirtintam kategoriškajam bankroto reguliavimo modeliui yra neutraliojo bankroto proceso reguliavimo modelio[53] užuomazgos Lietuvos teismų praktikoje. „Šis bankroto reguliavimo modelis nesuteikia privilegijų nei skolininkui, nei kreditoriams, užtikrinamas ūkio subjektų lygiateisiškumas, kartu pašalinami iš rinkos nemokūs skolininkai ir sudaroma galimybė atkurti mokumą tiems, kurie turi finansinių laikinų finansinių nesklandumų.“[54] Siekiant atskleisti besikeičiantį kreditorių ir skolininko interesų balansavimą teismų praktikoje, tikslinga išskirti tris laikotarpius, kuriais reabilitacinis tikslas bei skolininko interesų apsauga bankroto procese vaidino skirtingą vaidmenį, t. y.: pirma, - teismų praktika galiojant 1997 metų ĮBĮ redakcijai[55], antra, įsigaliojus naujajam ĮBĮ[56], - 2001 – 2008 metų laikotarpyje, bei, trečia, – laikotarpyje nuo 2009 metų iki dabar.

Galiojant 1997 metų ĮBĮ redakcijai, teismų praktikoje prioritetiniu bankroto proceso tikslu buvo nemokaus skolininko, nebegalinčio įvykdyti savo įsipareigojimų, teisių ir interesų apsauga[57]. Skolininko interesų prioritetas grįstas siekiu išsaugoti prekių gamintoją, paslaugų teikėją ir darbdavį, poreikiu sudaryti galimybę skolininkui likviduoti didesnę dalį savo skolų ir pertvarkyti savo veiklą bei atstatyti finansinę padėtį[58].

Įsigaliojus naujajai ĮBĮ redakcijai, beveik dešimtmetį teismų praktikoje vyravo prioritetinis kreditoriaus interesų gynimas. Teismų sprendimuose buvo akcentuojama būtinybė užtikrinti kreditorių ir skolininkų interesų pusiausvyrą[59], tačiau aiškinant šį principą buvo

---

[53] „Neutralaus modelio atveju, užtikrinama skolininko ir kreditoriaus interesų pusiausvyra. Tokiu būdu įstatymų leidėjas nei vienai iš bankroto proceso šalių nesuteikia akivaizdžių prioritetinių interesų gynybos būdų. [...] Jei nustatoma, jog skolininko finansiniai nesklandumai yra laikino pobūdžio, pradedamos skolininko reabilitacijos procedūros. Tokia procedūra būdinga Vokietijai. [...] užtikrinamas ūkio subjektų lygiateisiškumas, kartu pašalinant iš rinkos nemokius skolininkus ir sudarant galimybę atkurti mokumą tiems, kurie turi laikinų finansinių nesklandumų“. Mikuckienė V., *supra* note 7, p. 58.

[54] Kavalnė S., Mikuckienė V., Norkus V.,Velička R., *supra* note 3, p. 201.

[55] Lietuvos Respublikos įmonių bankroto įstatymas, *supra* note 10.

[56] Lietuvos Respublikos įmonių bankroto įstatymas, *supra* note 1.

[57] Teismų praktikos, nagrinėjant bankroto bylas, iškeltas pagal 1997 m. Lietuvos Respublikos įmonių bankroto įstatymą, apibendrinimo apžvalga. Aprobuota Lietuvos Aukščiausiojo teismo senato 2001 m. gruodžio 21 d. nutarimu Nr. 33.

[58] *Ibid*.

[59] pvz., Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. kovo 26 d. nutartis civilinėje byloje *VĮ Valstybės turto fondas v. BUAB „Okseta“ ir kt.* (bylos Nr. 3K-3-166/2008); Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2009 m. liepos 28 d. nutartis civilinėje byloje *IĮ V. v. S. Mačiulių prekybos centras (* bylos Nr. 3K-3-249/2009) ir kt.

nurodoma, kad nors kreditorių ir skolininko interesų apsaugą bankroto procese reikia derinti, prioritetu turi būti laikoma kreditoriaus interesų apsauga, o skolininko interesų apsaugos tikslas egzistuoja tik greta to[60].

Reabilitacinis bankroto proceso tikslas pradėtas vis dažniau minėti teismų praktikoje 2009-2010 metais, ypač šio tikslo svarba išryškėjo bankroto bylos iškėlimo stadijoje. Bankroto byla įmonei iškeliama tik visiškai nelikus abejonių dėl įmonės nemokumo, o esant abejonių, - prioritetas teikiamas finansinių sunkumų turinčios įmonės reabilitavimui, o ne jos likvidavimui[61]. Skolininko ir kreditoriaus interesų pusiausvyros principo taikymas tendencijos pradėjo ryškėti ir bankroto bylos nagrinėjimo stadijoje, pavyzdžiui, bankroto administratoriui ginčijant bankrutuojančios įmonės sudarytus sandorius. Pirma, teismų praktikoje nurodoma, jog vien faktas, kad sandorius ginčija bankroto administratorius, nesudaro pagrindo ginčijamus bei iki bankroto bylos iškėlimo sudarytus sandorius vertinti pagal taisykles, būdingas bankroto procesui[62]. Antra, taikant *actio Pauliana* institutą, kuris suteikia ne sandorio šaliai – kreditoriui – teisę ginčyti skolininko su trečiaisiais asmenimis sudarytus sandorius, *privaloma užtikrinti kreditoriaus, skolininko ir jo turtą įsigijusio trečiojo asmens interesų pusiausvyrą*[63]. Pusiausvyros užtikrinimas tarp skolininko ir kreditoriaus interesų būtinas išvengti formalaus *actio Pauliana* taikymui, kas sudarytų prielaidas ginčyti sandorius, kurie jų sudarymo metu nebuvo draudžiami ir atitiko įprastą verslo praktiką[64] bei „sukeltų teisinį neapibrėžtumą, nepasitikėjimą finansinių problemų turinčiu skolininku ir nepagrįstai ribotų jo galimybes vykdyti veiklą bei siekti atsiskaitymo su visais kreditoriais išvengiant bankroto, o bankroto administratoriui sudarytų nepagrįstas prielaidas ginčyti visus be išimties iki bankroto bylos iškėlimo sudarytus sandorius taip piktnaudžiaujant savo teisėmis.“[65]. Anot Lietuvos Aukščiausiojo Teismo civilinių bylų skyriaus pirmininkės teisėjos Sigitos Rudėnaitės beatodairiškai tenkinant bankroto administratoriaus ieškinius *actio Pauliana* pagrindu, iš esmės būtų eliminuojama galimybė įmonėms, turinčioms laikinų finansinių sunkumų, atkurti mokumą, kadangi verslo subjektai apskritai prarastų interesą sudaryti sandorius su finansinius sunkumus patiriančiomis įmonėmis dėl potencialios tokio sandorio panaikinimo tikimybės[66].

---

[60] Civilinės bylos Nr. 3K-3-166/2008, *supra* note 59.
[61] Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus kolegijos 2009 m. sausio 29 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Klaipėdos skuba“ v. IĮ „JVI Transport“* (bylos Nr. 2-182/2009); 2009 m. birželio 11 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „ATEA“ v. UAB „Progresyvios renovacijos“* (bylos Nr. 2-754/2009); 2009 m. birželio 25 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Akruona“ v. UAB „Baldų detalių centras“* (bylos Nr. 2-759/2009).
[62] Civilinės bylos Nr. 3K-3-485/2010, *supra* note 2.
[63] Civilinės bylos Nr. 3K-3-485/2010, *op. cit.*; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus išplėstinės teisėjų kolegijos 2013 m. kovo 6 d. nutartis civilinėje byloje *BUAB „Murena“ v. AB „Eurovia Lietuva“* (bylos Nr. 3K-7-130/2013) ir kt.
[64] *Ibid*., civilinės bylos Nr. 3K-3-485/2010.
[65] *Ibid*.
[66] Sigita Rudėnaitė. *Konferencija „Teisės mokslo pavasaris“. Trečioji sesija. Actio Pauliana* [interaktyvus]. 2012 [žiūrėta 2016-09-29]. <https://www.youtube.com/watch?v=ajU_DpUd6kk>.

Vadovaujantis nurodytu, daroma išvada, jog nors iškėlus bankroto bylą įmonei, prioritetas teikiamas kreditorių interesams, dabartinėje teismų praktikoje vis dažniau vadovaujamasi kreditoriaus ir skolininko pareigų bei interesų pusiausvyros užtikrinimu, kas leidžia teigti, jog šiuo metu Lietuvoje yra pereinamoji bankroto teisinio reguliavimo stadija nuo likvidacinio bankroto reguliavimo modelio į reabilitacinį.

1.2.2. Vyraujantis bankroto proceso tikslas Europos Sąjungoje

Europai išgyvenant rimtą ekonomikos ir socialinę krizę[67] Europos Sąjunga (toliau – ES) ėmėsi veiksmų ekonomikos atsigavimui ir investicijoms skatinti bei darbo vietoms išsaugoti, priimdama įvarius teisės aktus, kurių bendras tikslas yra reabilituoti finansinius sunkumus patiriantį skolininką (įmonę) ir suteikti įmonei galimybę restruktūrizuotis kuo ankstesnėje stadijoje, t. y., reabilitacinio tikslo bankroto procese svarba pabrėžiama ir Europos sąjungos reglamentavime.

2010 metais pradėta diskusija dėl naujo Europos Sąjungos požiūrio į žlungančias įmones ir skirtingas joms taikytinas nacionalines bankroto teisės nuostatas. Poreikis reformuoti bankroto ir restruktūrizavimo procedūras išryškėjo parengus Pranešimą dėl nemokumo procedūrų harmonizavimo Europos lygmeniu (angl. *Harmonization of insolvency law at EU level*)[68], kuriame pastebėta, jog nacionaliniai bankroto teisės reglamentavimo skirtumai sukuria skirtingas galimybes finansinius sunkumus patiriančioms įmonėms reabilituotis. Pranešimu rekomenduota harmonizuoti bankroto restruktūrizavimo planų iniciavimo taisykles ir jo leistiną turinį bei su tuo susijusius klausimus, taip pat identifikuotos bankroto proceso reglamentavimo sritys, kurias reikėtų harmonizuoti, tarp jų įtraukiant ir sandorių ginčijimo taisyklių harmonizavimą. 2011 metais buvo priimta Europos parlamento rezoliucija su rekomendacijomis Komisijai dėl nemokumo bylų remiantis ES įmonių teisės nuostatomis (angl. *Report with recommendations to the Commission on insolvency proceedings in the context of EU company law)*[69], kurioje numatyti iš esmės analogiški pasiūlymai derinant bankroto proceso iniciavimo taisykles, sandorių ginčijimo taisykles bei restruktūrizavimo procedūras, pabrėžiant poreikį

[67] „2009–2011 m. vidutiniškai ES kasmet bankrutuodavo 200 000 įmonių. Maždaug kas ketvirtas bankroto atvejis yra tarpvalstybinio pobūdžio. Maždaug 50 proc. naujų įmonių neišgyvena pirmųjų penkerių savo gyvavimo metų. Kasmet dėl bankroto darbo netenka 1,7 mln. žmonių.“. European Commission, Communication from the Commission to the European Parliament, the Council and the European Economic and Social Committee: A new European approach to business failure and insolvency. COM (2012) 724, 12 December 2012.

[68] European Parliament. Directorate General for Internal Policies, Policy Department C: Citizens' Rights and Constitutional Affairs, Legal Affairs. Harmonization of insolvency law at EU level: avoidance actions and rules on contracts. PE432.767. March 2011.

[69] European Parliament Committee on Legal Affairs. Report with recommendations to the Commission on insolvency proceedings in the context of EU company law ((2011/2006(INI)). A7-0355/2011. 17 October 2011, Annex Part 1.

gelbėti finansinius sunkumus patiriantį skolininką. Valstybių narių nacionalinės teisės reglamentavimo skirtumai identifikuoti kaip kliūtys sėkmingam skolininko restruktūrizavimui ir nuolatinės konkurencijos pasekmė, skatinanti *forum shopping*[70] efektą, kai tuo tarpu Reglamento dėl bankroto bylų[71] preambulėje nurodyta, jog Europos Sąjungos vidaus rinkos funkcionavimas reikalauja, kad tarpvalstybinės nemokumo procedūros vyktų veiksmingai ir efektyviai (preambulės 2 p.).

Už teisingumą atsakinga Europos Komisijos (toliau – Komisijos) narė ir pirmininko pavaduotoja Viviane Reding nurodė, jog „Europoje reikėtų diegti finansinių sunkumų patiriančių perspektyvių įmonių ir fizinių asmenų „sanavimo ir gaivinimo“ tradiciją“[72].

Sekančiais metais (2012) Europos Komisijos antrajame Komunikate dėl bendrosios rinkos „Drauge už naująjį augimą“ (angl. *Single Market Act II: Together for new growth*) [73] kaip prioritetas numatyta bankroto teisės reforma siekiant sustiprinti vidaus rinką bei užtikrinti, kad įmonėms būtų lengviau išlikti rinkoje, o verslininkams suteikta antra galimybė[74].

2012 m. gruodžio mėn. Europos Komisija pateikė bankroto teisės nuostatų atnaujinimo priemonių rinkinį, kuriame vienas svarbiausių pasiūlymų – politinis komunikatas „Naujas europinis požiūris į verslo žlugimą ir bankrotą“ (toliau – Komunikatas)[75]. Komunikate nurodyta, jog pagrindinis veiksmas vidaus rinkos veikimui pagerinti yra ES bankroto taisyklių modernizavimas, siekiant padėti įmonėms išlikti, o verslininkams suteikti galimybę dar kartą pradėti iš naujo. Europa turėtų sukurti veiksmingą įmonių atkūrimo ir restruktūrizavimo sistemą, kad jos galėtų išsilaikyti per finansų krizes, vykdyti veiklą efektyviau ir, prireikus, verslą pradėti iš naujo. Nacionalinės bankroto teisės reforma yra svarbi priemonė ekonomikos atkūrimui skatinti. Svarbiausias keliamas uždavinys – tinkamai ir greitai spręsti skolininko finansinius sunkumus, kartu atsižvelgiant į kreditorių interesus ir tuo pačiu lengvinant įmonių sanavimą bei restruktūrizavimą.

2014 metais Komisija priėmė Rekomendaciją dėl Naujo požiūrio į verslo žlugimą ir bankroto procesą (angl. *Commission Recommendation on a new approach to business failure*

---

[70] „*Forum shopping* – tarptautiniame civiliniame procese vartojamas terminas, kuris reiškia bylos šalies ar šalių elgesį, pasirenkant, kurios valstybės teismuose bus nagrinėjama byla, siekiant iš tokio pasirinkimo naudos (tiek materialios, tiek nematerialios)”. (Mikelėnas V. *Tarptautinės privatinės teisės įvadas*. Vilnius, 2001, p. 160).

[71] 2000 m. gegužės 29 d. Tarybos Reglamentas (EB) Nr. 1346/2000 dėl bankroto bylų, OL L 160, 30/06/2000.

[72] European Commission. Press release. *Comission recommends Member States to have collective redress mechanisms in place to ensure effective access to justice* [interaktyvus]. Strasbourg, 11 June 2013 [žiūrėta 2016-09-29]. <http://europa.eu/rapid/press-release_IP-13-524_en.htm>.

[73] European Commission, Communication from the Commission to the European Parliament, The Council, The European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions - Single Market Act II: Together for new growth. COM(2012) 573, 3 October 2012, Key Action 7, p. 11.

[74] *Ibid*.

[75] A new European approach to business failure and insolvency, *supra* note 67.

and insolvency)[76] (toliau – Rekomendacija), kurios tikslas yra užtikrinti, kad perspektyvios įmonės, patiriančios finansinius sunkumus, nepaisant to, kurioje Europos sąjungos valstybėje narėje įsteigtos, turėtų galimybę į nemokumo procesą, suteikiantį galimybę restruktūrizuoti įmonę ankstyvame etape užkertant kelią įmonės bankrotui (Rekomendacijos 1 punktas). Nacionaliniai bankroto sistemų skirtumai sukuria didelių sunkumų reabilituoti finansinius sunkumus patiriančias įmones, kadangi daugumoje valstybių restruktūrizavimo procesas pradedamas vėlyvoje stadijoje, įmonei jau oficialiai pradedant nemokumo procedūras, arba apsunkinant restruktūrizaciją įvairiais formalumais (2 punktas). Poreikis derinti nacionalines bankroto sistemas keliamas siekiant panaikinti kliūtis, trukdančias anksti restruktūrizuoti perspektyvias finansinius sunkumus patiriančias kompanijas bei sumažinti restruktūrizacijos išlaidas tiek kreditoriams, tiek skolininkams. Tokiu būdu būtų maksimaliai padidinama visų kreditorių ir investuotojų grąža, skatinamas tarpvalstybinis investavimas[77].

Šioje Rekomendacijoje pateikiami minimalūs standartai (principai), siekiant įgyvendinti prevencinės restruktūrizavimo sistemos modelį. Autorės nuomone, šio darbo kontekste aktualu išskirti Rekomendacijoje siūlomą naujo finansavimo apsaugą, teismo vaidmens restruktūrizavimo procese sumažinimą bei galimybę inicijuoti restruktūrizavimą iki įmonei tampant nemokiai. *Pirma,* Komisija rekomenduoja, jog skolininkui būtų suteikta galimybė kreiptis dėl restruktūrizavimo proceso iniciavimo ankstyvoje stadijoje, t. y., vos tik pastebima nemokumo galimybė (6 (a) straipsnis), o ne jau konstatuojant nemokumą. Šio principo pagrindas – restruktūrizavimas ankstesnėje stadijoje sumažina proceso kaštus ir padidina perspektyvą atgaivinti įmonę. Kita vertus, Rekomendacijoje nėra pateikta „ankstesnės stadijos“ apibrėžties, vietoj to nurodant, jog procedūra turėtų būti inicijuojama skolininkui patiriant finansinius sunkumus, kurie, tikėtina, baigsis bankrotu[78]. *Antra*, teismo vaidmens mažinimas išreiškiamas siūlymu, jog skolininkui būtų suteikiama galimybė inicijuoti restruktūrizavimo procesą be privalomo kreipimosi į teismą (8 straipsnis). Siekiant užtikrinti, jog kreditorių teisės nebūtų pažeistos restruktūrizavimo planu, taip pat užtikrinant teisinį aiškumą, restruktūrizavimo planai, esant prieštaraujančių kreditorių ar esant numatytam naujam įmonės (skolininko) finansavimui, taptų įpareigojantys tik esant teismo patvirtinimui (21 straipsnis). *Trečia*, pasisakant apie naujo finansavimo apsaugą, siūloma įtvirtinti nuostatą, jog sandoriai, sudaryti siekiant finansuoti skolininką ir numatyti prevenciniame restruktūrizavimo plane (pvz., paskola, skolininko turto pardavimas), negalėtų vėliau būti pripažįstami niekiniais, negaliojančiais ar kitaip pažeidžiančiais kreditorių teises (28 straipsnis). Pažymėtina, jog Rekomendacijoje nepasisakoma

[76] European Commission. Commission Recommendation on a new approach to business failure and insolvency. C(2014) Brussels, 12 March 2014.
[77] *Ibid*., 11 p.
[78] „debtors already “in financial difficulties when there is a likelihood of insolvency” (*Ibid*., 5(a), 6(a));

apie sandorių, kuriais finansuojama laikinus sunkumus patirianti įmonė, apsaugą iki restruktūrizavimo plano patvirtinimo.

Komisijos įvertinime dėl Rekomendacijos įgyvendinimo (angl. *Evaluation of the implementation of the Recommendation of 12 March 2014 on a new approach to business failure and insolvency)* [79] pastebėta, jog Lietuvos Respublikos nacionalinėje teisėje nėra numatyta galimybės įgyvendinti restruktūrizavimo esant kreditorių prieštaravimui (buvo siūloma Rekomendacijos 21 straipsnyje), be to, nors naujas finansavimas esant restruktūrizavimo procesui yra galimas, jis nėra apsaugotas nuo galimų neigiamų pasekmių (sandorio negaliojimo pasekmių), vis dėlto, vėliau iškėlus bankroto procesą įmonei.

2016 metais parengtame Pranešime dėl nemokumo procedūrų harmonizavimo Europos lygmeniu (angl. *Study on a new approach to business failure and insolvency: Comparative legal analysis of the Member States' relevant provisions and practices*)[80] (toliau – INSOL) ne tik užsiminta apie sandorių ginčijimo taisyklių harmonizavimą (kaip 2010 metais parengtame Pranešime dėl nemokumo procedūrų harmonizavimo Europos lygmeniu), bet ir skirtas atskiras skyrius, atskleisti valstybių narių nacionalinės teisės, reguliuojančios sandorių ginčijimą bankroto procese, ypatumus, nurodant esminius ES valstybių narių nacionalinės teisės reguliavimo skirtumus, iš to kylančias problemas bei siekio harmonizuoti sandorių ginčijimo taisykles trūkumus bei privalumus. Europos šalių praktikoje vyrauja dvejopi sandorių ginčijimo instituto tikslai: pirma, - apsaugoti kreditorius nuo nesąžiningo skolininko turto sumažėjimo iki pradedant bankroto procesą, skolininkui sudarant sandorius, kuriais suteikiamas prioritetas vienam iš kreditorių (paprastai pasireiškia situacijomis, kai bankrutuojantis asmuo parduoda turtą iki iškeliant bankroto procesą, pvz., mažesne nei rinkos kaina, arba kai vienų kreditorių reikalavimai yra patenkinti, o kitų ne, taip sumažinant visų kreditorių reikalavimų patekinimo procentą); antra, - išvengti skolininko turto iššvaistymo, kadangi tokiu atveju galima situacija, jog skolininkas nebegalės efektyviai vykdyti veiklos, arba bus sumažinta galimybė sėkmingai restruktūrizuoti skolininką[81]. Iš esmės bet koks mokėjimas (sandoris), pervestas skolininkui, kuriam vėliau iškeliama bankroto byla, gali būti nuginčytas, įrodžius, jog to sandorio tikslas buvo sukelti kreditoriams žalą[82]. Tokia pozicija kyla iš *actio Pauliana* instituto[83]. Pranešime nurodyta, jog net ir nesant tiesiogiai įtvirtinto *actio Pauliana* instituto reglamentavimo atitinkamos ES valstybės narės nacionalinėje teisėje, sandorio ginčijimo taisyklės visose

[79]Directorate-General Justice & Consumers of the European Commission. Evaluation of the implementation of the Commission Recommendation of 12 March 2014 on a new approach to business failure and insolvency. 30 September 2015.
[80] INSOL, *supra* note 43.
[81] *Ibid*., p. 149-150.
[82] *Ibid*., p. 170.
[83] *Ibid*.

valstybėse iš esmės tapačios *actio Pauliana* institutui[84]. Kita vertus, nepaisant sandorių ginčijimo taisyklių ir tikslų nacionalinėje teisėje panašumų, esti ir daugybė skirtumų. Didžiausi skirtumai sandorių ginčijimo taisyklėse pastebimi dėl įtvirtintų prezumpcijų, terminų bei subjektyvaus/objektyvaus testo[85] taikymo, ko pasėkoje, bankroto administratoriai, nustačius byloje tarptautinį užsienio elementą, apskritai vengia ginčyti tokius sandorius[86]. Pranešėjas iš Vokietijos nurodė, jog bankroto administratoriai yra linkę susilaikyti nuo tokių veiksmų, kadangi nei teismai, nei teisininkai nežino apie sandorio ginčijimo reguliavimą kitoje valstybės narėje, be to, atimama daug laiko, lėšų ir neįmanoma nuspėti bylos rezultato[87]. Vienas pagrindinių motyvų įtakojančių svarstyti sandorių ginčijimo taisyklių harmonizavimą ES lygmeniu yra prielaida, jog jei kreditoriai žinotų, kokia teisė bus taikoma įmonei pradėjus bankroto procesą, jie būtų labiau suinteresuoti investuoti į finansinius sunkumus patiriantį skolininką[88]. Akivaizdu, jog sandorių ginčijimo taisyklių harmonizavimo vienas esminių tikslų yra reabilitacinio bankroto proceso tikslo idėją, skatinti investavimą bei užtikrinti kuo efektyvesnę visų kreditorių ir investuotojų grąžą.

Akivaizdu, jog reabilitacinis bankroto proceso tikslas yra svarbiausias šiuolaikiniam bankroto teisinių santykių reguliavimui atkuriant skolininko pajėgumą ir funkcionavimą, tam, kad būtų sudarytos sąlygos mokumui atkurti ir atitinkamai pašalintos kliūtys sėkmingam restruktūrizavimui bei užtikrinamas kuo efektyvesnis dar pajėgių rinkoje funkcionuoti įmonių gaivinimas.

[84] INSOL, *supra* note 43, p. 170.
[85] Subjektyvusis – trečiojo asmens ir skolininko žinojimas, arba turėjimas žinoti apie skolininko apie nemokumo būseną sandorio sudarymo metu, skolininko ketinimas suteikti gavėjui prioritetą prieš kitus kreditorius. Objektyvus – sukūrimas situacijos, jog kreditoriai gaus mažesnę dalį reikalavimo patenkinimo arba kreditorius, kuriam suteikiamas prioritetas atsiduria geresnėje situacijoje nei būtų įmonės bankrutavimo metu, mokėjimo metu skolininkas turi būti nemokumo būsenoje; sandoris sudarymas per atitinkamą laiko tarpą iki bankroto bylos iškėlimo; prioritetą gavęs kreditorius buvo skolininko kreditoriumi pavedimo metu. (*Ibid*., p. 153, 175).
[86] *Ibid*, p. 168.
[87] *Ibid*.
[88] *Ibid*., p. 177.

2. *ACTIO PAULIANA* INSTITUTO TAIKYMAS IR AIŠKINIMAS

Actio Pauliana - specialius kreditoriaus interesų gynimo būdas, kuriuo būdu ginčijami skolininko sudaryti sandoriai, kurių šis sudaryti neprivalėjo, jeigu šie sandoriai pažeidžia kreditoriaus teises, o skolininkas apie tai žinojo arba turėjo žinoti. Šio instituto įtvirtinimą „lėmė poreikis užkirsti kelią nesąžiningiems skolininkams, vengiantiems vykdyti prievoles ir todėl perleidusiems turtą kitiems asmenims“[89]. Skolininko sudaryto sandorio pripažinimas negaliojančiu nėra pagrindinis šio ieškinio tikslas, o tik priemonė atkurti skolininko sudarytu sandoriu pažeistą jo mokumą ir sugrąžinti skolininką į ankstesnę turtinę padėtį, kad kreditorius galėtų patenkinti savo reikalavimą, dėl ko *actio Pauliana* instituto paskirtis pripažįstama kompensacine[90].

Atsižvelgiant į tai, jog *actio Pauliana* institutas suteikia ne sandorio šaliai – kreditoriui ar bankroto administratoriui – teisę ginčyti skolininko su trečiaisiais asmenims sudarytus sandorius, taikant šį institutą, kaip vieną išimtinių sandorių negaliojimo atvejų, ***būtina užtikrinti kreditoriaus, skolininko ir jo turtą įsigijusio trečiojo asmens interesų pusiausvyrą***[91]. CK 6.66 straipsnyje įtvirtintos ir Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikoje išskiriamos *actio Pauliana* taikymo sąlygos: 1) kreditorius turi turėti neabejotiną ir galiojančią reikalavimo teisę; 2) ginčijamas sandoris turi pažeisti kreditoriaus teises; 3) nėra suėjęs vienerių metų ieškinio senaties terminas; 4) skolininkas neprivalėjo sudaryti ginčijamo sandorio; 5) skolininkas buvo nesąžiningas, nes žinojo ar turėjo žinoti, kad sudaromas sandoris pažeis kreditoriaus teises; 6) trečiasis asmuo, sudaręs su skolininku atlygintinį dvišalį sandorį, buvo nesąžiningas; 7) kreditoriaus reikalavimas nukreipiamas į perleistą pagal ginčijamą sandorį turtą (ar jo vertę) tiek, kiek būtina šiam reikalavimui patenkinti[92]. Įvertinant, jog *actio Pauliana* instituto taikymas susijęs su sutarčių laisvės ribojimu, ir siekiant užkirsti kelią galimam kreditoriaus piktnaudžiavimui ir nepagrįstam skolininko teisių suvaržymui, *actio Pauliana* instituto taikymas galimas tik esant CK 6.66 straipsnyje nustatytų sąlygų visetui[93], t. y., nenustačius bent vienos iš nurodytų sąlygų, nėra pagrindo sandorio pripažinti negaliojančiu.

---

[89] Ambrasienė, D. *et al., supra* note 22, p. 53.

[90] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. sausio 11 d. nutartis *VĮ Valstybės turto fondas v. UAB „Ortofina“ ir kt*. (bylos Nr. 3K-3-17/2006).

[91] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2014 m. birželio 11 d. nutartis civilinėje byloje *bankrutuojanti UAB „SG auto“ v. UAB „Marisa“* (bylos Nr. 3K-3-317/2014).

[92] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2009 m. balandžio 28 d. nutartis civilinėje byloje *BUAB „Liūto vaistinė“ v. UAB „Optivita“ (*bylos 3K-3-105/2009); 2008 m. gruodžio 9 d. nutartis civilinėje byloje *BUAB „Multiimpex“ v. UAB „Eneka“ ir kt*. (bylos Nr. 3K-3-587/2008) ir kt.

[93] Kavalnė S., Norkus R., *supra* note 14, p. 182.

2010 metais kasacinėje instancijoje išnagrinėta byla AB „Alytaus tekstilė“ v. AB „Rytų skirstomieji tinklai“[94], sukėlusi inovaciją *actio Pauliana* instituto taikyme teismų praktikoje. Šioje byloje ginčijamos pirkimo-pardavimo bei skolos dengimo turtu sutartys, sudarytos tarp faktiškai nemokios AB „Alytaus tekstilė“ ir jos kreditoriaus, kuriomis trečiajam asmeniui AB „Rytų skirstomieji tinklai“ perleisti transformatoriai (vertė siekė beveik milijoną litų), paliktos galioti. Šia nutartimi akcentuota, jog „*actio Pauliana* institutas negali būti aiškinamas taip, kad sudarytų prielaidas ginčyti sandorius, kurie jų sudarymo metu nebuvo draudžiami ir atitiko įprastą verslo praktiką, nepaisant to, kad jų sudarymo metu skolininkas turėjo įsipareigojimų ir kitiems kreditoriams, o vėliau jam buvo iškelta bankroto byla. Toks įstatymo aiškinimas ir taikymas sukeltų teisinį neapibrėžtumą[95], nepasitikėjimą finansinių problemų turinčiu skolininku ir nepagrįstai ribotų jo galimybes vykdyti veiklą bei siekti atsiskaitymo su visais kreditoriais išvengiant bankroto, o bankroto administratoriui sudarytų nepagrįstas prielaidas ginčyti visus be išimties iki bankroto bylos iškėlimo sudarytus sandorius taip piktnaudžiaujant savo teisėmis (pabraukta autorės)*“*[96]*. Kasacinė instancija paliko galioti apeliacinės instancijos teismo sprendimą, nurodydama, jog skolininko sudarytas sandoris, kuriuo kreditoriui perleistos transformatorinės pastotės, net ir esant įmonės faktinei nemokumo būsenai sandorio sudarymo metu, pripažintas būtinu sudaryti, siekiant užtikrinti tolimesnį elektros energijos tiekimą, ko pasėkoje, paliktas galioti, t. y., bankroto administratoriaus reikalavimas pripažinti sandorius negaliojančiais CK 6.66 straipsnio pagrindu atmestas neįrodžius kreditorių teisių pažeidimo bei įrodžius esant sandorių sudarymo privalomumui susiklosčius atitinkamoms faktinėms aplinkybėms (plačiau apie šias sąlygas analizuojamoje byloje pasisakoma tolesniuose poskyriuose).

Atsižvelgiant į tai, jog novatorišką *actio Pauliana* taikymą tolimesnėje Lietuvos Aukščiausiojo Teismo bei žemesniųjų instancijų priimamuose sprendimuose[97] lėmė būtent kreditorių teisių pažeidimo bei sandorio neprivalėjimo sąlygų aiškinimas, kurios, kaip vėliau

[94] Civilinė byla Nr. 3K-3-485/2010, *supra* note 2.

[95] „Teisinio apibrėžtumo principas reiškia valstybės pareigą užtikrinti teisinio reguliavimo tikrumą ir stabilumą, apsaugoti teisinių santykių subjektų teises, taip pat įgytas teises, gerbti teisėtus interesus ir teisėtus lūkesčius. Šis principas sudaro prielaidas visiems asmenims susipažinti su teisės aktais ir būti garantuotiems, kad prieš juos nebus panaudoti tokie įstatymai ar kiti teisės aktai, kurių jis negalėjo žinoti, ar jo teisinių santykių turinį pakeis naujai priimti įstatymai, kurie, atsirandant jo teisėms ir pareigoms, dar negaliojo. Kiekvienam rūpestingam ir protingam asmeniui sudaromos tinkamos sąlygos susipažinti su tų santykių, kuriuose dalyvauja, teisiniu reguliavimu.“ (Kiršienė J., Pakalniškis V., Ruškytė R., Vitkevičius P., *supra* note 34, p. 63).

[96] Civilinė byla Nr. 3K-3-485/2010, *op. cit.*

[97] Pvz., Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2012 m. lapkričio 16 d. nutartis civilinėje byloje *BUAB „Staura“ v. UAB „Veikmės statyba“ ir kt.* (bylos Nr. 3K-3-511/2012); 2015 m. birželio 17 d. nutartis civilinėje byloje *BUAB „Minicredit“ v. UAB „Egroup LT“ ir kt.* (bylos Nr. 3K-3-384-916/2015) ir kt.

nurodoma, neatsiejamai nagrinėjamos kartu su sandorio šalių sąžiningumo sąlygomis, šiame skyriuje bus analizuojamas tik minėtų sąlygų aiškinimas ir taikymas[98].

2.1. Privalėjimo sudaryti sandorį ir kreditorių teisių pažeidimo sąlygos

Teismų praktikoje nurodoma, jog kol bendrovei nėra iškelta bankroto byla, įstatymai nenustato bendrojo kreditorių lygybės principo, būdingo bankroto situacijai, todėl įprastai skolininko sudarytas sandoris, kuriuo tenkinamas vieno iš kreditorių reikalavimas, nors ir yra suėję prievolių vykdymo kitiems kreditoriams terminai, įstatymų yra leidžiamas net ir esant neįvykdytiems įsipareigojimams kitiems kreditoriams[99]. Tačiau kartu atkreipiamas dėmesys į tai, kad „toks aiškinimas taikytinas tik tiems atvejams, kai yra teisinis pagrindas konstatuoti skolininko kaip verslo subjekto – protingo asmens elgesio standartus atitinkančius veiksmus sąžiningai siekiant naudos įmonei ir atsiskaitymo su visais jos kreditoriais įstatymų nustatyta tvarka“[100].

Taigi, nustačius, jog įmonė, sudarydama ginčijamą sandorį, privalėjo jį sudaryti dėl susiklosčiusių faktinių aplinkybių ir toks verslo sprendimas atitiko asmens, veikiančio kreditorių interesais, elgesio standartą, net ir esant atitinkam kreditorių interesų pažeidimui, toks sandoris nebus pripažįstamu negaliojančiu CK 6.66 straipsniu, ko pasėkoje, sandorio privalomumo sudaryti sąlyga yra neatsiejamai aiškinama su kreditoriaus interesų pažeidimo sąlyga.

2.1.1. Sandorio sudarymo privalomumas

Dažnai įmonė, turėdama finansinių sunkumų ir siekdama išvengti bankroto, sudarydama sandorius prisiima įvairių įsipareigojimų. Siekiant apginti kreditoriaus interesus CK 6.66 straipsnyje įtvirtinta galimybė kreditoriui ginčyti tik tuos skolininko sandorius, kurių šis sudaryti

---

[98] Autorės nuomone, siekiant užtikrinti skaitytojo visapusišką supažindinimą su *actio pauliana* taikymo sąlygomis, trumpai nurodomi svarbiausi nepatariamų sąlygų aspektai. *Pirma, dėl kreditoriaus neabejotinos ir galiojančios reikalavimo teisės skolininkui:* prievolė turi būti atsiradusi iki ginčijamo sandorio sudarymo momento; ši *actio Pauliana* sąlyga yra privaloma nepriklausomai nuo to, ar ieškinį reiškia kreditorius, ar kreditoriui atstovaujantis bankroto administratorius; ieškinį reiškiant bankroto administratoriui - būtina įrodyti, kad nors vienas bankroto byloje patvirtintas kreditoriaus reikalavimas (jo dalis) atsirado iki ginčijamo sandorio sudarymo; kreditoriaus reikalavimo teisės atsiradimo momentas priklauso nuo prievolės prigimties: sutartinių prievolių atsiradimas siejamas su sutarties sudarymu, o prievolės iš delikto atsiradimas − su žalos padarymu; *antra, dėl vienų metų senaties taikymo*: ĮBĮ 11 straipsnio 3 dalies 8 punktas reglamentuoja bankroto administratoriaus sužinojimo momentą – bankroto administratorius apie įmonės sudarytus sandorius sužino tik nuo dokumentų apie šių sandorių sudarymą gavimo dienos. (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2016 m. kovo 25 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Tiekėjų gildija“ v. bankrutuojanti UAB „Globus trade“* (bylos Nr. e3K-3-169-378/2016); 2012 m. gruodžio 18 d. nutartis civilinėje byloje *bankrutuojanti UAB „Pamario namas“ v. A.P. ir B.P.* (bylos Nr. 3K-3-448/2012).

[99] Civilinė byla Nr. 3K-3-485/2010, *supra* note 2.

[100] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2014 m. spalio 15 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Vaidora“ v. UAB „Mabilta“ ir kt. (*bylos Nr. 3K-3-429/2014).

neprivalėjo. Ši nuostata, akivaizdu, konkuruoja su sutarties laisvės principu (CK 1.2 straipsnio 1 dalis, 6.156 straipsnis), kuris suteikia teisę civilinių teisinių santykių subjektams laisvai spręsti, ar sudaryti konkrečią sutartį, dėl sutarties rūšies, turinio bei formos (išskyrus atvejus, kai tam tikras sutarties sąlygas ar jos turinį nustato imperatyviosios įstatymo normos arba tam tikrų sąlygų reikalauja viešoji tvarka, teisės principai bei gera moralė). Doktrinoje nurodoma, jog būtent *actio Pauliana* institutu yra „nustatomos sutarties laisvės principo ribos, nes skolininkas, disponuodamas savo turtu, yra įpareigotas atsižvelgti į savo kreditoriaus interesus ir nesudaryti tokių turto perleidimo sandorių, kurie juos pažeistų, t. y., įstatyme įtvirtinta asmens sudaromų sandorių kontrolės galimybė“[101]. Skolininko sudaryto sandorio privalomumo sąlygos tenkinimas lemia *actio Pauliana* netaikymą.

Privalėjimas sudaryti sandorį - tai asmens pareiga, kurią gali nustatyti[102]:

1) įstatymas, t. y., jei šalis tokios pareigos nevykdo, tai suinteresuotas asmuo gali kreiptis į teismą su reikalavimu teismo tvarka nustatyti prievolę, pvz.: viešojo pirkimo sutartys (CK 6.380 straipsnis), energijos pirkimo–pardavimo sutartys (CK 6.383 straipsnis), žemės nuomos sutartys ir kt.;

2) vienašalis skolininko įsipareigojimas, pvz., paskolos sutartyje nustatytas skolininko įsipareigojimas pagal kreditoriaus pareikalavimą įkeisti turtą;

3) teismo sprendimas;

4) sutartiniai santykiai;

5) ikisutartiniai santykiai;

6) viešasis konkursas ir kiti imperatyvai.

Taigi, viena iš *actio Pauliana* taikymo sąlygų – skolininkas neprivalėjo sudaryti ginčijamo sandorio, iš esmės gali būti paaiškinama kaip teisinės prievolės neturėjimas sudaryti sandorį.

Autorės nuožiūra, aktualu atskleisti pareigos sudaryti sandorį, kylančios iš sutartinių ir ikisutartinių santykių, lemiančios *actio Pauliana* instituto netaikymą, turinį.

Teisinėje literatūroje išaiškinta, jog, „Jeigu skolininko pareiga sudaryti sandorį kyla iš preliminariosios sutarties, sudarytos su trečiuoju asmeniu, ***svarbu nustatyti kreditoriaus reikalavimo teisės atsiradimo, preliminariosios sutarties ir kreditoriaus ginčijamo turto perleidimo sandorio (pagrindinės sutarties) sudarymo momentus.*** Jeigu skolininkas sudarė preliminariąją sutartį su trečiuoju asmeniu iki atsirandant kreditoriaus reikalavimo teisei, o pagrindinę sutartį, jai jau atsiradus, tai gali būti pripažįstamas privalomumas skolininkui sudaryti pagrindinę sutartį kreditoriaus ginčijamą sandorį. **Jeigu *preliminarioji sutartis sudaroma***

[101] Kavalnė S., Norkus R., *supra* note 14, p. 182.
[102] Papirtis L. V., Karulaitytė-Kvainauskienė I., *supra* note 19, p. 746.

atsiradus kreditoriaus reikalavimo teisei, tai ir pagrindinė, ir preliminarioji sutartys, remiantis actio Pauliana, gali būti pripažįstamos negaliojančiomis (paryšk. aut.)*"*[103]. Šis išaiškinimas pateiktas kasacinėje instancijoje nagrinėtos bylos tarp BAB „Artrio-2" v. UAB DnB Nord lizingas ir kt.[104] pagrindu, kurioje kasatoriaus argumentas, jog „ginčijama [...] pirkimo–pardavimo sutartis privalėjo būti sudaryta, nes tai padaryti ieškovą įpareigojo prieš tai šalių pasirašyta preliminarioji ginčo sandėlių pardavimo sutartis" atmestas kaip nepagrįstas, nurodant, jog sudaryti preliminariosios sutarties skolininkas neturėjo nei įstatyme, nei sutartyje nustatytos pareigos.

Siekiant atskleisti skolininko pareigą, kylančią iš sutartinių santykių, sudaryti sandorį, analizuotina kasacinėje instancijoje nagrinėta byla *BUAB „Staura" v. UAB „Veikmės statyba"*[105]. Šioje byloje bankroto administratorius ginčijo bankrutuojančios įmonės ir atsakovų UAB „Veikmės statyba" bei IĮ „Eman" 2010 m. vasario 5 d. sudarytą tarpusavio skolų įskaitymo aktą, kuriuo šalys susitarė, kad dėl atsiskaitymo būdo už atliktus statybos rangos darbus. Buvo susitarta, kad nors UAB „Veikmės statyba" turi skolų UAB „Staura", tačiau 28 046 Lt skolą moka ne tiesiogiai UAB „Staura", bet pinigus perveda UAB „Staura" kreditoriui – IĮ „Eman". Lietuvos Aukščiausiasis Teismas panaikino apeliacinės instancijos sprendimą, kuriuo tarpusavio skolų įskaitymo aktas *actio Pauliana* pagrindu buvo pripažintas negaliojančiu, konstatavus, jog pareiga sudaryti skolų įskaitymą buvo įtvirtinta anksčiau šalių sudarytoje sutartyje, t. y., skolininko pareiga kilo iš sutartinių santykių. Tokia išvada padaryta atsižvelgiant į byloje nustatytas faktines aplinkybes, jog šiuo tarpusavio skolų įskaitymo aktu buvo atsiskaityta už IĮ „Eman" atliktus pastato fasado šiltinimo ir tinkavimo darbus laikantis 2009 m. rugsėjo 1 d. sudarytą Rangos sutarties bei 2009 m. spalio 23 d. sudarytą Susitarimą dėl trišalio apmokėjimo sąlygų. Būtent šio Susitarimo 2.3 punktas nustatė tarpusavio skolų įskaitymo akto pasirašymą kaip būtiną sąlygą apmokėjimui už atliktus fasado šiltinimo ir tinkavimo darbus. Taigi, bankroto administratoriaus ginčijamas tarpusavio skolų įskaitymo akto sudarymas buvo nulemtas būtent sutartinių santykių, t. y., šio sandorio sudarymas numatytas Susitarime dėl trišalio apmokėjimo, kuriuo ir buvo nustatyta apmokėjimo pagal Rangos sutartį tvarka ir sąlygos, ko pasėkoje, laikomas atitikusiu sutarties šalių valią ir neprieštaravo verslo praktikai.

Tam tikrais atvejais privalomumas skolininkui sudaryti sandorį gali kilti ir dėl susiklosčiusių faktinių aplinkybių, kurias kiekvienu konkrečiu atveju įvertina teismas. Tokiomis pripažintinos aplinkybės, kurioms esant ginčijamų sandorių sudarymas atitiktų protingo asmens,

[103] Papirtis L. V., Karulaitytė-Kvainauskienė I., *supra* note 19, p. 746-747.
[104] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. birželio 9 d. nutartis civilinėje byloje *BAB „Artrio-2" v. UAB DnB Nord lizingas ir kt.* (bylos Nr. 3K-3-262/2008).
[105] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2012 m. lapkričio 16 d. nutartis civilinėje byloje *BUAB „Staura" v. UAB „Veikmės statyba" ir kt.* (bylos Nr. 3K-3-511/2012).

veikiančio skolininko kreditorių interesais, elgesio standartą tomis aplinkybėmis[106]. Tokios aplinkybės, kaip pavyzdžiui, įmonei gresiantis bankrotas, sunki materialinė padėtis, skola kitam kreditoriui, kurios gali turėti įtakos skolininko elgesiui, negali būti traktuojamos kaip pareiga sudaryti sandorį[107]. Egzistuojanti skolininko piniginė prievolė *per se* negali būti vertinama kaip pareiga sudaryti kokius nors kitokius sandorius siekiant atsiskaityti su kreditoriumi, pavyzdžiui, parduoti savo turtą, imti paskolą arba kreditoriui perleisti turtą ar turtines teises[108]. Be to, pareiga sudaryti sandorius su kitais kreditoriais privalo būti atskirta nuo skolininko noro pasirinkti, kam pirmiau atlyginti skolą, nes skolininkas *actio Pauliana* taikymo kontekste neturi visiškos laisvės pasirinkti, kam jis pirma įvykdys prievolę[109]. Teismas, vertindamas sudaryto ginčijamo sandorio aplinkybes, privalo nustatyti, „kada ir kokiu tikslu buvo sudarytas sandoris, ar jį buvo būtina sudaryti tam, kad būtų įvykdytos kitų sutarčių sąlygos ir pagal šias sutartis būtų visiškai atsiskaityta su kreditoriais“[110]. Nustačius, jog skolininkas sandorį sudarė dėl to, kad jį sudaryti privalėjo, nes turėjo tokią teisinę pareigą, kreditorius (ar bankroto administratorius) netenka galimybės ginti savo teisių reikšdamas *actio Pauliana* ieškinį.

Siekiant atskleisti, kokiomis aplinkybėmis sudarytas sandoris laikomas atitinkančiu protingo asmens elgesio standartus, ir pripažįstamas būtinu sudaryti dėl susiklosčiusių faktinių aplinkybių, pateikiama dviejų kasacinėje instancijoje nagrinėtų bylų analizė, kuriose sandoriai, konstatavus jų privalomumą sudaryti, palikti galioti.

Pirmojoje, jau minėtoje AB „Alytaus tekstilė“ v. AB „Rytų skirstomieji tinklai“[111] byloje, kuri iš esmės pakeitė iki tol formuojamą praktiką *actio Pauliana* instituto taikymo ribose. Šioje byloje bankroto administratorius ginčijo 2006 m. rugsėjo 14 d. bankrutuojančios AB „Alytaus tekstilė“ ir AB „Rytų skirstomieji tinklai“ sudarytą pastatų ir įrenginių pirkimo - pardavimo sutartį ir 2007 m. vasario 27 d. – skolos padengimo turtu (transformatoriais) sutartį. Pirma, aktualu paminėti, jog ginčijami sandoriai savo esme yra skolininkui priklausančio turto perleidimas ***rinkos kaina***, o mokėtiną už turtą sumą įskaitant į priešpriešinius atsakovo reikalavimus, o perleistas atsakovui turtas – transformatorinės pastotės, elektros tinklų paskirties inžineriniai tinklai ir transformatoriai yra ***specifinės paskirties daiktai, tiesiogiai nenaudojami įmonės veikloje ir nebūtini išlaikyti nuosavybėje ieškovo tolimesnei veiklai vykdyti,*** t. y., tokio turto pobūdis ir jo naudojimo paskirtis yra tokia, kad šis turtas iš esmės gali būti efektyviai

[106] Civilinė byla Nr. 3K-3-485/2010, *supra* note 2.
[107] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikos dėl *actio Pauliana*, netiesioginio ieškinio, sulaikymo teisės ir prevencinio ieškinio institutų taikymo apžvalga. Teismų praktika, 2008, Nr. 29.
[108] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2009 m. balandžio 28 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Liūto vaistinė“ v. UAB „Optivita“* (bylos Nr. 3K-3-105/2009).
[109] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2012 m. balandžio 10 d. nutartis civilinėje byloje *AS Parex banka v. D. G. ir kt. (*bylos Nr. 3K-3-86/2012).
[110] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2016 m. kovo 24 d. nutartis civilinėje byloje *F. M. H. J. v. K. B. M. ir E. M.* (bylos Nr. e3K-3-172-916/2016).
[111] Civilinė byla Nr. 3K-3-485/2010, *op. cit*.

panaudojamas būtent atsakovo AB „Rytų skirstomieji tinklai“. Antra, nustatyta, jog kreditoriui AB „Rytų skirstomieji tinklai“ pirkimo-pardavimo sutartimi perleidus skolininkui BAB „Alytaus tekstilė“ priklausančius transformatorius ir taip padengus susidariusią skolą šiam kreditoriui, buvo ***užtikrintas tolimesnis elektros energijos tiekimas ir taip sudaryta galimybė toliau vykdyti AB „Alytaus tekstilė“ veiklą (***nesumokėjus už elektros energiją (šiuo atveju – neperleidus pastatų) būtų nutrauktas elektros energijos tiekimas, kas vienareikšmiškai būtų sustabdę įmonės veiklą), be to, perleidus turtą, kartu buvo priimtas sprendimas nurašyti 185 740,40 Lt delspinigių. Vadovaujantis nurodytu, konstatuota, jog, ginčijamų sandorių sudarymas pripažintas privalomu dėl susiklosčiusių faktinių aplinkybių ir atitinkančiu protingo asmens elgesio standartą, kadangi ginčijamais sandoriais perleidus bankrutuojančios įmonės turtą, buvo užtikrintas tolimesnis elektros energijos tiekimas, būtinas AB „Alytaus tekstilė“ veiklos tęsimui ir buvo ekonomiškai naudingas.

Antrojoje analizuojamoje byloje[112] bankroto administratorius ginčijo BUAB „Minicredit“ ir UAB „Egroup LT“ bei UAB „Pro Invest Group“ sudarytą trišalę sutartį, nurodydamas, jog šia trišale Sutartimi BUAB „Minicredit“ (skolininkas) perdavė UAB „Pro Invest Group“ savo skolininkus pagal pasirašytą Reikalavimo perleidimo (cesijos) sutartį, o iš skolininkų išieškotos sumos turėjo būti grąžintos UAB „Egroup LT“ ir taip pažeidė kreditorių interesus, t. y., skolininkas, būdamas faktiškai nemokus, suteikė pirmenybę pasirinktiems kreditoriams. Šioje byloje nustatyta, jog bendrovės verslas buvo paremtas darbu per sistemą *creditonline*, kurią įdiegė ir sistemos monitoringo bei priežiūros paslaugas teikė UAB „Egroup LT“. ***UAB „Egroup LT“ buvo įspėjusi įmonę UAB „Minicredit“, kad dėl stringančių atsiskaitymų apribos paslaugų teikimą pagal šalių sudarytas sutartis***. Atsižvelgus į šias aplinkybes, nuspręsta, jog ***atsiskaitymas būtent su UAB „Egroup LT“ kreditoriumi,*** o ne su kitais kreditoriais, kuriems įsipareigojimai buvo pradelsti ginčo sandorio sudarymo dieną, buvo ***logika pagrįstas bei racionalus sprendimas, kuriuo buvo siekiama tęsti bendrovės veiklą ir apsaugoti kreditorių interesus***, t. y., ***atsiskaičius su pasirinktu kreditoriumi buvo siekiama užtikrinti tolesnį sistemos funkcionavimą*** (antraip kreditorius UAB „Egroup LT“ būtų atjungęs sistemą, reikalingą įmonės veiklai) ir ***taip sudaryti galimybę toliau vykdyti UAB „Minicredit“ veiklą***.

Taigi, skolininko pareiga sudaryti sandorį dėl susiklosčiusių aplinkybių, kaip viena iš būtinųjų *actio Pauliana* instituto taikymo sąlygų, nustatoma nagrinėjant ginčijamo sandorio sudarymo tikslą, kada ir kokiomis aplinkybėmis jis buvo sudarytas bei nustatant ekonominį sudaryto sandorio naudingumą bankrutuojančiai įmonei. Nustačius, jog ginčijamu sandoriu buvo

[112] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2015 m. birželio 17 d. nutartis civilinėje byloje *BUAB „Minicredit“ v. UAB „Egroup LT“ ir kt.* (bylos Nr. 3K-3-384-916/2015).

siekiama užtikrinti tolimesnį įmonės veiklos tęsimą ir išvengti nemokumo padarinių, t. y., jeigu nesudarius ginčijamo sandorio galimai būtų nutraukiama įmonės veikla, laikoma, kad toks sandoris atitiko protingo asmens, siekiančio veikti kreditorių interesais, standartą ir pripažįstamas privalomu sudaryti, kas eliminuoja sandorio nuginčijimą *actio Pauliana* pagrindu.

2.1.2. Kreditorių teisių pažeidimai

CK 6.66 straipsnio 1 dalyje pateiktas pavyzdinis[113] sąrašas atvejų, iš kurių įrodžius bent vieną, pripažintina, kad sandoris pažeidžia kreditoriaus teises: 1) dėl sudaryto sandorio skolininkas tampa nemokus; 2) skolininkas, būdamas nemokus, suteikia pirmenybę kitam kreditoriui; 3) kitaip pažeidžiamos kreditoriaus teisės. Kaip minėta anksčiau, *actio Pauliana* taikymui būtinas visų CK 6.66 straipsnyje nurodytų sąlygų visetas, o kadangi visos šio instituto taikymo sąlygos pripažįstamos vertinamojo pobūdžio, pabrėžiama, jog teismai kiekvienu atveju, nustatytų faktinių aplinkybių pagrindu, privalo nagrinėti, ar buvo kreditorių teisių pažeidimas.

Nesiplečiant į CK 6.67 straipsnyje įtvirtintą sąrašą atvejų, kai sandorio šalių nesąžiningumas preziumuojamas (įrodžius šiame straipsnyje nurodytas aplinkybes, preziumuojama, jog sandorio šalys žinojo arba galėjo žinoti, jog sandoris pažeidžia kreditoriaus interesus), teismų praktikoje pažymima, jog „skolininko nesąžiningumo prezumpcija negali būti aiškinama kaip kreditoriaus teisių pažeidimo prezumpcija ir nepaneigia procesinės kreditoriaus pareigos įrodyti, kad ginčijamu sandoriu jo teisės buvo pažeistos“[114]. Vadinasi, net ir konstatavus, jog skolininkas, sudarydamas ginčijamą sandorį žinojo ar turėjo žinoti, kad sudaromu sandoriu pažeis kreditoriaus teises, kreditorius (ar bankroto administratorius) nėra atleidžiamas nuo pareigos įrodyti, jog sudarytu sandoriu kreditoriaus teisės iš tiesų buvo pažeistos.

Nagrinėjant kreditoriaus teisių pažeidimo sąlygos aiškinimą ir taikymą, pirmiausia nurodytina, jog iki bankroto bylos iškėlimo sudaryti sandoriai negali būti vertinami pagal taisykles, būdingas bankroto procesui[115]. Skolininkui neiškėlus bankroto bylos, įstatymai nemato bendrojo kreditorių lygybės principo, būdingo bankroto procesui, taikymo. Siekiant apibrėžti kreditorių lygiateisiškumo principo taikymą ir turinį iki bankroto bylos iškėlimo, aktualu paminėti vieną kasacinėje instancijoje nagrinėtą bylą[116], kurioje kasatorius ginčijo apeliacinės

[113] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2012 m. gegužės 2 d. nutartis civilinėje byloje *BUAB „Bildunga“ v. RUAB „Elektrotinklas“* (bylos Nr. 3K-3-204/2012).
[114] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus plenarinės sesijos 2012 m. lapkričio 6 d. nutarimas civilinėje byloje *AB DnB Nord bankas v. A. M. ir kt.* (bylos Nr. 3K-P-311/2012).
[115] Civilinės bylos Nr. 3K-7-130/2013, *supra* note 63.
[116] Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2015 m. balandžio 8 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Tenampa Holdings“ v. UAB „GlaxoSmithKline Lietuva“ ir kt.* (bylos Nr. 3K-3-95-378/2015).

instancijos sprendimo teisėtumą, vienu iš argumentų nurodydamas, jog teismas netinkamai atskleidė ir taikė lygiateisiškumo principą, spręsdamas dėl kreditoriaus teisių pažeidimo. Teisėju kolegija išaiškino, jog, „lygiateisiškumo principas CK 6.66 straipsnyje išreiškiamas per kreditoriaus teisę ginčyti skolininko sudarytą sandorį, kuriuo pirmenybė suteikta kitam kreditoriui ar kitaip pažeidžiamos kreditoriaus teisės, taip siekiant, kad bendrovei esant faktiškai nemokiai, visų kreditorių reikalavimai būtų tenkinami vienodomis sąlygomis. ***Lygiateisiškumo principas šios normos kontekste suprantamas kaip kreditoriaus teisė reikalauti, kad skolininkas, būdamas faktiškai nemokus, vienodomis sąlygomis atsiskaitytų su kreditoriais, kurių reikalavimų tenkinimo terminai suėję***“[117]. Taigi, nors iki bankroto bylos iškėlimo skolininkui nėra draudžiama sudaryti sandorių, kuriais patenkinami vieno ar kelių kreditorių reikalavimai net ir esant neįvykdytų įsipareigojimų kitiems kreditoriams, įmonei esant faktinėje nemokumo būsenoje, skolininkas įpareigojamas, laikantis *paritas creditorum*[118] principo, traktuoti visus kreditorius, kurių reikalavimai nėra užtikrinti papildomomis priemonės ir kurių tenkinimo terminai suėję, vienodai.

CK 6.66 straipsnio 1 dalyje įtvirtinti pirmieji du alternatyvūs kreditoriaus teisių pažeidimo atvejai *expressis verbis* siejami su skolininko nemokumo būsena, tačiau pačiame straipsnyje nesant nurodytų nemokumo kriterijų, svarbu išsiaiškinti nemokumo sąvokos apibrėžtį CK 6.66 straipsnio kontekste. Nemokumas yra ekonominė įmonės būklė, kuri nustatoma pagal tai, ar įmonė atsiskaito su kreditoriais ir ar ji yra ekonomiškai pajėgi atsiskaityti[119]. Įmonės nemokumas – būsena, kai įmonė nevykdo įsipareigojimų (nemoka skolų, neatlieka iš anksto apmokėtų darbų ir kt.) ir pradelsti įmonės įsipareigojimai (skolos, neatlikti darbai ir kt.) viršija pusę į jos balansą įrašyto turto vertės (ĮBĮ 2 straipsnio 8 dalis). „Įmonės nemokumas rodo, kad pradelsti įsipareigojimai viršija galimybes juos įvykdyti. Ši juridinio asmens būklė reiškia, kad gebėjimas tinkamai vykdyti įsipareigojimus objektyviai prarastas, todėl tokios padėties susidarymo rizikas tenka paskirstyti įmonės kreditoriams. Bankroto bylos iškėlimas pagrindiniam skolininkui yra jo faktinį nemokumą formaliai konstatuojantis juridinis faktas. Šiuo juridiškai reikšmingu faktu oficialiai patvirtinama, kad prisiimti įsipareigojimai viršija galimybes

[117] Civilinės bylos Nr. 3K-3-95-378/2015, *supra* note 116.

[118] „Teisinėje literatūroje nurodoma, kad skolininko nemokumo atveju galima įžvelgti dar vieną *actio Pauliana* tikslą – išsaugoti *paritas creditorum* principą. Jeigu skolininkas yra faktiškai nemokus, jis privalo visus savo kreditorius traktuoti vienodai, net jeigu formali bankroto procedūra dar nėra prasidėjusi“; „*Paritas creditorum* principas reiškia, jog kreditoriai, kurių reikalavimai nėra užtikrinti papildomomis priemonėmis, skolininko turi būti traktuojami vienodai, kas yra lotyniškojo termino *pari passu*, vartojamo bankroto proceso metu, sinonimas, reiškiantis, kad visi kreditoriai yra lygūs ir skolininko turtas tarp jų turi būti paskirstomas proporcingai.“ Daubarienė I., *supra* note 8, p. *343 – 344.*

[119] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2013 m. sausio 9 d. nutartis civilinėje byloje BUAB „Murena“ v. UAB „Dalis erdvės“ ir kt. (bylos Nr. 3K-3-82/2013).

juos įvykdyti“[120]. Iš nurodyto seka dvi išvados: pirma, bankroto bylos iškėlimas įmonei yra tik teisinis nemokumo būklės pripažinimas ir atitinkamų procedūrų vykdymas, tačiau nėra būtinas; antra, nemokumo būsena aiškinama Įmonių bankroto įstatymo apibrėžtų kriterijų vertinimo aspektu. 2013 metais LAT supaprastino skolininko nemokumo sąvokos formuluotę nurodydama, jog „įmonės nemokumui CK 6.66 straipsnio 1 dalies prasme konstatuoti iš esmės pakanka įrodyti faktą, jog skolininko mokumas buvo sumažėjęs ginčijamu laikotarpiu tiek, kad realiai nebuvo galima patenkinti visų kreditorių reikalavimų, kurių įvykdymo terminai suėję“[121] (tolimesnė LAT praktika buvo plėtojama būtent šia linkme[122]). Vadinasi, skolininko nemokumui CK 6.66 straipsnio prasme konstatuoti užtenka įrodyti, jog ginčijamo sandorio sudarymo metu įmonės turto neužteko visų vykdytinų kreditorių reikalavimų patenkinimui.

Antroji alternatyva, numatyta CK 6.66 straipsnio 1 dalyje, kurią įrodžius pripažintina, kad sandoris pažeidžia kreditoriaus teises – skolininkas, būdamas nemokus, suteikia pirmenybę kitam kreditoriui. Kasacinio teismo praktikoje nurodyta, jog sprendžiant, ar buvo pažeistos kreditoriaus teisės ginčijamu sandoriu suteikiant pirmenybę kitam kreditoriui, reikia turėti omenyje tai, kad kol skolininkui nėra iškelta bankroto byla, įstatymai nenustato bendrojo kreditorių lygybės principo, būdingo bankroto situacijai, todėl įprastai skolininko sudarytas sandoris, kuriuo tenkinamas vieno iš kreditorių reikalavimas, nors ir yra suėję prievolių vykdymo kitiems kreditoriams terminai, įstatymų yra leidžiamas net ir esant neįvykdytiems įsipareigojimams kitiems kreditoriams[123]. Kita vertus, skolininkas, jau esant nemokumo būsenai, privalo elgtis sąžiningai, ir, sudarydamas sandorius ar atlikdamas mokėjimus, neturi teisės sudaryti pranašumo kitam kreditoriui, t. y., svarbu, jog turto perleidimas nepažeistų kitų analogiškoje situacijoje esančių kreditorių teisių[124].

Taip pat aktualu pažymėti, jog teisiškai nėra reikšminga aplinkybė, jog ginčytinais sandoriais atsiskaityta ne su vienu, o su keliais kreditoriais. Kasacinio teismo praktikoje pažymėta, jog: „faktas, kad buvo atsiskaitoma su keletu kreditorių, savaime nereiškia, kad kitų kreditorių interesai nėra pažeidžiami, jeigu vieno ar kelių iš jų itin didelės sumos reikalavimai patenkinami visiškai ar beveik visiškai, kai tuo tarpu kitiems kreditoriams apskritai nepatenkinama net dalis reikalavimų, arba patenkintoji dalis yra neproporcingai maža“[125]. Toje pačioje LAT nutartyje pabrėžta, jog vertinant, ar buvo pažeisti kreditorių interesai, pirma, turėtų

[120] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2013 m. birželio 28 d. nutartis civilinėje byloje *BUAB „Neto“ v. S. M. ir kt.* (bylos Nr. 3K-3-365/2013).
[121] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2013 m. spalio 23 d. nutartis civilinėje byloje *BUAB "LRG farmacija" v. UAB "Limedika"* (bylos Nr. 3K-3-517/2013).
[122] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2015 m. balandžio 21 d. nutartis civilinėje byloje *BUAB „Naras“ v. AB „Specializuota komplektavimo valdyba“* (bylos Nr. 3K-3-268-415/2015).
[123] *Ibid*.
[124] Civilinės bylos Nr. 3K-3-485/2010, *supra* note 2.
[125] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2012 m. rugpjūčio 17 d. nutartis civilinėje byloje *BUAB „LRG farmacija“ v. UAB „Limedika“* (bylos Nr. 3K-3-393/2012).

būti nustatyta, kokias galiojančias reikalavimo teises turėjo kiti kreditoriai ginčo sandorių sudarymo metu; antra, nustačius jų kiekį (vertę), būtų galima nustatyti, pvz., procentine išraiška, patenkintų ir nepatenkintų reikalavimų santykį, bei įvertinti, ar tokie atsiskaitymai buvo atlikti nepažeidžiant šalių sąžiningumo principo reikalavimų[126].

Toliau nurodomi dažniausiai teismų praktikoje nurodomi sandorių pavyzdžiai, kurie pripažįstami pažeidžiančiais kreditorių interesus būtent suteikiant pirmenybę vienam iš kreditorių:

1) pagal bylos faktines aplinkybes nustačius, jog skolininkas, būdamas nemokumo padėtyje, turėjo *kelis kreditorius*, kurių *reikalavimai buvo piniginiai,* o *atsiskaitė tik su vienu iš jų (ar keliais)*, yra pagrindas daryti išvadai, kad kitų kreditorių interesai buvo pažeisti, nepriklausomai nuo to, kad įmonės nemokumas nedidėjo arba nepakito[127];

2) nustatoma, jog kiti kreditoriai buvo suinteresuoti *įsigyti tą patį turtą* (daiktus, lėšas ar kt.) ir *įskaityti savo reikalavimus tokiomis pačiomis ar geresnėmis skolininkui sąlygomis*[128]. Jau minėtoje AB „Alytaus tekstilė“ v. AB „Rytų skirstomieji tinklai“ [129] byloje, kurioje buvo sprendžiamas sandorio, kuriuo perleistos transformatorinės pastotės, nuginčijimo klausimas, nurodyta, jog transformatorinės pastotės yra specifiniai daiktai, tiesiogiai nenaudojami įmonės veikloje ir nebūtini išlaikyti nuosavybėje ieškovo tolimesnei veiklai vykdyti, dar daugiau – tokio turto pobūdis ir jo naudojimo paskirtis yra tokia, kad šis *turtas iš esmės galėtų būti efektyviai panaudojamas būtent šį turtą įgijusio kreditoriaus veikloje,* t. y., toks turto perleidimas nepažeidė analogiškoje situacijoje esančių kreditorių teisių. Įrodinėjant, jog buvo sudarytos galimybės analogiškoje situacijoje esantiems kreditoriams įsigyti tą daiktą ar įskaityti savo reikalavimus tokiomis pačiomis sąlygomis, *skolininkas turi pateikti duomenis teismui, jog kiti kreditoriai buvo informuoti dėl to paties turto įsigijimo ir įskaitymo*[130].

Taigi, nors bendrąja prasme turto perleidimas ar įskaitymai nėra draudžiami įstatymo iki iškeliant įmonei bankroto bylą, bendrovė, sudarydama sandorius jai esant faktiškai nemokiai, privalo užtikrinti, jog kiti kreditoriai turės galimybę įsigyti parduodamą turtą ar įskaityti savo reikalavimą panašiomis ar geresnėmis skolininkui sąlygomis, antraip konstatuotinas analogiškoje situacijoje esančių kreditorių teisių pažeidimas, suteikiant pranašumą vienam iš kreditorių.

„Kitaip pažeidžiamos kreditoriaus teisės“ formuluotė reiškia, jog teismas, atsižvelgdamas į konkrečias bylos aplinkybes, gali konstatuoti kreditoriaus teisių pažeidimo

[126] Civilinės bylos Nr. 3K-3-393/2012, *supra* note 125.
[127] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2013 m. vasario 27 d. nutartis civilinėje byloje *BUAB „Baldų rojus“ v. UAB „Vilniaus Sigmos partneris“* (bylos Nr. 3K-3-47/2013); civilinė byla Nr. 3K-3-204/2012, *supra* note 113; civilinės bylos Nr. 3K-3-95-378/2015, *supra* note 116 ir kt.
[128] Civilinės bylos Nr. 3K-3-204/2012, *supra* note 113.
[129] Civilinės bylos Nr. 3K-3-485/2010, *supra* note 2.
[130] Civilinės bylos Nr. 3K-3-317/2014, *supra* note 91.

atvejus, kurie neišvardyti CK 6.66 straipsnio normoje[131]. Aplinkybė, jog įmonės nemokumas dėl skolininko sudaryto sandorio nepadidėjo ar išliko toks pats, nėra teisiškai lemianti ar reikšminga[132], vertinant, ar ginčijamu sandoriu buvo pažeistos kreditorių teisės. Kitokių kreditoriaus teisių pažeidimų kvalifikavimas yra sietinas su prievolių kreditoriui nevykdymu ir skolininko galimybių tokias prievoles įvykdyti ateityje pasikeitimu[133]. Nustačius, jog skolininkui sudarius ginčijamą sandorį jis vis vien turi pakankamai turto kreditorių reikalavimams patenkinti, kreditorių teisės nebus pripažįstamos pažeistomis[134]. Sprendžiant dėl kreditorių teisių pažeidimo ginčijamu sandoriu, „būtina nustatyti faktinę įmonės turtinę padėtį ginčijamų sandorių sudarymo metu ir įmonės mokumo pasikeitimą dėl ginčijamų sandorių“ [135] bei įsitikinti, jog sumažėja arba nelieka realios galimybės skolininkui atsiskaityti su kreditoriumi ir įvykdyti prievolę[136]. Toliau pateikiami atvejai, kurie pripažįstami pažeidžiančiais kreditorių teises:

1) keičiasi tik turto struktūra, ir taip kitiems kreditoriams sutrukdoma gauti bent dalį atsiskaitymo, kuris nemokumo situacijoje jiems priklausytų skolininkui vykdant su jais sutartis ir atsiskaitymus pagal įstatymo nustatytą tvarką ir reikalavimus[137];

2) sudarytas sandoris nesukelia bendro skolininko nemokumo, bet sumažina turto, į kurį gali būti nukreiptas išieškojimas, vertę, ir to sumažėjusios vertės turto neužtenka kreditorių reikalavimams patenkinti (komuliatyvios sąlygos)[138];

3) skolininkas, perleidęs turtą, nors ir netampa nemokus, tačiau gerokai sumažina savo turtą ir taip sukelia realią grėsmę, kad jo įsipareigojimai nebus tinkamai įvykdyti[139]. Šiam atvejui priskirtinas turto pardavimas už aiškiai mažesnę kainą, kai po tokio sandorio sudarymo kreditorius negali išsiieškoti skolos, nes skolininko gautos už parduotą turtą sumos ir likusio skolininko turto gali neužtekti skolai grąžinti;

4) kreditorių teises pažeidžiančiu sandoriu gali būti pripažįstamas toks, dėl kurio atsiskaitymas su kreditoriais tiesiog užtrunka ilgiau, nei būtų atsiskaityta iki sandorio sudarymo;

---

[131] Civilinės bylos Nr. 3K-P-311/2012, *supra* note 114.
[132] Civilinės bylos Nr. 3K-3-204/2012, *supra note* 113.
[133] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2012 m. balandžio 19 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Vakarų Baltijos korporacija“ ir kt. v. UAB „ Senega“ ir kt.* (bylos Nr. 3K-3-167/2012).
[134] Civilinės bylos Nr. 3K-P-311/2012, *op. cit.*
[135] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2013 m. spalio 23 d. nutartis, priimta civilinėje byloje *BUAB "LRG farmacija" v. UAB "Limedika"* (bylos Nr. 3K-3-517/2013).
[136] *Ibid*.
[137] Civilinė byla Nr. 3K-3-204/2012, *supra* note 113; Šioje byloje nustatyta, jog ginčijamų reikalavimų perleidimo sutarčių metu, skolininkas UAB „Elektrotinklas“ turėjo daugiau kreditorių, kurių reikalavimai buvo piniginiai, o ginčijami sandoriai buvo sudaryti skolininkui esant faktiškai nemokiam ir neturint pakankamai pinigų visiems atsiradusiems piniginiams įsipareigojimams įvykdyti vienu metu, todėl turėjo būti laikomasi Laikinojo mokėjimų eilės tvarkos įstatymo 3 straipsnyje nustatytos mokėjimo eilės tvarkos.
[138] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2012 m. rugsėjo 28 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Murena“ v. UAB „Alseka Kaunas“ir UAB „Grand SPA Lietuva“* (bylos Nr. 3K-3-398/2012); 2015 m. gruodžio 28 d. nutartis civilinėje byloje BUAB „Damba“ v. UAB „Beltranza“ (bylos Nr. 3K-3-697-248/2015) ir kt.
[139] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2007 m. gruodžio 3 d. nutartis civilinėje byloje *I. C. v. V. M. ir kt.* (bylos Nr. 3K-3-535/2007).

5) skolininkas įkeičia savo turtą kitam kreditoriui ir šis tampa privilegijuotu, taip sukuriant situaciją, jog privilegijuoto kreditoriaus reikalavimas tenkinamas iš iškeisto turto pirmiau kitų skolininko kreditorių reikalavimų. Šiame kontekste aktualu aptarti bylą[140], kurioje buvo bandoma įrodinėti, jog įmonė, atlikdama ginčijamus mokėjimus, nepažeidė kreditoriaus teisių, nes kreditoriaus reikalavimai buvo užtikrinti įmonės turtinių teisių, kylančių iš tiekimo sutarčių, įkeitimu, todėl vis tiek būtų tenkinami pirmiau kitų kreditorių. Kasatoriaus argumentas pripažintas nepagrįstu, paaiškinant, kad „kreditoriaus (įkaito gavėjo) pirmenybės teisė susieta su lėšomis, gaunamomis realizuojant perimtas turtines teises, kurios jam buvo pirmiau įkeistos, o ne su pirmumo teise prieš kitus kreditorius gauti atsiskaitymą iš bet kokių bendrovės lėšų“[141]. Vadinasi, įmonės turtinių teisių įkeitimas *per se* nepaneigia kreditorių teisių pažeidimo, „nes reikalavimų tenkinimo apimtis iš įkeistų turtinių teisių paaiškėja tik realizavus įkeistą turtą (perdavus įkaitos davėjui administruoti ar realizuoti)“[142]. Taip pat nurodyta, jog nurodytas argumentas turėtų reikšmės tik tada, jeigu byloje būtų įrodyta, kad įkeisto turto kiekis ir vertė jį realizavus neabejotinai ir realiai padegs kreditoriaus reikalavimą visa apimtimi;

6) prisiimama naujų įsipareigojimų (pvz., laidavimo), kurių skolininkas prisiimti neprivalėjo. Kreditoriaus teisių pažeidimas pasireiškia tuo, jog „skolininkui bankrutavus, visų kreditorių reikalavimai tenkinami proporcingai, o ne atsižvelgiant į prievolės atsiradimo momentą ar nustatytą prievolės vykdymo terminą“[143].

Taigi, nors po ginčijamo sandorio sudarymo skolininkas ir netampa nemokiu, sandorio sudarymu kreditorių teisės gali būti pažeidžiamos sumažinant arba realiai panaikinant galimybę kreditoriams gauti savo reikalavimų patenkinimą ateityje. Kita vertus, nors skolininko nemokumas nėra reikalaujamas vertinant, ar dėl ginčijamų sandorių buvo pažeistos kreditoriaus teisės, nustačius, jog sudarius ginčijamą sandorį bendrovė vis tiek turi pakankamai turto kreditorių reikalavimams patenkinti, šios *actio Pauliana* taikymo sąlygos konstatuoti negalima.

2.2. Ginčijamo sandorio šalių nesąžiningumas

Anot V. Mikuckienės[144], taikant *actio Pauliana* institutą svarbu laikytis kreditoriaus, skolininko ir trečiojo asmens (turto įgijėjo) interesų pusiausvyros principo, todėl kreditoriaus

[140] Civilinės bylos Nr. 3K-3-517/2013, *supra* note 125.
[141] „CK 4.220 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad kai įkeitimo objektas yra turtinės teisės, įkeitimo objektas realizuojamas perleidžiant kreditoriui iš įkeistos turtinės teisės atsirandančius įkaito davėjo reikalavimus ar jų dalį, atitinkančią skolininko įsipareigojimų dydį, arba perduodant kreditoriui teisę administruoti šias turtines teises. Taigi, kreditoriui įgijus teisę nukreipti išieškojimą į įkeistą objektą, įkeistos turtinės teisės perduodamos įkaito gavėjui administruoti arba realizuoti.“ (*Ibid*.)
[142] *Ibid*.
[143] Kavalnė S., Norkus R., *supra* note 14, p. 184.
[144] Mikuckienė V. Bankroto proceso samprata. *Jurisprudencija*. 2008, 7(109): 30-38, p. 36.

teisės neturėtų būti suabsoliutinamos, suteikiant kreditoriams privilegijas skolininko ir trečiojo asmens atžvilgiu. Analogiška pozicija ne kartą nurodyta ir teismų praktikoje, pažymint, jog, atsižvelgiant į tai, jog *actio Pauliana* suteikia ne sandorio šaliai – kreditoriui ar bankroto administratoriui – teisę ginčyti skolininko su trečiaisiais asmenims sudarytus sandorius, tai, taikant šį institutą, kaip vieną išimtinių sandorių pripažinimo negaliojančiais atvejų, būtina užtikrinti kreditoriaus, skolininko ir jo turtą įsigijusio trečiojo asmens interesų pusiausvyrą[145]. Dėl šios priežasties CK 6.66 straipsnio 2 dalyje įtvirtinta imperatyvi[146] nuostata, jog ginčijamas atlygintinis dvišalis sandoris gali būti pripažintas negaliojančiu tik tuo atveju, jeigu kita sandorio šalis (trečiasis asmuo) buvo nesąžininga.

„Sąžiningumas – tai vertybinis žmogaus elgesio matas, nustatomas pagal du kriterijus – objektyvųjį ir subjektyvųjį. Sąžiningumas objektyviuoju požiūriu yra toks žmogaus elgesys, kuris atitinka protingumo ir teisingumo principų reikalavimus. Taigi sąžiningas yra toks asmuo, kuris veikia rūpestingai, teisingai, t. y. kaip adekvačioje situacijoje elgtųsi *bonus pater familias*“[147]. Subjektyviuoju požiūriu – asmens psichikos būklė konkrečioje situacijoje, atsižvelgiant į asmens amžių, išsilavinimą, patirtį bei faktines bylos aplinkybes[148]. Siekiant nustatyti, jog asmuo yra sąžiningas, taikytini abu kriterijai[149]. Civilinėje teisėje galioja sąžiningumo prezumpcija, reiškianti, kad kiekvienas asmuo laikomas sąžiningu, kol neįrodyta kitaip. Bankroto administratorius ar kreditorius, siekdami pripažinti dvišalį atlygintinį sandorį negaliojančiu *actio Pauliana* pagrindu, privalo įrodyti, jog skolininkas, sudarydamas ginčijamą sandorį žinojo arba turėjo žinoti, jog sudaromas sandoris pažeis kreditoriaus teises, ir trečiasis asmuo, sudaręs ginčijamą sandorį su skolininku, žinojo arba turėjo žinoti, kad sudaromas sandoris pažeis skolininko kreditoriaus teises.

Atsižvelgiant į tai, jog siekiant pripažinti atlygintinį dvišalį sandorį negaliojančiu būtinas įrodyti ne tik skolininko, bet trečiojo asmens nesąžiningumas, sąžiningumo kriterijus, įtvirtintus teismų praktikoje bei doktrinoje, taikomus ginčijamo sandorio šalims pasirinkta nagrinėti tame pačiame darbo poskyryje.

[145] Civilinės bylos Nr. 3K-3-485/2010, *supra* note 2; civilinės bylos Nr. 3K-P-311/2012, *supra* note 114; civilinės bylos Nr. 3K-3-317/2014, *supra* note 91;
[146] Ambrasienė, D. *et al.*, *supra* note 22, p. 58.
[147] Papirtis L. V., Karulaitytė-Kvainauskienė I., *supra* note 19, p. 749.
[148] *Ibid*.
[149] *Ibid*.

2.2.1. Skolininko nesąžiningumas

Sąžiningumas konkrečioje situacijoje yra fakto klausimas, tačiau reikalavimai jo turiniui gali skirtis: priklauso nuo to, kokie sandoriai sudaromi ir kokioje situacijoje asmenys veikia[150]. Pažymėtina, jog skolininko nesąžiningumas turi būti pagrįstas konkrečiais faktais, o ne galimomis prielaidomis[151]. Skolininko nesąžiningumas bendrąja prasme pasireiškia tuo, jog skolininkas, sudarydamas ginčijamą sandorį, žinojo ar turėjo žinoti, jog sudaromas sandoris pažeis vieno ar kelių kreditorių teises.

Ankstesniame skyrelyje (žr. 2.1.2 skyrelį) nagrinėtas prioriteto kreditoriui suteikimas kaip vienas iš kreditoriaus teisių pažeidimo atveją, nurodant, jog skolininkas, siekdamas įrodyti, kad ginčo sandoris nepažeidė analogiškoje situacijoje esančių kreditorių teisių, turi pateikti teismui duomenis, jog kreditoriai buvo informuoti dėl to paties turto ar įskaitymo ir jiems buvo sudarytos galimybės įsigyti perleidžiamą turtą ar įskaityti reikalavimus tokiomis pačiomis sąlygomis. Civilinėje byloje bankrutuojanti UAB „SG auto“ prieš UAB „Marisa“[152] skolininko nesąžiningumas konstatuotas nustačius, jog jis nepateikė duomenų, kad, sudarydamas ginčijamą sandorį, sudarė galimybes turtą įsigyti kitiems analogiškoje situacijoje esantiems kreditoriams. Prioriteto kitam kreditoriui suteikimas pripažintas pagrindu skolininko nesąžiningumui pagrįsti ir kitoje byloje[153], kurioje nurodyta, jog bendrovė, neturėdama pakankamai turto (lėšų) atsiskaityti su visais kreditoriais, neturėjo pagrindo prisiimti įsipareigojimų, kurie apsunkintų atsiskaitymą su kitais savo kreditoriais. Šioje byloje prieita išvados, jog skolininkas BUAB „Jonsta“, suteikdamas pranašumą vienam iš kreditorių ir taip sudarydama galimybę jam gauti apmokėjimą iš trečiojo asmens, pažeidė kitų kreditorių teises ir toks jos elgesys vertintinas kaip prieštaraujantis sąžiningai verslo praktikai. Šiame kontekste aktualu pažymėti anksčiau minėtą kasacinę nutartį, kurioje nurodyta, jog „skolininko nesąžiningumo prezumpcija negali būti aiškinama kaip kreditoriaus teisių pažeidimo prezumpcija ir nepaneigia procesinės kreditoriaus pareigos įrodyti, kad ginčijamu sandoriu jo teisės buvo pažeistos“ [154]. Taigi, viena vertus, skolininko nesąžiningumo prezumpcija nepanaikina sandorį ginčijančio bankroto administratoriaus ar kreditoriaus pareigos įrodyti, kad ginčijamu sandoriu buvo pažeistos kreditoriaus teisės, kita vertus, įrodžius, jog ginčijamu sandoriu yra pažeistos kreditoriaus teisės, yra pagrindas konstatuoti skolininko nesąžiningumą.

---

[150] Papirtis L. V., Karulaitytė-Kvainauskienė I., *supra* note 19, p. 749.
[151] *Ibid*.
[152] Civilinės bylos Nr. 3K-3-204/2012, *supra* note 113.
[153] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2015 m. gruodžio 23 d. nutartis civilinėje byloje *BUAB „Jonsta“ v. UAB „Top Decor“* (bylos Nr. 3K-3-703-706/2015).
[154] Civilinės bylos Nr. 3K-P-311/2012, *supra* note 114.

Nagrinėjant sandorio privalomumo bei kreditoriaus teisių pažeidimo sąlygų turinį (žr. 2.1 poskyrį) konstatuota, jog ginčijami sandoriai pateisinami tik tokiu atveju, jei įrodoma, kad skolininkas, sudarydamas ginčijamą sandorį, veikė protingo asmens, veikiančio kreditorių interesais, elgesio standartą atitinkančiais veiksmais, sąžiningai siekė naudos įmonei bei jos kreditoriams, ir minėtą sandorį sudarė siekdamas užtikrinti tolimesnį įmonės veiklos funkcionavimą, išvengti įmonės bankroto ar sumažinti įmonės nemokumą. Taip pat nustatyta, jog skolininko pareiga sudaryti sandorį dėl susiklosčiusių aplinkybių analizuojama vertinant ginčijamo sandorio sudarymo faktines aplinkybes, t. y., kada ir kokiu tikslu sandoris sudarytas. Vadinasi, skolininko sąžiningumas vertinamas priklausomai nuo nustatytų faktinių aplinkybių pagrindu padarytų išvadų apie sandorio sudarymo tikslą, laiką, bendrovės finansinę būklę sudarant ginčo sandorį ir jo padarinius kreditorių teisėms.

Civilinėje byloje AB Šiaulių bankas prieš P. G. A.[155] kreditorius (paskolos davėjas – bankas) ginčijo įmonės UAB „Imperita“ direktoriaus ir vienintelio akcininko, kuris solidariai laidavo už įmonei UAB „Imperita“ paimtą paskolą iki visiško paskolos įvykdymo, sudarytus pirkimo-pardavimo sandorius. Byloje nustatyta, jog, pirma, skolininkas (direktorius) jam priklausančius žemės sklypus pardavė po to, kai trečiasis asmuo (įmonė UAB „Imperita“), už kurio paskolos grąžinimą jis laidavo, nebevykdė įsipareigojimų pagal paskolos sutartį (įmonė nuo 2010 m. gegužės mėn. nevykdė įsipareigojimų pagal paskolos sutartį, o ginčijami sandoriai sudaryti 2010 m. liepos 21 d); antra, ginčijami sandoriai sudaryti žinant įmonės negalimumą atsiskaityti su kreditoriumi pagal paskolos sutartį, kadangi skolininkas, kaip minėta, buvo vienintelis akcininkas ir įmonės vadovas, tad jam buvo puikiai žinoma įmonės finansinė padėtis bei atliekami mokėjimai; trečia, ginčijamų pirkimo-pardavimo sandorių skolininkas neprivalėjo sudaryti, juolab, *kai gautos lėšos už parduotus žemės sklypus nebuvo panaudotos įmonės finansinės padėties gerinimui* (dalis lėšų, gautų už parduotus žemės sklypus, buvo paskolintos kitam asmeniui, dalis - įneštos į jos kasą, vėliau atsiimtos, nepanaudojus jų įmonės ūkinėje veikloje), t. y., sudaromais sandoriai nebuvo bandoma gelbėti įmonės nuo nemokumo būsenos, o, priešingai, - sudaromų sandorių paskirtis – sudaryti situaciją, jog kreditorius negalėtų nukreipti išieškojimo pagal kredito sutartį. Taigi, ginčijamų sandorių sudarymo laikas bei bendrovės finansinė padėtis, kuri buvo žinoma skolininkui, sudarant pirkimo-pardavimo sutartis, lėšų, gautų už parduotus žemės sklypus panaudojimas, leido atskleisti skolininko ketinimus sudarant minėtas sutartis bei konstatuoti jo nesąžiningumą.

[155] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2013 m. kovo 7 d. nutartis civilinėje byloje *AB Šiaulių bankas v. P. G. A. ir kt.* (bylos Nr. 3K-3-88/2013).

Kitoje byloje[156] skolininko nesąžiningumas, vėl gi, aiškinamas neatsiejamai nuo sandorio privalomumo sąlygos, vertinant ginčijamo sandorio sudarymo tikslą. Nustatyta, jog bendrovė, žinodama apie savo nemokumą, ginčijamais mokėjimais atsiskaitydama tik su keliais iš daugelio kreditorių, bet didžiausia dalimi su kasatoriumi (jo reikalavimas atlygintas apie 94 proc.), nepagrįstai suteikė būtent šiam kreditoriui pirmenybę gauti reikalavimo tenkinimą prieš kitus kreditorius. Mokėjimai nebuvo pateisinti verslo logika, nes jais „nepatvirtinama, kad prieš iškeliant įmonei bankroto bylą šie mokėjimai leido išvengti bankroto, buvo kuo nors naudingi kitiems kreditoriams, dėl jų nekito įmonės finansinė padėtis“, t. y., nustačius, jog atliktais mokėjimais nebuvo siekiama išvengti bankroto ir jais nepagerinta įmonės finansinė padėtis, skolininkas pripažintas nesąžiningu. Vadinasi, nustačius, jog nebuvo teisinės pareigos skolininkui sudaryti ginčijamo sandorio, šis – pripažįstamas nesąžiningu.

Pateiktų bylų analizė leidžia reziumuoti, jog kreditoriaus teisių pažeidimas yra sutapatinamas su skolininko nesąžiningumo konstatavimu, t. y., įrodžius, jog kreditoriaus teisės buvo pažeistos vienu iš CK 6.66 straipsnio 1 dalyje įtvirtintų atvejų, skolininko nesąžiningumas preziumuojamas (kas, beje, paneigia civilinėje teisėje galiojančią sąžiningumo prezumpciją). Tik įrodžius, jog ginčijamus sandorius skolininkas sudarė siekdamas užtikrinti finansinius sunkumus patiriančios įmonės veiklos tęstinumą, sumažinti nemokumą ar išvengti bankroto, paneigiamas skolininko nesąžiningumas.

2.2.2. Trečiojo asmens nesąžiningumas

Iki įsigaliojant naujajam Civiliam kodeksui[157], CK 57^1 straipsnis įtvirtino tik tris būtinąsias *actio Pauliana* taikymo sąlygas: skolininkas turėjo būti sudaręs sandorį, kurio sudaryti neprivalėjo; sandoris turėjo pažeisti kreditoriaus teises; skolininkas, sudaręs ginčijamą sandorį, žinojo arba turėjo žinoti apie kreditoriaus teisių pažeidimą[158], t. y., siekiant pripažinti sandorį negaliojančiu *actio Pauliana* pagrindu, trečiojo asmens nesąžiningumas nebuvo numatytas kaip viena iš būtinųjų šio instituto taikymo sąlygų[159]. Galiojant senajam Civiliui kodeksui[160], Lietuvos Aukščiausiasis Teismas formavo praktiką, jog sprendžiant, ar ieškinio reikalavimas pripažinti sandorį negaliojančiu *actio Pauliana* pagrindu tenkintinas, turto įgijėjo sąžiningumas neturėjo įtakos, t. y., nebuvo svarbu, ar trečiasis asmuo (turto įgijėjas) žinojo ar turėjo žinoti, jog turtą

[156] Civilinės bylos Nr. 3K-3-95-378/2015, *supra* note 116.
[157] Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas. *Valstybės žinios.* 1998-06-24, Nr. 57-1582.
[158] *Ibid*.
[159] Mikuckienė V. Kreditorių teisių įgyvendinimas bankroto procese. *Jurisprudencija*. 2005, 77(69): 33–40, p. 38.
[160] Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas, *op. cit.*

įgyja iš asmens, neturinčio teisės jį perleisti[161]. Toks reglamentavimas, akivaizdu, sudarė palankesnes sąlygas nuginčyti sandorį, tačiau neapgynė trečiojo asmens teisių.

Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas nutarimu nurodė, jog nors CK 57^1 straipsnyje „trečiojo asmens sąžiningumas ar nesąžiningumas *expressis verbis* nėra minimi“[162], „civiliniai įstatymai sudaro vieną visumą, jų nuostatas būtina aiškinti ne izoliuotai, o sistemiškai“[163], dėl ko teismas, spręsdamas dėl sandorio pripažinimo negaliojančiu, privalo vadovautis teisingumo ir protingumo kriterijais ir „spręsdamas, ar trečiasis asmuo, sudarydamas sandorį su skolininku, buvo sąžiningas, ar nesąžiningas. ***Teismas turi ginti ne tik kreditoriaus, bet ir sąžiningo trečiojo asmens teises***. (paryšk. aut.)“[164]. Taip pat konstatuota, jog ”teismas pagal įstatymą neturi pareigos visais atvejais pripažinti tokius sandorius negaliojančiais, bet turi teisę kiekvienu konkrečiu atveju spręsti, ar sandorį pripažinti, ar nepripažinti negaliojančiu“[165]. Šiuo nutarimu pabrėžta teismo diskrecija spręsti dėl sandorių pripažinimo negaliojančiais, bei pareiga atsižvelgti į trečiojo asmens sąžiningumą sandorio sudarymo metu, net ir nesant įstatyme tiesiogiai įtvirtintos normos dėl trečiojo asmens nesąžiningumo vertinimo, taip užtikrinant sąžiningo turto įgijėjo interesų apsaugą.

Šiuo metu galiojančiame Civiliniame kodekse[166] reglamentuota papildoma *actio Pauliana* instituto taikymo sąlyga, - turto įgijėjo nesąžiningumas. CK 6.66 straipsnio 2 dalyje įtvirtinta imperatyvi nuostata, jog dvišalis atlygintinis sandoris gali būti pripažįstamas negaliojančiu tik tuo atveju, jeigu įrodoma, kad trečiasis asmuo, sudarydamas su skolininku sandorį, buvo nesąžiningas, t. y., žinojo arba turėjo žinoti, kad sandoris su skolininku pažeis skolininko kreditoriaus teises (CK 6.66 str. 2 d.). Kaip minėta anksčiau, tiek doktrininis aiškinimas, tiek teismų praktika šią nuostatą pripažįsta būtina, siekiant užtikrinti kreditoriaus, skolininko ir jo turtą įsigijusio trečiojo asmens interesų pusiausvyrą.

Actio Pauliana institutą reglamentuojančiame straipsnyje nėra tiesiogiai įtvardyta, kad trečiojo asmens, sudariusio sandorį su skolininku, sąžiningumas yra preziumuojamas, tačiau prievolės šalies sąžiningumas preziumuojamas vadovaujantis sąžiningumo prezumpcija bei sistemiškai aiškinant su CK 6.67 straipsniu[167]. Civilinė teisė įtvirtina sąžiningumo prezumpciją: turtą įgijęs asmuo laikomas sąžiningu įgijėju, kol nėra įrodyta priešingai (CK 4.26 str. 2 d.). CK

[161] Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas, *supra* note 157.
[162] *Ibid*.
[163] *Ibid*.
[164] Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2003 m. balandžio 9 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Civilinio kodekso 57^1 straipsnio (1998 m. birželio 11 d. redakcija) 3 ir 4 dalių atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“, byla Nr. 17/01 [interaktyvus]. Vilnius, 2003 [žiūrėta 2016-10-31].< http://www.lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta282/content# >.
[165] *Ibid*.
[166] Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas. *Valstybės žinios,* 2000-09-06, Nr. 74-2262.
[167] Kavalnė S., Norkus R., *supra* note 14, p. 185.

6.67 straipsnis įtvirtina šio principo išimtį numatydamas baigtinį[168] sąrašą atvejų, kai sandorio šalių nesąžiningumas preziumuojamas, t. y., pripažįstama, kad, esant šiame straipsnyje išvardintoms aplinkybėms, sandorio šalys žinojo arba galėjo žinoti, jog sandoris pažeidžia kreditoriaus interesus. Šiais atvejais bankroto administratoriui (ar kreditoriui) įrodžius bent vieną iš šiame straipsnyje nurodytų aplinkybių, sandorio šalys pripažįstamos nesąžiningomis. Tokiu atveju sandorį sudariusiai šaliai tenka įrodinėjimo našta, siekiant paneigti preziumuojamą jos nesąžiningumą ir apsiginti nuo reiškiamo ieškinio (prezumpcija yra nuginčijamoji). Taigi, viena vertus, šis straipsnis palengvina nesąžiningumo įrodinėjimą, kita vertus, šis straipsnis įtvirtina įrodinėjimo naštos pasiskirstymą tarp šalių: nenustačius CK 6.67 įtvirtintų aplinkybių, sandorio šalys laikomos sąžiningomis, o įstatymu nepreziumuojamą nesąžiningumą turi įrodyti sandorį ginčijanti šalis – bankroto administratorius ar kreditorius.

Asmens sąžiningumas teisėje vertinamas pagal asmens informatyvumą apie tam tikrus faktus. Vienu atveju įstatyme nustatytas reikalavimas, kad asmuo žinotų apie tam tikras aplinkybes, kitu atveju – asmuo neturi tam tikrų aplinkybių žinoti. „Žinojimas“ suprantamas kaip asmens turėjimas tam tikrų duomenų, o „turėjimas žinoti” aiškinamas kaip asmens pareiga veikti aktyviai, nustatyta pareiga pasidomėti, todėl nepagrįstas neveikimas vertinamas kaip nesąžiningas elgesys.

Teisės doktrinoje išaiškinta, jog turto įgijėjo sąžiningumas nustatomas, pagal tai, ar jis žinojo arba turėjo žinoti, kad sandoris pažeidžia skolininko kreditoriaus teises, t. y., kad kita sandorio šalis turi kreditorių[169]. Nurodoma, jog trečiasis asmuo, būdamas apdairiu ir protingu turto įgijėju, privalo iš būsimos sandorio šalies reikalauti paaiškinimų ir kitų duomenų, suteikiančių informaciją apie sandorio šalies kreditorius, ir, turint informacijos, jog būsima sandorio šalis turi kreditorių, - trečiasis asmuo privalo įvertinti, ar sudaromu sandoriu nebus objektyviai pažeisti kitų kreditorių interesai[170]. Įrodymai, pagrindžiantys trečiojo asmens domėjimąsi kontrahento turine padėtimi: „rašytiniai užklausimai ar kiti dokumentai, kuriais prieš ginčijamo sandorio sudarymą jis domisi kitos sandorio šalies patikimumu, prašo informacijos apie tos šalies turtinę padėtį, turimus kreditorius, skolų dydį, atsiskaitymus su tais kreditoriais, ginčus teisme, daiktinių teisių suvaržymus ir panašiai“[171]. Tiek doktrinoje, tiek teismų praktikoje[172] nurodoma, jog pareiga domėtis kita sandorio šalimi ir jos turtine padėtimi, iš dalies grindžiama paties turto įgijėjo suinteresuotumu civilinių teisinių santykių stabilumu. Laikoma,

[168] Mikelėnas V. *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Šeštoji knyga. Prievolių teisė. I tomas*. Vilnius: Justitia, 2003, p. 110.
[169] Ambrasienė, D. *et al., supra* note 22, p. 58.
[170] *Ibid*.
[171] Daubarienė I., *supra* note 8, p. 346.
[172] Ambrasienė, D. *et al., op. cit.,* p. 58; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2007 m. balandžio 19 d. nutartis civilinėje byloje *BUAB „Neringos žuvis“ v. A. P. individuali įmonė „Altana“(*bylos Nr. 3K-3-168/2007).

jog asmuo „neturėtų sudaryti sandorio, kai yra duomenų, jog ateityje gali prarasti pagal sutartį gautą turtą“[173]. Pareiga domėtis būsimos sandorio šalies turine padėtimi neturi pažeisti įstatymų, o teismas, pagal faktines bylos aplinkybes patikrina realią galimybę pasidomėti būsimo skolininko turtine padėtimi[174].

Kaip jau minėta, „žinojimas“ gali būti aiškinamas tiek turėjimu atitinkamų duomenų, tiek asmens pareiga būti aktyviam ir domėtis skolininko (būsimos sandorio šalies) finansine būkle. Teismų praktikoje nurodoma, jog ***kreditorius žinodamas, kad kontrahentas nuolat vėluoja atsiskaityti, sudarydamas su juo sandorį, kuriuo siekia atgauti didelę dalį skolos, turi suprasti*** ir tai, kad skolininkas gali turėti atsiskaitymo sunkumų ir su kitais savo verslo partneriais, todėl jo ***sudaromu sandoriu gali dar labiau pasunkėti skolininko galimybė atsiskaityti su kitais kreditoriais***[175]. Taip pat pasisakyta, jog skolininkui esant nemokiam, ***visiškas atsiskaitymas su vienu ar keletu kreditorių, taip išskiriant juos iš kitų, neatitinka sąžiningo elgesio standartų***, todėl sandorio šalių, žinojusių apie nurodytą situaciją, sudarymas sandorio, kaip pagrindo atsiskaityti tik su pasirinktu kreditoriumi, reiškia jų nesąžiningumą[176]. Vadinasi, trečiojo asmens nesąžiningumui konstatuoti užtenka jo žinojimo, kad skolininkas patiria finansinių sunkumų ir turi kitų kreditorių.

Siekiant atskleisti teismų praktikoje pateikiamą pareigos domėtis sandorio šalies turtine padėtimi apimtį, aktualu išanalizuoti vieną iš kasacinėje instancijoje nagrinėtų bylų, kurioje buvo sprendžiamas klausimas dėl skolininko savanoriško informavimo apie turimus kreditorius ir pareigos domėtis skolininko finansine padėtimi santykio[177]. Šioje byloje išaiškinta, jog „aplinkybė, jog skolininkas informuoja kitą sandorio šalį apie dalį kreditorių, neatleidžia kitos sandorio šalies nuo pareigos savarankiškai ***domėtis skolininko finansine padėtimi, kreipiantis į viešuosius registrus, vykdomąsias bylas vykdančius antstolius ir kitomis prieinamomis priemonėmis***“ (paryšk. aut.)[178]. Pažymėta, jog „verslininkas, sudarydamas sandorį ir remdamasis kontrahento pateikta informacija, žinodamas apie tam tikrus jo kreditorius, turi jam

---

[173] Ambrasienė, D. *et al., supra* note 22, p. 58.
[174] Papirtis L. V., Karulaitytė-Kvainauskienė, *supra* note 19 , p. 751.
[175] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2010 m. kovo 2 d. nutartis civilinėje byloje *BUAB „Varta“ v. BUAB „Natūralios sultys“ ir kt.* (bylos Nr. 3K-3-94/2010).
[176] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2013 m. vasario 27 d. nutartis civilinėje byloje *BUAB „Baldų rojus“ v. UAB „Vilniaus Sigmos partneris“* (bylos Nr. 3K-3-47/2013). Šioje byloje trečiojo asmens žinojimą apie sunkią skolininko finansinę padėtį patvirtino tai, jog šalis ilgą laiką saistė patalpų nuomos santykiai ir nuolatinis vėlavimas atsiskaityti. Įsiskolinimui pasiekus 656 190,83 Lt (skola susidarė dar 2009-04-28), kreditorius su skolininku 2009-08-03 sudarė pirkimo-pardavimo sutartį, kurios viena iš atsiskaitymo formų buvo tarpusavio įsipareigojimų įskaitymai. Nepraėjus mėnesiui nuo pirkimo-pardavimo sutarties sudarymo, visiškai įskaitytas daugiau nei pusės milijono litų reikalavimas. Teismas nusprendė, jog ginčijamų sandorių sudarymo laikas ir ilgalaikiai šalis siejantys komerciniai santykiai patvirtina faktą, kad atsakovui turėjo būti žinoma apie ieškovo finansinius sunkumus ir įsipareigojimų kreditoriams nevykdymą, ir konstatavo trečiojo asmens (atsakovo) nesąžiningumą.
[177] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2013 m. birželio 21 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Alginsta“ v. G. V. ir kt.* (bylos Nr. 3K-3-341/2013).
[178] *Ibid*.

prieinamomis priemonėmis pasidomėti, ar nėra daugiau kreditorių, kuriems įsipareigojimai dėl sudaryto sandorio nebus vykdomi arba jų vykdymas iš esmės pasunkės“[179]. Nagrinėjamoje byloje nustatyta, jog trečiasis asmuo UAB „Stuko ūkis“, turėdamas informacijos apie tai, kad skolininkas turi kreditorinių įsipareigojimų, neišsiaiškino, ar jo nurodyti kreditoriai yra vieninteliai ir, jeigu jų yra daugiau, ar sudarytas sandoris nepažeis šių kreditorių interesų, nesustiprins skolininko nemokumo, ko pasėkoje, nutarta, jog toks pasyvus elgesys negali būti vertinamas kaip tinkamas pareigos pasidomėti skolininko finansine padėtimi vykdymas, o kartu – sąžiningas.

Autorės nuomone, pirma, šioje byloje, bankroto administratoriui neįrodžius CK 6.67 straipsnyje įtvirtintų aplinkybių, trečiajam asmeniui, nepagrįstai perkeliama įrodinėjimo našta, antra, šia kasacine nutartimi pernelyg išplečiama pareigos „prieinamomis priemonėmis pasidomėti apie šalies turtinę padėtį“ turinys, t. y., nebeapsiribojama viešųjų registrų patikra, trečiasis asmuo įpareigojamas kreiptis į antstolius, bei komunikuoti su sandorio šalies kreditoriais. Būtina pažymėti, jog informacija apie vykdomąsias bylas ir vykdymo eigą yra teikiama tik pačiam skolininkui ar jo atstovui, pateikus tinkamai patvirtintą įgaliojimą, o ne pašaliniams asmenims (CPK[180] 643 straipsnio 1 dalies 2 – 3 punktai), ko pasėkoje, įpareigojimas kontrahentui (trečiajam asmeniui) kreiptis į antstolius dėl būsimos sandorio šalies vykdomųjų bylų skaičiaus ar eigos, siekiant išsiaiškinti jos kreditorius bei turtinę padėtį, laikomas pertekliniu, nepagrįstu ir apskritai prieštaraujančiu civilinėje teisėje galiojančiam *impossibilium nulla obligatio est* principui.

Nuomonei, jog pagal formuojamą teismų praktiką pastaraisiais metais pastebimas įrodinėjimo naštos paskirstymo disbalansas tarp bankroto administratoriaus (ar kreditoriaus), ginčijančio sandorius *actio Pauliana* pagrindu, ir trečiojo asmens, sudariusio ginčijamą sandorį, pritaria ir I. Daubarienė[181]. Anot I. Daubarienės „Nors [...] tais atvejais, kai įstatymas nepreziumuoja konkretaus subjekto nesąžiningumo, asmeniui nereikia įrodinėti savo sąžiningumo“, teigtina, kad pastarųjų metų Lietuvos apeliacinio teismo ir Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktika minėtąją nuostatą, kuria siekta kreditoriaus, skolininko ir trečiojo asmens interesų bei pareigų pusiausvyros, atvejais, kai *actio Pauliana* ieškinį reiškia bankrutuojančiosios įmonės administratorius, „išbalansavo“: teismai toleruoja, kai administratoriai argumentus apie trečiojo asmens, kaip vieno iš skolininko kreditorių, nesąžiningumą grindžia vien deklaratyviais teiginiais, įrodinėjimo naštą perkeldami atsakovui.“[182].

[179] Civilinės bylos Nr. 3K-3-341/2013, *supra* note 177.
[180] Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas. *Valstybės žinios*, 2002-04-06, Nr. 36-1340.
[181] Daubarienė I., *supra* note 8, p. 346.
[182] *Ibid*.

Teisinėje literatūroje pateikiama pozicija, jog trečiojo asmens, sudariusio su skolininku atlygintinį dvišalį sandorį, sąžiningumo įrodinėjimą sunkina tai, kad, jo nesąžiningumui konstatuoti užtenka to, jog toks elgesys „reikštųsi neatsargumu, kai minėtasis turto įgijėjas nebuvo tiek rūpestingas ir apdairus, kiek atitinkamomis sąlygomis pagal teisės normas buvo būtina, tiek jo, kaip verslininko, statusas“[183].

Kitoje LAT nagrinėtoje byloje tiesiogiai nurodyta, jog kasatoriaus (trečiojo asmens) argumentai, kad teismai nustatė jam neproporcingą pareigą sekti skolininko finansinę būklę, vertinti nemokumo grėsmę ir tikrinti viešai pateikiamą informaciją apie skolininką, įskaitant registro duomenis, pripažintini teisiškai nepagrįstais[184]. Papildomai teisėjų kolegijos pasisakyta, jog trečiasis asmuo, bendradarbiaudamas su skolininku galėjo suprasti, jog, vykdydamas didelės apimties sanatorijos pastato projektavimo ir rekonstrukcijos darbus skolininkas turėjo kitų kreditorių (šioje byloje ginčijamas susitarimas dėl atsiskaitymo tvarkos pakeitimo, kuria nustatyta, kad užsakovas UAB „Grand SPA Lietuva“ atsiskaitys ne su rangovu UAB „Murena“, o tiesiogiai su darbus atlikusiu subrangovu UAB „Dusmenėliai“, sumokėdamas jam dalį pagal subrangos sutartį mokėtinos sumos – 300 000 Lt). Trečiasis asmuo, sudarydamas ginčijamą sandorį, „***laikydamasis apdairaus ir rūpestingo kvalifikuoto subjekto standarto,*** privalėjo pasidomėti ieškovo (skolininko) turtine padėtimi, turimais kreditoriais, skolų mastu, ginčais teisme, daiktinių teisių suvaržymais ir įvertinti, ar sudarant Susitarimą nebus pažeistos kitų ieškovo kreditorių teisės“[185]. Šioje byloje nustatyta, jog ginčijamo susitarimo metu vyko teisminiai ginčai dėl skolininko skolų priteisimo, Turto arešto aktų registre buvo registruoti įmonės turto arešto aktai, juridinių asmenų registro pateikti ieškovo finansinės atskaitomybės dokumentai atskleidė įmonės mokumo problemas, kas anot teisėjų kolegijos patvirtina, kad įmonė nebuvo pajėgi atsiskaityti su visais savo kreditoriais, tačiau trečiasis asmuo, nebūdamas pakankamai apdairus ir rūpestingas, į tai neatsižvelgė ir sudarė sandorį, kuriuo skolininkas jam perleido 300 000 Lt reikalavimo teisę, kas pažeidė įmonės kreditorių interesus (atsiskaitydamas su vienu iš kreditorių suteikė trečiajam asmeniui prioritetą), dėl ko trečiasis asmuo pripažintas nesąžiningu. Akivaizdu, jog pagal formuojamą teismų praktiką, užtenka nustatyti, kad kontrahentas prieinamomis priemonėmis nepasidomėjo apie įmonės mokumo būseną (įsipareigojimus kreditoriams) sudarant ginčijamą sandorį, – ir tokio versle veikiančio subjekto neapdairumo pakanka, kad trečiojo asmens neveikimas būtų pripažįstamas kaip jo nesąžiningumas.

[183] Daubarienė I., *supra* note 8, p. 348.
[184] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2013 m. spalio 2 d. nutartis civilinėje byloje *BUAB „Murena“ v. UAB „Grand SPA Lietuva“ ir kt.* (bylos Nr. 3K-3-463/2013).
[185] *Ibid*.

Taipogi trečiojo asmens ir skolininko nesąžiningumo koncepcijos aiškinimo teismų praktikoje lyginimas leidžia teigti, jog trečiojo asmens nesąžiningumas, palyginti su skolininko nesąžiningumu, aiškinamas plačiau ir neturi būti išreikštas tiesiogiai, t. y., užtenka, jog šalis žinotų apie sandorio šalies (skolininko) turinę padėtį ir nepajėgumą atsiskaityti su kreditoriais, kas, iš esmės yra įprasta verslo praktika, tačiau teismų praktikoje toks elgesys nėra pateisinamas.

3. REABILITACINIO TIKSLO ĮGYVENDINIMAS BANKROTO PROCESE TAIKANT *ACTIO PAULIANA* INSTITUTĄ

Sandorių ginčijimo institutas yra viena iš priemonių ginti kreditorių interesus bankroto byloje, sugrąžinant nesąžiningai perleistą turtą atgal į bankrutuojančios įmonės turto masę taip padidinant kreditorinių reikalavimų patenkinimo procentą, tačiau, tuo pačiu, griežtas sandorių ginčijimo instituto reglamentavimas gali užkirsti kelią reabilitacinio tikslo bankroto procese įgyvendinimui dar iki bankroto procedūrų pradėjimo. ĮBĮ 5 straipsnio 8 dalis įgalina bankroto administratorių kreiptis į teismą su ieškiniu pripažinti sandorius, sudarytus trejų ir ilgesniam laiko tarpui iki bankroto bylos iškėlimo, negaliojančiais. Nepaisant to, jog *actio pauliana*, kaip specialus kreditorių interesų gynimo būdas, bankroto procese realizuojamas tik bankroto bylos nagrinėjimo stadijoje, paties instituto reguliavimas įtakoja civilinėje apyvartoje dalyvaujančių subjektų priimamus sprendimus dar iki bankroto bylos iškėlimo (žr. 1.1 poskyrį).

Kaip minėta ankstesniuose šio darbo skyriuose, *actio Pauliana* institutas suteikia ne sandorio šaliai – kreditoriui ar bankroto administratoriui – teisę ginčyti skolininko su trečiaisiais asmenims sudarytus sandorius, todėl taikant šį institutą, kaip vieną išimtinių sandorių negaliojimo atvejų, ***būtina užtikrinti kreditoriaus, skolininko ir jo turtą įsigijusio trečiojo asmens interesų pusiausvyrą***[186]**.** Pusiausvyros užtikrinimas tarp ginčijamo sandorių šalių ir kreditoriaus interesų būtinas siekiant išvengti formalaus *actio Pauliana* taikymo, sukeliantį „teisinį neapibrėžtumą, nepasitikėjimą finansinių problemų turinčiu skolininku ir nepagrįstai ribotų jo galimybes vykdyti veiklą bei siekti atsiskaitymo su visais kreditoriais išvengiant bankroto“[187], kas iš esmės užkirstų galimybes įmonei, patiriančiai finansinius sunkumus, atkurti mokumą, kadangi kontrahentai, dėl potencialios tokio sandorio pripažinimo negaliojančiu galimybės, prarastų suinteresuotumą sudarinėti tokius sandorius apskritai.

Šiame skyriuje nagrinėjama trečiojo asmens nesąžiningumo ir sandorio privalomumo sąlygų santykis, tikslu atskleisti, ar iš tiesų užtikrinamas pusiausvyros taikymas *actio Pauliana* institute ir kaip atitinkamas šių sąlygų aiškinimas įtakoja verslo subjektų elgesį. Taip pat analizuojama sandorių ginčijimo specifika Vokietijos ir Anglijos bankroto procese, siekiant atskleisti, kaip reabilitacinis ginčijamų sandorių sudarymo tikslas įtakoja jų pripažinimą negaliojančiais, pateikiant esminius skirtumus su Lietuvoje esančiu reguliavimu bei galimus pasiūlymus.

[186] Civilinės bylos Nr. 3K-3-485/2010, *supra* note 2; civilinės bylos Nr. 3K-7-130/2013, *supra* note 63 ir kt.
[187] *Ibid*., civilinės bylos Nr. 3K-3-485/2010.

3.1. *Actio Pauliana* taikymo sąlyga, užtikrinanti kreditoriaus, skolininko ir jo turtą įsigijusio trečiojo asmens interesų pusiausvyrą

Trečiojo asmens nesąžiningumo sąlygos įtvirtinimas, siekiant pripažinti ginčijamą dvišalį sandorį negaliojančiu *actio Pauliana* pagrindu, tiek teisinėje literatūroje, tiek teismų praktikoje grįstas tikslu užtikrinti kreditoriaus, skolininko ir jo turtą įsigijusio trečiojo asmens interesų pusiausvyrą. Dėl šios priežasties CK 6.66 straipsnio 2 dalyje įtvirtinta imperatyvi[188] nuostata, jog ginčijamas dvišalis atlygintinis sandoris gali būti pripažintas negaliojančiu tik tuo atveju, jeigu kita sandorio šalis (trečiasis asmuo) buvo nesąžininga.

Civilinėje teisėje galiojant sąžiningumo prezumpcijai, laikytina, jog trečiasis asmuo, sudaręs sandorį su skolininku, laikomas sąžiningu įgijėju, kol nėra įrodyta priešingai. CK 6.67 straipsnis įtvirtina šio principo išimtį numatydamas baigtinį sąrašą atvejų, kai sandorio šalių nesąžiningumas preziumuojamas, t. y., bankroto administratoriui (ar kreditoriui) įrodžius bent vieną iš šiame straipsnyje nurodytų aplinkybių, pripažįstama, kad sandorio šalys žinojo arba galėjo žinoti, jog sandoris pažeidžia kreditoriaus interesus. Šis straipsnis įtvirtina įrodinėjimo naštos pasiskirstymą tarp šalių: nenustačius CK 6.67 įtvirtintų aplinkybių, sandorio šalys laikomos sąžiningomis, o įstatymu nepreziumuojamą nesąžiningumą turi įrodyti sandorį ginčijanti šalis – bankroto administratorius ar kreditorius.

Trečiojo asmens nesąžiningumo sąlygos aiškinimo teismų praktikoje analizė (žr. 2.2.2. skyrelį) sudaro prielaidas teigti, jog, pirma, *actio Pauliana* ieškinį reiškiant bankrutuojančios įmonės administratoriui, išbalansuota įrodinėjimo naštos paskirstymo tarp šalių taisyklė, kadangi net ir nesant CK 6.67 įtvirtintų aplinkybių, trečiajam asmeniui perkeliama įrodinėjimo našta, siekiant paneigti jo nesąžiningumą; antra, pareigos prieinamomis priemonėmis pasidomėti apie šalies turtinę padėtį turinys aiškinamas itin plačiai, nebeapsiribojant viešųjų registrų patikra, trečiasis asmuo įpareigojamas kreiptis į antstolius, bei komunikuoti su sandorio šalies kreditoriais; trečia, trečiojo asmens sąžiningumo įrodinėjimą sunkina jo, kaip verslininko, statusas, pripažįstant, tokio versle veikiančio subjekto neapdairumo pakanka, kad trečiojo asmens neveikimas būtų pripažįstamas kaip jo nesąžiningumas. Užtenka, jog trečiasis asmuo žinotų apie sunkią finansinę sandorio šalies (skolininko) padėtį (nepajėgumą atsiskaityti su kreditoriais) ir, kad jis turi kitų kreditorių, kas, iš esmės yra įprasta verslo praktika, ir jis, sudaręs sandorį su tokia sandorio šalimi, bus pripažintas nesąžiningu. Vadovaujantis nurodytu, sutiktina su I. Daubarienės nuomone, jog „pastarųjų metų nacionalinių teismų praktikoje aptinkamas

[188] Ambrasienė, D. *et al., supra* note 22, p. 58.

trečiojo asmens, sudariusio su skolininku atlygintinį dvišalį sandorį, nesąžiningumo koncepcijos aiškinimas“[189].

Pirmajame šio darbo skyriuje, siekiant atskleisti sandorių ginčijimo reguliavimo įtaką civilinės apyvartos dalyvių elgesiui dar iki bankroto proceso pradėjimo bei pagrįsti teiginį, jog atitinkamas sandorių ginčijimo instituto bankroto procese reguliavimas gali arba paskatinti greitesnį įmonės pašalinimą iš rinkos, arba sudaryti galimybes atkurti mokumą bei galbūt išvengti bankroto, pasitelktas hipotetinės situacijos pavyzdys (žr. 1.1. poskyrį). Šios situacijos analizė sudarė prielaidas teigti, jog esant įtvirtintam reguliavimui, jog iškėlus bankroto bylą įmonei bankroto administratorius gali lengvai nuginčyti visus bankrutuojančios įmonės sandorius formaliais pagrindais, užkertamas kelias įmonei, patiriančiai finansinius sunkumus apskritai atkurti mokumą, kadangi dėl potencialios tokio sandorio panaikinimo tikimybės verslo subjektai apskritai netenka suinteresuotumo sudaryti sandorius su finansinius sunkumus patiriančiomis įmonėmis.

Šiuo metu teismų praktikoje vyraujantis trečiojo asmens nesąžiningumo koncepcijos aiškinimas ne tik neužtikrina pusiausvyros tarp kreditoriaus, skolininko ir jo turtą įsigijusio trečiojo asmens interesų, bet ir užkerta kelią įmonėms, turinčioms laikinų finansinių sunkumų, atkurti mokumą. Toks reguliavimas „skatina verslo įmones nedelsiant nutraukti sutartinius santykius su partneriais, kurie patiria tam tikrų finansinių sunkumų (kartu užkertant kelią pastariesiems paskesniais sutartiniais sandoriais ar per jau egzistavusių teisinių santykių modifikavimą užsitikrinti veiklos tęstinumą) [...] panaikina teisinį tikrumą susiklosčius situacijoms, kai atlyginimą už atliktus darbus ar suteiktas paslaugas sąžiningi verslininkai siekia atgauti iš, jų vertinimu, laikinai finansinių sunkumų turinčių skolininkų“[190]. Verslo subjektas, žinodamas, jog potenciali ar esama sandorio šalis patiria laikinus finansinius sunkumus ir turi kitų kreditorių, praranda suinteresuotumą tęsti, modifikuoti ar sudarinėti naujus sandorius su tokia įmone dėl potencialios tokio sandorio panaikinimo tikimybės, taip iš esmės užkertant kelią įmonėms, patiriančioms finansinius sunkumus, užsitikrinti veiklos tęstinumą ir atkurti mokumą, t. y., užkertamas kelias reabilitacinio bankroto proceso tikslo įgyvendinimui.

Alternatyva trečiojo asmens nesąžiningumo sąlygai, galinti užtikrinti sandorio šalių ir kreditoriaus interesų pusiausvyrą bei racionalų *actio Pauliana* instituto taikymą, laikytina sandorio privalomumo sąlyga. Tikslu įrodyti minėtą teiginį, pateikiamos dvi kasacinėje instancijoje nagrinėtos bylos, kuriose trečiųjų asmenų nesąžiningumas grįstas iš esmės tapačiais argumentais, tačiau skiriantis ginčijamų sandorių tikslams, - priimti priešingi sprendimai dėl pripažinimo negaliojančiais *actio Pauliana* pagrindu.

[189] Daubarienė I., *supra* note 8, p. 358.
[190] *Ibid*.

Pirmojoje byloje[191] teisėjų kolegija nurodė, jog kreditorius, elgdamasis apdairiai, prieš sudarydamas sutartį turi pasidomėti, ar kita sandorio šalis yra patikima, ar ji elgiasi sąžiningai bei pabrėžė, jog iš būsimos sandorio šalies yra pagrįsta reikalauti paaiškinimo, ar ji neturi kreditorių ir, ar sudarant sandorį, nebus pažeisti jų interesai. Šioje byloje akcentuojama, jog ***atsakovai, būdami verslininkai, kuriems keliami didesni rūpestingumo reikalavimai, turėjo pasidomėti, ar sudaromu sandoriu nepažeidžiami kitų kreditorių interesai, tačiau to nepadarė, todėl laikytini nesąžininga sutarties šalimi***. Nurodoma, jog ***atsakovams buvo žinoma skolininko finansinė padėtis ir jie suprato, kad sudaromu sandoriu pažeis kreditorių interesus, nes iš viešuose registruose pateikiamų duomenų buvo galima matyti šios įmonės balansą bei laikiną areštą jos turtui***.

Antrojoje byloje[192] bankroto administratorius šalių nesąžiningumą įrodinėjo būtent tuo, jog ***tretieji asmenys turėjo žinoti ar žinojo, jog ginčijamas sandoris pažeidžia kreditorių teises, kadangi skolininko turtui buvo pritaikytos laikinosios apsaugos priemonės ir, trečiųjų asmenų elgesys, nepatikrinus viešųjų registrų negali būti pripažįstamas sąžiningu, kadangi tarpusavio skolų įkaitymo aktas pasirašytas jau po nutarties iškelti bankroto bylą priėmimo***[193] bei teismui pritaikius laikinąsias apsaugos priemones skolininko turtui. Šioje byloje kasacinė kolegija pasisakė, jog, ***neįrodžius jokių CK 6.67 straipsnyje įtvirtintų nesąžiningumo prezumpcijos pagrindų, kurie patvirtintų šalių nesąžiningus veiksmus, vien konstatavimas, jog tretieji asmenys (atsakovai) nepatikrino viešųjų duomenų, ar ieškovas gali disponuoti savo turtu ir turtinėmis teisėmis, yra nepakankama išvadai, jog toks elgesys neatitiko sąžiningo sandorio dalyvio elgesio.***

Pagrindas, lemiantis skirtingą trečiųjų asmenų nesąžiningumo vertinimą, yra ginčijamų sandorių sudarymo tikslas. *Pirmojoje byloje* ginčijamo susitarimo sudarymą lėmė būtent šalių žinojimas apie skolininko finansinius sunkumus, t. y., šalys, žinodamos apie skolininko nemokumo būseną, susitarė pakeisti sudarytą statybos rangos sutartį taip, kad būtų sudarytos sąlygos atsiskaityti tik su pasirinktu kreditoriumi; tuo tarpu *Antrojoje byloje* tarpusavio skolų įskaitymo aktas nulemtas sutartinių santykių, t. y., nustatytas kaip būtinoji sąlyga prieš metus sudarytame Susitarime dėl trišalio apmokėjimo bei Rangos sutartyje, ko pasėkoje, pripažintas atitikusiu įprastą verslo praktiką. Vadinasi, nustačius, jog sandorio šalių sudaromas sandoris buvo sudarytas dėl to, jog skolininkas jį sudaryti privalėjo, nes turėjo tokią teisinę pareigą

[191] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2013 m. sausio 9 d. nutartis civilinėje byloje *BUAB „Murena“ v. UAB „Dalis erdvės“ ir kt.* (bylos Nr. 3K-3-82/2013).

[192] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2012 m. lapkričio 16 d. nutartis civilinėje byloje *BUAB „Staura“ v. UAB „Veikmės statyba“ ir kt.* (bylos Nr. 3K-3-511/2012).

[193] *Ibid*. (veiksmų eiga: 2010-01-26 priimta nutartis iškelti bankroto bylą BUAB „Staura“; 2010-02-05 skolininkas ir atsakovai atsakovų UAB „Veikmės statyba“ bei IĮ „Eman“ pasirašo Tarpusavio skolų įskaitymo aktą, vykdant Susitarimą dėl trišalio apmokėjimo; 2010 m. kovo 22 d. įsiteisėjo nutartis dėl bankroto bylos iškėlimo UAB „Staura“.)

(*Antrojoje byloje* privalėjimas sudaryti sandorį kilo iš sutarties), iš esmės nėra atsižvelgiama į faktą, jog trečiasis asmuo elgėsi neapdairiai ir netikrino viešųjų registrų duomenų. *Autorės nuomone*, jog vietoj to, jog teisėjų kolegija papildomai analizavo trečiojo asmens nesąžiningumą, užteko konstatuoti sandorio sudarymo privalomumo sąlygos tenkinimą, ir, nesant įrodytai vienai iš būtinųjų sąlygų ginčyti skolininko sudarytą sandorį, atmesti reikalavimą pripažinti sandorį negaliojančiu *actio Pauliana* pagrindu, neįrodžius sąlygų viseto.

Pateiktų bylų analizė bei antrajame šio darbo skyriuje atskleistas *actio Pauliana* sąlygų taikymas bei aiškinimas įgalina teigti, jog teismų praktika formuojama ta linkme, jog, nustačius, kad ginčijamu sandoriu šalys siekė reabilituoti įmonės mokumą ir jis buvo ekonomiškai naudingas, pripažįstama, kad sandorį buvo privaloma sudaryti, ir, nenagrinėjant kitų *actio Paliana* sąlygų (arba jas nagrinėjant deklaratyviai), reikalavimas pripažinti sandorį negaliojančiu atmetamas.

Vadinasi, nors tiek doktrininiu, tiek teismų praktikoje suformuotu aiškinimu *actio Pauliana* instituto taikymui yra numatytos septynios sąlygos, iš kurių visos yra prižįstamos būtinosiomis, sandorio neprivalomumo sąlyga yra laikoma prioritetine sąlyga, lemianti ginčijamo sandorio išsaugojimą. Tik nustačius, jog ginčijamu sandoriu buvo siekiama išvengti bankroto ar sumažinti įmonės nemokumą, ir toks sandoris atitiko protingo asmens elgesio standartus, sąžiningai siekiant naudos įmonei ar atsiskaitymo su visais jos kreditoriais įstatymų nustatyta tvarka, sandoris paliekamas galioti. Taigi, iš esmės konstatavus, jog sudarydamos sandorį šalys siekė reabilituoti įmonės mokumą, reikalavimas pripažinti sandorį negaliojančiu *actio Pauliana* pagrindu yra atmetamas.

3.2. Sandorio pripažinimas negaliojančiu, nustačius reabilitacinį jo sudarymo tikslą, Vokietijos ir Anglijos bankroto proceso reguliavime

Daugelio kontinentinės teisės tradicijos ES valstybių reguliavime *actio Pauliana* vis dar yra ir egzistuoja greta specifinių sandorio negaliojimo pagrindų bankroto procese, o tose valstybėse, kuriose šis institutas nėra taikomas, sandorių ginčijimo taisyklės iš esmės prilygsta šio instituto sąlygoms[194].

Išskiriamos dvi pagrindinės iki bankroto bylos iškėlimo sudarytų sandorių rūšys, vėliau ginčijamos bankroto administratoriaus, įmonei iškėlus bankroto bylą: sandoriai, kuriais suteikiama pirmenybė vienam iš skolininko kreditorių (angl. *preferences*) ir sandoriai, kuriais įmonės turtas perleidžiamas nepagrįstai žema kaina arba neatlyginamai (angl. *transactions at an*

[194] INSOL, *supra* note 43, p. 156.

undervalue/ gifts)[195]. Prioriteto suteikimas vienas iš skolininko kreditorių **(**angl. *preferences*) pasireiškia skolininko, kuriam vėliau iškeliama bankroto byla, veiksmais, kuriais suteikiama tam tikra nauda pasirinktam kreditoriui iki bankroto bylos iškėlimo, pavyzdžiui, įsiskolinimo kreditoriui padengimas ar papildomas prievolės užtikrinimas (pvz., įkeitimu), taip sukeliant žalą kitiems kreditoriams, kurių įsiskolinimai nebuvo padengti, ar nebuvo suteikiama papildoma apsauga jų reikalavimams, kadangi likvidavus įmonę ir padalijus bankrutavusios įmonės turtą, tikėtina, minėti kreditoriai negaus adekvataus savo reikalavimų patenkinimo[196]. Sandoriai, kuriais turtas perleidžiamas nepagrįstai žema kaina arba neatlyginamai (angl. *transactions at an undervalue/ gifts*), kreditorių interesai pažeidžiami tuo, jog sumažėja bankrutuojančios įmonės turtas, ir, kartu, jų reikalavimų patenkinimo tikimybė[197].

Tam, kad pripažinti minėtus požymius atitinkančius sandorius negaliojančiais, turi būti tenkinamos papildomos sąlygos: *pirma*, sandoriai turi būti sudaryti per atitinkamą laikotarpį iki bankroto bylos iškėlimo, *antra*, turi būti įrodyta, jog ginčijamu sandoriu sukuriama situacija, jog kreditoriai gaus mažesnę dalį reikalavimo patenkinimo arba kreditorius, kuriam suteikiamas prioritetas atsiduria geresnėje situacijoje įmonei iškėlus bankroto bylą negu būtų buvęs, jei ginčijamo sandorio nebūtų sudaręs ir sandorio sudarymo metu skolininkas turi būti nemokumo būsenoje (*objektyvusis testas*); *trečia,* - trečiojo asmens ir (ar) skolininko žinojimas, arba turėjimas žinoti apie skolininko nemokumo būseną sandorio sudarymo metu arba skolininko ketinimas suteikti pasirinktam kreditoriui prioritetą prieš kitus kreditorius (*subjektyvusis testas*)[198]. Kai kuriose šalyse, siekiant pripažinti skolininko sandorį, sudarytą per atitinkamą laikotarpį iki bankroto bylos iškėlimo, negaliojančiu, būtina pagrįsti tik subjektyvius elementus (angl. *Subjective elements/ test*), pavyzdžiui, - Olandijoje[199], kai tuo tarpu kitose šalyse reguliavimas grindžiamas subjektyvaus ir objektyvaus testų kompiliacija, pavyzdžiui, - Vokietijoje ir Anglijoje[200].

Šiame skyriuje nagrinėjamas Vokietijos ir Anglijos sandorių ginčijimo taisyklių reglamentavimas bankroto procese bei ginčijamų sandorių sudarymo tikslo įtaka sandorių nuginčijimui. Minėtos šalys pasirinktos dėl to, jog, Lietuvoje taikomo *actio Pauliana* instituto taikymo sąlygos apima tiek objektyvųjį, teik subjektyvųjį testo taikymą, kas leidžia palyginti *actio Pauliana* instituto kontinentinės teisės tradicijos valstybėje (Vokietija) ir šio instituto analogo bendrosios teisės tradicijos valstybėje – Anglijoje – taikymą.

[195] INSOL, *supra* note 43, p. 143-144.
[196] *Ibid.*, p. 144.
[197] *Ibid.*, p. 153.
[198] *Ibid*.
[199] *Ibid.*, p. 164.
[200] *Ibid.*

Bankroto procedūras Anglijoje ir Velse reguliuoja Bankroto įstatymas (angl. *Insolvency Act 1986*) (toliau – IA) ir poįstatyminiai aktai, kurių vienas svarbiausių – Bankroto taisyklės (angl. *Insolvency Rules 1986*)[201]. Yra išskiriamos dvi pagrindinės kategorijos sandorių, kuriuos likvidatorius arba bankroto administratorius turi teisę ginčyti teisme: sandoriai, kuriais turtas perleistas neatlyginamai arba nepagrįstai maža kaina (angl. *Transactions at an undervalue*) (IA 238 straipsnis) ir sandoriai, kuriais suteikiamas pranašumas vienam iš skolininko kreditorių (angl. *Preferences*) (IA 239 straipsnis)[202].

Pirmajai kategorijai (angl. *Transactions at an undervalue*) priskiriami sandoriai, kuriais įmonės turtas (ar mokėjimai) perleidžiamas negaunant jokio atlygio (angl. *no consideration*) arba padovanojant (angl. *a gift*) (IA 238 straipsnio 4 dalies a punktas) arba nepagrįstai žema kaina (angl. *consideration is significantly less than the value of the consideration provided by the company*) (IA 238 straipsnio 4 dalies b punktas)[203]. Pavyzdžiui, sandoris, kuriuo žemės sklypas perleidžiamas kontrahentui už 100 000 svarų, kai šio objekto reali vertė yra 500 000 svarų, laikomas sandoriu, kuris perleistas už nepagrįstai žemą kainą ir galėtų būti ginčijamas teisme 238 straipsnio pagrindu[204]. Likvidatorius arba administratorius kreipiasi į teismą ginčydamas minėtą sandorį, siekdamas atkurti situaciją, kuri būtų buvusi, jei toks sandoris nebūtų sudarytas[205]. Papildomai numatyta, jog sandoriai, kuriais turtas perleistas akivaizdžiai per žema kaina, arba neatlyginamai, gali būti ginčijami teisme, jei toks sandoris sudarytas dvejų metų laikotarpyje iki bankroto bylos iškėlimo[206], ir skolininkas, sudaromo sandorio metu buvo nemokus, arba nemokumas yra tokio sandorio rezultatu[207]. Šio straipsnio 5 dalyje įtvirtinta, jog minėtus požymius atitinkantis sandoris negali būti pripažįstamas negaliojančiu, jeigu sandoris buvo atliktas sąžiningai (angl. *in good faith*) mėginant atkurti bei tęsti įmonės veiklą (angl. *for the purpose of carrying on its business*), ir tokio sandorio sudarymo metu buvo pagrįstai tikimąsi, jog šis sandoris bus ekonomiškai naudingas įmonei (angl. *benefit the company*)[208]. Vadinasi, sandoriai, kuriuos skolininkas sudarė būdamas nemokumo būsenoje, ir kuris atitinka

[201] Catherine Balmond and Katharina Crinson. England and Wales. *Restructing and Insolvency. London: Law Business Research Ltd 2014,* 2015:131-147, p. 131.
[202] *Ibid*, p. 142.
[203] Insolvency Act 1986, c. 45, part VI, Adjustment of prior transactions, Section 238 – 239 (http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1986/45/section/238).
[204] Stamp M., *Practical Company Law and Corporate. Third edition*. 2011, p. 583.
[205] Catherine Balmond and Katharina Crinson, *opt. cit.*, p. 142.
[206] Stamp M., *opt. cit.*, p. 583.
[207] *Ibid*.
[208] „5)The court shall not make an order under this section in respect of a transaction at an undervalue if it is satisfied—
(a)that the company which entered into the transaction did so in good faith and for the purpose of carrying on its business, and
(b)that at the time it did so there were reasonable grounds for believing that the transaction would benefit the company.“ Insolvency Act 1986, Section 238, *op. cit.*

formalius šio straipsnio požymius, tačiau juo siekta reabilituoti įmonės mokumą bei užtikrinti veiklos tęstinumą – negali būti pripažįstami negaliojančiais.

IA 239 straipsnyje įtvirtintas sandorių, sudarytų iki bankroto bylos iškėlimo ginčijimas, kuriais suteikiamas prioritetas bendrovės kreditoriui, garantui ar laiduotojui, taip pagerinant jų padėtį iškėlus bankroto bylą skolininkui (IA 239 straipsnio 4 dalis). Pavyzdžiui, bendrovė padengia turimus kreditorinius įsiskolinimus nesuėjus jų mokėjimo terminui arba papildomai įkeičia turtą, užtikrinant prievolės vykdymą, taip padarydamas kreditorių privilegijuotu[209]. Ginčijant sandorį nurodytu pagrindu, papildomai turi būti nustatyta, jog įmonė, sandorio sudarymo metu buvo nemoki, arba tokio sandorio sudarymas lėmė jos nemokumą, ir tokie bendrovės veiksmai atlikti ne daugiau kaip šeši mėnesiai iki bankroto bylos iškėlimo, o sandorį sudarius „susijusiems asmenims“ – laikotarpis pratęsiamas iki dvejų metų[210]. Atkreiptinas dėmesys, kad ginčijant sandorį šiuo pagrindu, tiek pagal Anglijos bei Velso, tiek pagal Vokietijos bankroto teisę, taikomas subjektyvusis testas[211], tačiau pagal Anglijos ir Velso teisę, įrodinėjamas yra skolininko ketinimas suteikti gavėjui prioritetą prieš kitus kreditorius, kai tuo tarpu pagal Vokietijos – būtinas trečiojo asmens žinojimas, arba turėjimas žinoti apie skolininko apie nemokumo būseną sandorio sudarymo metu[212].

Vokietijoje tiek bankroto, tiek restruktūrizavimo procedūras reglamentuoja vienas įstatymas – Bankroto kodeksas (toliau – InsO) (angl. *German Insolvency Code*)[213]. Sandorių negaliojimo pagrindai numatyti InsO 129 –146 straipsniuose[214]. Vadovaujantis InsO 129 – 146 straipsniais, atitinkami veiksmai (įskaitant privilegijos suteikimą vienam iš kreditorių, pvz., įkeitimu), kurie buvo atlikti įmonei esant nemokumo būsenoje, ir dėl to, tiesiogiai ar netiesiogiai sumažintas nemokios įmonės turtas arba apsunkintas kreditorių teisių įgyvendinimas, yra bankroto administratoriaus ginčijamų sandorių objektas, jei tokie veiksmai atlikti iki bankroto bylos iškėlimo[215].

Skolininko veiksmų, kuriais patenkinamas vieno iš kreditorių reikalavimas ar reikalavimas užtikrinamas papildomomis priemonėmis (pavyzdžiui, įkeitimu), taip suteikiant prioritetą vienam iš kreditorių, ginčijimas įtvirtintas InsO 130-131 straipsniuose[216]. InsO 130 straipsnyje įtvirtintos sąlygos ginčyti skolininko veiksmus, kuriais reikalavimas įvykdytas ar

---

[209] Stamp M., *supra* note 205, p. 584.
[210] ICTF (An association of international credti and trade finance professionals). Insolvency Laws in Germany**,** U.K. and the U.S. *A Comparative Law Analysis for Trade Creditors* [interaktyvus]. 2013 [žiūrėta 2016-11-17]. <http://www.slk-law.com/portalresource/DHC.Comparative%20Analysis%20of%20Insolvency%20Laws%20of%20US-UK-Germany>.
[211] INSOL, *supra* note 43, p. 153.
[212] *Ibid*., p. 191.
[213] Franz Aleth and Nils Derksen. Germany. *Restructing and Insolvency. London: Law Business Research Ltd 2014,* 2015:170 -184, p. 179.
[214] *Ibid*., p. 179.
[215] *Ibid*.
[216] *Ibid*.

užtikrintas papildomomis priemonėmis kreditoriui, kuris turėjo galiojančią ir vykdytiną reikalavimo teisę skolininko atžvilgiu (angl. *congruent coverage cases*), o InsO 131 straipsnyje įtvirtintos sąlygos ginčyti skolininko veiksmus, kuriais prioritetas suteiktas kreditoriui, kurio reikalavimo tenkinimo terminas nebuvo suėjęs, neturėjo reikalavimo teisės į skolininką apskritai arba reikalavimas patenkintas kitokiomis sąlygomis nei numatyta sutartyje, iš kurios jis kilo (angl. *incongruent coverage cases*)[217]. InsO 130 straipsnio sąlygos nuginčyti skolininko veiksmus: (1) tokie veiksmai atlikti trys mėnesiai iki bankroto procedūrų pradėjimo, sudaromo sandorio metu skolininkas buvo nemokus ir trečiasis asmuo, sudarantis sandorį, žinojo apie jo nemokumą; (2) tokie veiksmai atlikti po bankroto bylos iškėlimo ir trečiajam asmeniui buvo žinomas įmonės nemokumas ar kad įmonei pradėtos bankroto procedūros[218]. InsO 131 straipsnyje įtvirtintos sąlygos: (1) tokie veiksmai atlikti per vieną mėnesį iki bankroto proceso pradėjimo arba po; (2) likus dviem ar trims mėnesiams iki bankroto bylos iškėlimo, ir sandorio sudarymo metu įmonė buvo nemoki arba (3) tokie veiksmai atlikti likus dviem ar trims mėnesiams iki bankroto bylos iškėlimo ir trečiasis asmuo žinojo arba turėjo žinoti, kad sudaromu sandoriu bus pažeidžiami kreditorių interesai[219]. Preziumuojama, jos trečiajam asmeniui buvo žinoma, kad sudaromas sandoris pažeis kreditorių interesus, jei sudaromo sandorio metu, jis žinojo, ar turėjo žinoti, kad po reikalavimo užtikrinimo papildomomis priemonėmis (pvz., įkeitimas) įmonė (skolininkas) nebebus pajėgi atsiskaityti su visais savo kreditoriais[220].

InsO 133 straipsnis numato, jog skolininko veiksmai, kuriais skolininkas tyčia siekė pažeisti kreditorių interesus (angl. *legal acts wilfully disadvantaging the insolvency creditors*), gali būti ginčijami bankroto administratoriaus, jeigu tokie veiksmai atlikti dešimt metų iki bankroto proceso ir kita sandorio šalis žinojo arba turėjo žinoti apie skolininko ketinimus pažeisti kreditorių interesus[221]. Preziumuojama, jog trečiasis asmuo žinojo apie skolininko ketinimus pažeisti kreditorių interesus, jeigu sandorio šalis žinojo apie skolininko nemokumą ir apie tokio sandorio sukeliamą žalą kreditoriams[222]. Skolininko ketinimui pažeisti kreditorių interesus įrodyti užtenka, jog skolininkas, patenkindamas vieno iš kreditorių reikalavimą ar užtikrindamas jį papildomomis priemonėmis, suprato, jog tokiais veiksmais sumažins tikimybę (visiškai ar iš dalies) patenkinti kitų kreditorių reikalavimus[223].

---

[217] Eberhard Nietzer. *German Insolvency Basics in a Thumbnail Sketch. Second Edition* [interaktyvus]. 2015 [žiūrėta 2016-11-14]. < https://www.insol.org/_files/Fellowship%202015/Session%2014/German%20Insolvency%20Systems%20%20German%20Cross-border%20tools.pdf >.
[218] Franz Aleth and Nils Derksen, *supra* note 2014, p. 179.
[219] *Ibid*.
[220] *Ibid*.
[221] *Ibid*.
[222] *Ibid*.
[223] *Ibid*.

2015 metų rugsėjo 29 dieną pateiktas Vyriausybės parengtas Reformos aktas (angl. *Reform Act*), kuriuo tikslas – užtikrinti teisinį apibrėžtumą dėl esamų sandorio negaliojimo pagrindų pagal InsO[224]. 2015 metų gruodžio 16 dieną Aktas pateiktas Parlamentui peržiūrėti ir pateikti konsultacijas[225].

Pirma, šia Reforma užtikrinama, kad mokėjimai, atlikti vykdant mokesčių institucijų, socialinio draudimo įstaigų priimtus sprendimus, negali būti nuginčijami[226], nebent įrodomos InsO 130 straipsnio sąlygos, t. y., kad trečiasis asmuo žinojo apie skolininko nemokumą reikalavimo įvykdymo metu[227].

Antra, šio darbo kontekste aktualu paminėti InsO 142 straipsnį, kuriame nurodyta, jog, skolininko sudaryti sandoriai, kuriais už skolininko atliktą paslaugą ar perleistą turtą tiesiogiai gaunamas lygiavertis (ekvivalentinės vertės) atlygis, gali būti ginčijami tik tenkinant InsO 133 straipsnio sąlygas[228]. Pavyzdžiui, pirkimo-pardavimo sutartis, kurią sudarius gaunamas pagrįstos ekvivalentinės vertės atlygis (angl. *an exchange of equivalent consideration*), negali būti ginčijama, nebent šiuo sandoriu siekiama pakenkti kreditoriams, pavyzdžiui, jei turtas būtų parduodamas už mažesnę nei rinkos vertę[229]. Siekiant pripažinti minėtą sandorį negaliojančiu, ateityje, bus privaloma įrodyti skolininko bei turto įgijėjo nesąžiningumą. Vadovaujantis Aktu, skolininkas yra pripažįstamas nesąžiningu, jeigu sudarydamas ginčijamą sandorį turėjo ketinimą pažeisti kitų kreditorių teises suteikdamas turto įgijėjui prioritetą. Tačiau, nustačius, jog sandoris yra būtinas skolininko veiklos tęstinumui, jis negali būti laikomas nesąžiningu[230], t. y., laikoma, jog skolininkas neturėjo ketinimų pakenkti kreditoriams, jei buvo pagrįstai tikėtasi atkurti mokumą.

Taip pat nurodytina, jog šia Reforma įtvirtinta nuostata dėl darbuotojų atlyginimų išmokėjimo: jeigu laikotarpis tarp atlikto darbo ir apmokėjimo už tą darbą neviršija trijų mėnesių, atlyginimas darbuotojui yra priskiriamas InsO 142 straipsnio reguliavimui, t. y., negali būti ginčijamas, nebent yra konstatuojamos InsO 133 straipsnio sąlygos[231].

---

[224] Stefan Sax, Artur Swierczok. *Reform Act on Insolvency Avoidance Rules* [interaktyvus]. 2016 [žiūrėta 2016-11-17]. <http://www.internationallawoffice.com/Newsletters/Insolvency-Restructuring/Germany/Clifford-Chance-Deutschland-LLP/Reform-Act-on-Insolvency-Avoidance-Rules>.
[225] *Ibid.*
[226] *Ibid*.
[227] Peter Jark, Andrea Muenchen and Tom H. Braegelmann. *Impending major reform of the German insolvency clawback regime* [interaktyvus]. 2015 [žiūrėta 2016-11-17]. < http://www.lexology.com/library/detail.aspx?g=a69dacb2-e368-44b9-bf35-2d3140758367 >.
[228] Vokietijos bankroto kodeksas (InsO) < http://www.gesetze-im-internet.de/englisch_inso/ englisch_inso.html#p0603 >.
[229] Georg Streit and Fabian Bürk, Heuking Kühn Lüer Wojtek. *Restructuring and insolvency in Germany: overview* [interaktyvus]. 2016 [žiūrėta 2016-11-17]. < http://uk.practicallaw.com/2-501-6976 >.
[230] Stefan Sax, Artur Swierczok, *opt. cit.*
[231] Peter Jark, Andrea Muenchen and Tom H. Braegelmann, *opt. cit.*

Vadovaujantis nurodytu, akivaizdu, jog sandorio sudarymas tikslu reabilituoti įmonės mokumą ir užtikrinti veiklos tęstinumą yra viena iš sąlygų, užtikrinanti sandorio, formaliai tenkinančio sandorio nuginčijimo sąlygas, išsaugojimą.

Laisvos rinkos ekonomikos valstybėje turtiniai santykiai privalo būti reglamentuoti taip, kad „rinkos dalyviai, naudodamiesi civilinių įstatymų teikiamomis galimybėmis, galėtų sudaryti patikimus verslo plėtros planus“[232]. Nepaisant to, jog teismų praktikoje iš esmės jau įtvirtinta sąlyga, kurios nustatymas eliminuoja kitų *actio Pauliana* sąlygų vertinimą, siekiant užtikrinti civilinių santykių subjektų teisinį apibrėžtumą bei galimai paskatinti verslo subjektus investuoti į finansinius sunkumus patiriantį skolininką, taip užtikrinant reabilitacinio tikslo įgyvendinimą bankroto procese, sektinas Anglijos ir Vokietijos pavyzdys - būtina įtvirtinti privalėjimo sudaryti ginčijamą sandorį susiklosčius atitinkamoms faktinėms aplinkybėms turinį įstatyminiu reglamentavimu.

Atsižvelgiant į tai, jog ĮBĮ 11 straipsnio 5 dalies 8 punkte reglamentuojami tik ginčytinų sandorių požymiai, t. y., priešingumas įmonės veiklos tikslams ir galima įtaka įmonės nemokumui, o pagrindai, kuriais sandoriai gali būti pripažįstami negaliojančiais įtvirtinti CK, siūloma šią nuostatą įtvirtinti CK, papildant CK 6.66 straipsnį nauja 6 dalimi:

„Sandoris, ginčijamas šiame straipsnyje numatytu pagrindu, įmonei iškėlus bankroto bylą, negali būti pripažįstamas negaliojančiu, jeigu skolininkas sandorį sudarė siekdamas užtikrinti įmonės veiklos tęsimą, sumažinti įmonės nemokumą ar išvengti bankroto. Sąlygos, pagrindžiančios sandorio privalomumą:

(1) nesudarius ginčijamo sandorio galimai būtų nutraukta įmonės veikla;

(2) lėšos, gautos perleidus skolininko turtą, panaudotos įmonės finansinės padėties gerinimui arba

(3) ginčijamas reikalavimo įskaitymas buvo ekonomiškai naudingas įmonei.“.

[232] Kiršienė V., Pakalniškis V., Ruškytė R., Vitkevičius P., *supra* note 34, p. 29.

IŠVADOS

1. Sandorio pripažinimas negaliojančiu yra viena iš priemonių realizuoti bankroto proceso tikslus ir įgyvendinama bankroto bylos nagrinėjimo etape, tačiau paties instituto reguliavimas daro įtaką civilinės apyvartos dalyvių elgesiui dar iki bankroto proceso pradėjimo. Esant įtvirtintam reguliavimui, jog iškėlus bankroto bylą įmonei bankroto administratorius gali lengvai nuginčyti visus bankrutuojančios įmonės sandorius formaliais pagrindais, užkertamas kelias įmonei, patiriančiai finansinius sunkumus apskritai atkurti mokumą, kadangi dėl potencialios tokio sandorio panaikinimo tikimybės verslo subjektai apskritai netenka suinteresuotumo sudaryti sandorius su finansinius sunkumus patiriančiomis įmonėmis.

2. Teismų praktikoje įtvirtinta bankroto administratoriaus diskrecija ginčyti sandorius, atitinkančius įmonės veiklos tikslų priešingumo ir (ar) įtakos, kad įmonė negali atsiskaityti su kreditoriais požymius, sudarytus daugiau nei trisdešimt šeši mėnesiai iki bankroto bylos iškėlimo, neigiamai įtakojama kontrahentų suinteresuotumą sudarinėti sandorius su finansinius sunkumus patiriančia įmone dėl sukuriamo teisinio neapibrėžtumo.

3. Lietuva yra pereinamoje bankroto teisinio reguliavimo stadijoje nuo likvidacinio bankroto reguliavimo modelio į reabilitacinį.

4. Europai išgyvenant rimtą ekonomikos ir socialinę krizę priimta eilė teisės aktų, liudijančių apie pasikeitusį požiūrį į finansinius sunkumus patiriantį skolininką (įmonę). Reabilitacinis bankroto proceso tikslas yra svarbiausias šiuolaikiniam bankroto teisinių santykių reguliavimui tikslu atkurti dar pajėgių rinkoje funkcionuoti įmonių mokumą, taip maksimaliai padidinant visų kreditorių ir investuotojų grąžą.

5. Skolininko neprivalėjimas sudaryti ginčijamo sandorio – viena iš būtinųjų *actio Pauliana* taikymo sąlygų – iš esmės paaiškinama teisinės pareigos neturėjimu sudaryti ginčo sandorį. Privalėjimas sudaryti ginčijamą sandorį susiklosčius atitinkamoms faktinėms aplinkybėms vertinamas nagrinėjant sandorio sudarymo aplinkybes: kada ir kokiu tikslu sandoris buvo sudarytas, ir, ar nesudarius ginčijamo sandorio, galimai būtų užkertamas kelias įmonės veiklos tęsimui. Nustačius, jog ginčijamas sandoris sudarytas tikslu užtikrinti įmonės veiklos tęsimą, sumažinti įmonės nemokumą ar išvengti bankroto bei konstatavus, jog sandoris buvo ekonomiškai naudingas įmonei, pripažįstamas sandorio privalomumas.

6. Kol bendrovei nėra iškelta bankroto byla, įstatymai nenustato *pari passu* principo, būdingo bankroto situacijai, todėl bendrąją prasme įmonei nėra draudžiama sudaryti sandorių, kuriais yra perleidžiamas įmonės turtas ar įskaitomi reikalavimai, net ir esant neįvykdytiems įsipareigojimams kitiems kreditoriams ar prievolių vykdymo kitiems kreditoriams terminams, tačiau nuo įmonės faktinio nemokumo būsenos atsiradimo, skolininkas įpareigojamas, laikantis

paritas creditorum principo, traktuoti visus kreditorius, kurių reikalavimai nėra užtikrinti papildomomis priemonės ir kurių tenkinimo terminai suėję, vienodai.

7. Skolininko nemokumas CK 6.66 straipsnio prasme reiškia, jog ginčijamo sandorio sudarymo metu skolininko mokumas buvo sumažėjęs tiek, kad realiai nebuvo galima patenkinti visų kreditorių reikalavimų, kurių įvykdymo terminai suėję.

8. Skolininkas laikomas pažeidusiu kreditorių teises, suteikiant prioritetą vienam iš kreditorių, kai būdamas faktinėje nemokumo būsenoje atsiskaito tik su vienu ar keliais kreditoriais, tuo metu turėdamas kelis kreditorius, kurių reikalavimai yra piniginio pobūdžio, nepriklausomai nuo įmonės nemokumo pakitimo, arba perleidžia turtą (daiktus, lėšas ir kt.) ar įskaito reikalavimus, nesudarydamas galimybės analogiškoje situacijoje esantiems kreditoriams įsigyti tą daiktą ar įskaityti savo reikalavimus tokiomis pačiomis ar geresnėmis skolininkui sąlygomis (skolininkas turi pateikti duomenis teismui, jog kiti kreditoriai buvo informuoti dėl to paties turto įsigijimo ir įskaitymo).

9. „Kitaip pažeidžiamos kreditoriaus teisės“ formuluotė reiškia, jog teismas, atsižvelgdamas į konkrečias bylos aplinkybes, gali konstatuoti kreditoriaus teisių pažeidimo atvejus, kurie nėra išvardyti CK 6.66 straipsnio normoje. Aplinkybės, jog skolininko nemokumas dėl sudarytų sandorių nepadidėjo, išliko toks pats ar sudarytas sandoris nebuvo skolininko nemokumo rezultatu, nėra teisiškai reikšmingos. Kreditoriaus teisių pažeidimai pasireiškia tuo, jog po sudaromų sandorių sumažėja arba realiai išnyksta galimybė kreditoriams patenkinti savo reikalavimus ateityje.

10. Skolininko sąžiningumas vertinamas analizuojant ginčo sandorio tikslą, kurį padeda atskleisti įmonės finansinė būklė sudarant ginčijamą sandorį, sandorio sudarymo laikas, bei lėšų, gautų iš sandorio, panaudojimas.

11. Skolininko nesąžiningumo prezumpcija negali būti aiškinama kaip kreditoriaus teisių pažeidimo prezumpcija ir nepaneigia procesinės pareigos įrodyti, kad ginčijamu sandoriu buvo pažeistos kreditoriaus teisės, tačiau bankroto administratoriui (ar kreditoriui) įrodžius, jog ginčijamu sandoriu buvo pažeistos kreditoriaus teisės, yra pagrindas konstatuoti skolininko nesąžiningumą

12. Trečiojo asmens nesąžiningumo sąlygos aiškinimas teismų praktikoje sudaro prielaidas teigti, jog:

pirma, nors civilinėje teisėje galioja sąžiningumo prezumpcija, *actio Pauliana* ieškinį reiškiant bankrutuojančios įmonės administratoriui, pastebimas įrodinėjimo naštos pasiskirstymo disbalansas, t. y., bankroto administratorius trečiojo asmens nesąžiningumą grindžia deklaratyviais teiginiais, o įrodinėjimo našta perkeliama trečiajam asmeniui;

antra, pareigos prieinamomis priemonėmis pasidomėti apie šalies turtinę padėtį turinys aiškinamas itin plačiai, nebeapsiribojant viešųjų registrų patikra, - trečiasis asmuo įpareigojamas kreiptis į antstolius, komunikuoti su sandorio šalies kreditoriais ir pan.;

trečia, trečiojo asmens sąžiningumo įrodinėjimą sunkina jo, kaip verslininko, statusas bei tai, jog neatsargumo forma yra pakankama, konstatuoti jo nesąžiningumui (trečiasis asmuo pripažįstamas nesąžiningu, jeigu būdamas nepakankamai apdairus ir rūpestingas sudarė sandorį, su įmone, kuri nebuvo pajėgi atsiskaityti su visais savo kreditoriais, kas pažeidė įmonės kreditorių interesus);

ketvirta, trečiojo asmens nesąžiningumas, palyginti su skolininko nesąžiningumu, aiškinamas plačiau ir neturi būti išreikštas tiesiogiai, t. y., užtenka, jog šalis žinotų apie sandorio šalies (skolininko) turinę padėtį ir nepajėgumą atsiskaityti su kreditoriais, kas, iš esmės yra įprasta verslo praktika, tačiau teismų praktikoje toks elgesys nėra pateisinamas;

penkta, teismų praktikoje nustatyti trečiojo asmens sąžiningumo kriterijai išbalansuoja ir neužtikrina kreditoriaus, skolininko ir jo turtą įsigijusio trečiojo asmens interesų pusiausvyros.

13. Teismų praktikoje vyraujantis trečiojo asmens nesąžiningumo aiškinimas taikant *actio Pauliana* institutą riboja įmonių, patiriančių laikinus finansinius sunkumus, galimybes tęsti veiklą bei siekti atsiskaitymo su visais kreditoriais išvengiant bankroto. Verslo subjektas, žinodamas, jog potenciali ar esama sandorio šalis patiria laikinus finansinius sunkumus ir turi kitų kreditorių, praranda suinteresuotumą tęsti, modifikuoti ar sudarinėti naujus sandorius su tokia įmone dėl potencialios tokio sandorio panaikinimo tikimybės, taip iš esmės užkertant kelią įmonėms, patiriančioms finansinius sunkumus, užsitikrinti veiklos tęstinumą ir atkurti mokumą.

14. Alternatyva trečiojo asmens nesąžiningumo sąlygai, galinti užtikrinti sandorio šalių ir kreditoriaus interesų pusiausvyrą bei racionalų *actio Pauliana* instituto taikymą, laikytina sandorio privalomumo sąlyga.

15. Nors tiek doktrininiu, tiek teismų praktikoje įtvirtintu aiškinimu *actio Pauliana* instituto taikymui yra numatytos septynios sąlygos, iš kurių visos yra prižįstamos būtinosiomis, sandorio neprivalomumo sąlyga yra laikoma prioritetine sąlyga, lemiančia ginčijamo sandorio išsaugojimą. Nustačius, jog ginčijamu sandoriu buvo siekiama reabilituoti įmonės mokumą, ir toks buvo sandoris buvo ekonomiškai naudingas įmonei, konstatuojamas privalėjimas sudaryti ginčijamą sandorį susiklosčius atitinkamoms faktinėms aplinkybėms. Nustačius šią sąlygą, kitos *actio Pauliana* instituto sąlygos nėra vertinamos, o reikalavimas pripažinti sandorį negaliojančiu yra atmetamas.

16. Vokietijos ir Anglijos sandorių ginčijimo taisyklių bankroto procese įstatyminio reglamentavimo ir doktrinos analizė įgalina teigti, jog sandorio sudarymas tikslu reabilituoti

įmonės mokumą ir užtikrinti veiklos tęstinumą yra sąlyga, užtikrinanti sandorio, formaliai tenkinančio sandorio nuginčijimo sąlygas, išsaugojimą:

(1) Anglijoje bankroto procedūras reglamentuojančiame Bankroto įstatyme (angl. *Insolvency Act 1986*) įtvirtinta nuostata, jog sandoris, kuriuo skolininko turtas perleidžiamas neatlyginamai ar nepagrįstai žema kaina, skolininkui sandorio sudarymo metu buvus nemokiam arba nemokumui atsiradus po tokio sandorio sudarymo, negali būti pripažįstamai negaliojančiais, jeigu sandoris buvo atliktas sąžiningai (angl. *in good faith*) mėginant atkurti bei tęsti įmonės veiklą (angl. *for the purpose of carrying on its business*), ir tokio sandorio sudarymo metu buvo pagrįstai tikimąsi, jog šis sandoris bus ekonomiškai naudingas įmonei (angl. *benefit the company*);

(2) Vokietijoje įgyvendinama Reforma siekiama užtikrinti, jog skolininko sudaryti sandoriai, kuriais už skolininko atliktą paslaugą ar perleistą turtą gaunamas lygiavertis (ekvivalentinės vertės) atlygis, gali būti ginčijamas tik įrodžius skolininko bei turto įgijėjo nesąžiningumą. Nustačius, jog ginčijamas sandoris buvo būtinas skolininko (įmonės) veiklos tęstinumui, jis negali būti laikomas nesąžiningu, t. y., laikoma, jog skolininkas neturėjo ketinimų pakenkti kreditoriams, jei buvo pagrįstai tikėtasi atkurti mokumą.

PASIŪLYMAI

1. Nesuteikti bankroto administratoriui diskrecijos teisės tikrinti ir ginčyti sandorius, sudarytus per ilgesnį laikotarpį nei treji metai iki bankroto bylos iškėlimo, taip užtikrinant teisinį apibrėžtumą civilinėje apyvartoje dalyvaujantiems subjektams.

2. Siūloma papildyti CK 6.66 straipsnį nauja 6 dalimi:

„Sandoris, ginčijamas šiame straipsnyje numatytu pagrindu, įmonei iškėlus bankroto bylą, negali būti pripažįstamas negaliojančiu, jeigu skolininkas sandorį sudarė siekdamas užtikrinti įmonės veiklos tęsimą, sumažinti įmonės nemokumą ar išvengti bankroto. Sąlygos, pagrindžiančios sandorio privalomumą:

(1) nesudarius ginčijamo sandorio galimai būtų nutraukta įmonės veikla;

(2) lėšos, gautos perleidus skolininko turtą, panaudotos įmonės finansinės padėties gerinimui arba

(3) ginčijamas reikalavimo įskaitymas buvo ekonomiškai naudingas įmonei.“.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

Norminiai aktai

Lietuvos Respublikos teisės aktai

1. Lietuvos Respublikos įmonių bankroto įstatymas. *Valstybės žinios*. 1997, Nr. 64-1500.
2. Lietuvos Respublikos įmonių bankroto įstatymas. *Valstybės žinios*. 2001, Nr. 31-1010.
3. Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas. *Valstybės žinios.* 1998-06-24, Nr. 57-1582.
4. Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas. *Valstybės žinios*. 2000, Nr. 74-2262.
5. Lietuvos Respublikos įmonių restruktūrizavimo įstatymas. *Valstybės žinios*. 2001, Nr. 31-1012.
6. Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas. *Valstybės žinios*, 2002-04-06, Nr. 36-1340.

Užsienio šalių teisės aktai

1. Anglijos ir Velso bankroto įstatymas (angl. *Insolvency Act 1986*) < http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1986/45/section/238 >.
2. Vokietijos bankroto kodeksas (InsO) < http://www.gesetze-im-internet.de/englisch_inso/englisch_inso.html#p0603 >.

Europos Sąjungos teisės aktai

1. European Parliament. Directorate General for Internal Policies, Policy Department C: Citizens' Rights and Constitutional Affairs, Legal Affairs. Harmonization of insolvency law at EU level: avoidance actions and rules on contracts. PE432.767. March 2011.
2. European Parliament Committee on Legal Affairs. Report with recommendations to the Commission on insolvency proceedings in the context of EU company law ((2011/2006(INI)). A7-0355/2011. 17 October 2011.
3. 2000 m. gegužės 29 d. Tarybos Reglamentas (EB) Nr. 1346/2000 dėl bankroto bylų, OL L 160, 30/06/2000.
4. European Commission, Communication from the Commission to the European Parliament, The Council, The European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions - Single Market Act II: Together for new growth. COM(2012) 573, 3 October 2012.

5. European Commission, Communication from the Commission to the European Parliament, the Council and the European Economic and Social Committee: A new European approach to business failure and insolvency. COM(2012) 724, 12 December 2012.

6. European Commission. Commission Recommendation on a new approach to business failure and insolvency. C(2014) Brussels, 12 March 2014.

7. Directorate-General Justice & Consumers of the European Commission. Evaluation of the implementation of the Commission Recommendation of 12 March 2014 on a new approach to business failure and insolvency. 30 September 2015.

8. European Commission. Study on a new approach to business failure and insolvency: Comparative legal analysis of the Member States' relevant provisions and practices. Tender No. JUST/2014/JCOO/PR/CIVI/0075. January 2016.

Specialioji literatūra

1. Ambrasienė, D. *et al. Civilinė teisė. Prievolių teisė. Vadovėlis.* Vilnius: Mykolo Romerio universiteto Leidybos centras, 2006.

2. Catherine Balmond and Katharina Crinson. England and Wales. *Restructing and Insolvency. London: Law Business Research Ltd 2014,* 2015:131-147.

3. Dambrauskaitė A. Sandorių institutas civilinėje teisėje. *Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas: pirmieji dešimt galiojimo metų.* Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2013: 69-107.

4. Daubarienė I. Pirmenybės vienam kreditoriui suteikimas kaip *actio Pauliana* sąlyga: trečiojo asmens nesąžiningumo aiškinimo nacionalinių teismų praktikoje problematika. *Jurisprudencija*. 2015, 22(2): 340-359.

5. Franz Aleth and Nils Derksen. Germany. *Restructing and Insolvency. London: Law Business Research Ltd 2014,* 2015:170 -184.

6. Kavalnė S., Mikuckienė V., Norkus V., Velička R. *Bankroto teisės vadovėlis „Bankroto teisė. Pirmoji knyga".* Vilnius: Justitia, 2009.

7. Kavalnė S., Norkus R. *Bankroto teisės vadovėlis „Bankroto teisė. Antroji knyga".* Vilnius: Justitia, 2011.

8. Kiršienė V., Pakalniškis V., Ruškytė R., Vitkevičius P. *Civilinė teisė. Bendroji dalis .I tomas.* Vilnius: Lietuvos teisės universiteto Leidybos centras, 2004.

9. Mikuckienė V. *Bankroto bylų nagrinėjimo teisme ypatumai*. Daktaro disertacija. Vilnius, 2007.

10. Mikuckienė V. Bankroto proceso samprata. *Jurisprudencija*. 2008, 7(109): 30-38.

11. Mikuckienė V. Kreditorių teisių įgyvendinimas bankroto procese. *Jurisprudencija*. 2005, 77(69): 33–40.

12. Mikelėnas V. *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Šeštoji knyga. Prievolių teisė. I tomas*. Vilnius: Justitia, 2003.

13. Mikelėnas V. *Sandorių negaliojimo instituto taikymas teismų praktikoje*. Vilnius: Justitia. 2006.

14. Papirtis L. V., Karulaitytė-Kvainauskienė I. Kreditorių interesų gynimas. *Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas: pirmieji dešimt galiojimo metų.* Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2013: 737-775.

15. Stamp M., *Practical Company Law and Corporate. Third edition*. 2011.

Lietuvos Respublikos teismų praktika

Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo nutarimai

1. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2003 m. balandžio 9 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Civilinio kodekso 571 straipsnio (1998 m. birželio 11 d. redakcija) 3 ir 4 dalių atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“, byla Nr. 17/01 [interaktyvus]. Vilnius, 2003 [žiūrėta 2016-10-31].< http://www.lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta282/content#>.

Lietuvos apeliacinio teismo sprendimai

1. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. spalio 12 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Liresta“ ir UAB „Elektroninis sargas“ v. UAB „Versluva“* (bylos Nr. 2-576/2006).

2. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus kolegija 2009 m. sausio 29 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Klaipėdos skuba“ v. IĮ „JVI Transport“* (bylos Nr. 2-182/2009).

3. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus kolegija 2009 m. birželio 11 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „ATEA“ v. UAB „Progresyvios renovacijos“* (bylos Nr. 2-754/2009).

4. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus kolegija 2009 m. birželio 25 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Akruona“ v. UAB „Baldų detalių centras“* (bylos Nr. 2-759/2009).

5. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. rugsėjo 18 d. sprendimas civilinėje byloje *UAB „Armila“ v. UAB „Limedika“* (bylos Nr. 2A-329/2006);

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo sprendimai

1. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2005 m. lapkričio 14 d. nutartis civilinėje byloje *bankrutuojanti AB „Rameksta“ v. V. J. K.* (byla Nr. 3K-3-573/2005).

2. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. sausio 11 d. nutartis *VĮ Valstybės turto fondas v. UAB „Ortofina“ ir kt*. (bylos Nr. 3K-3-17/2006).

3. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2007 m. gruodžio 3 d. nutartis civilinėje byloje *I. C. v. V. M. ir kt.* (bylos Nr. 3K-3-535/2007).

4. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos2007 m. balandžio 16 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Armila“ v. UAB „Limedika“* (bylos Nr. 3K-3-146/2007).

5. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2007 m. balandžio 19 d. nutartis civilinėje byloje *BUAB „Neringos žuvis“ v. A. P. individuali įmonė „Altana“(* bylos Nr. 3K-3-168/2007).

6. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. kovo 26 d. nutartis civilinėje byloje *VĮ Valstybės turto fondas v. BUAB „Okseta“ ir kt.* (bylos Nr. 3K-3-166/2008).

7. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. gruodžio 9 d. nutartis civilinėje byloje *BUAB „Multiimpex“ v. UAB „Eneka“ ir kt*. (bylos Nr. 3K-3-587/2008)

8. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. birželio 9 d. nutartis, priimta civilinėje byloje *BAB „Artrio-2“ v. UAB DnB Nord lizingas ir kt.* (bylos Nr. 3K-3-262/2008).

9. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikos dėl *actio Pauliana*, netiesioginio ieškinio, sulaikymo teisės ir prevencinio ieškinio institutų taikymo apžvalga. Teismų praktika, 2008, Nr. 29.

10. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2009 m. rugsėjo 21 d. nutartis civilinėje byloje bankrutavusi *UAB „Vikata ir Ko“ v. UAB „Daisruna ir Ko“* (bylos Nr. 3K-3-361/2009).

11. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2009 m. liepos 28 d. nutartis civilinėje byloje *IĮ V. v. S. Mačiulių prekybos centras (* bylos Nr. 3K-3-249/2009).

12. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2009 m. balandžio 28 d. nutartis civilinėje byloje *BUAB „Liūto vaistinė“ v. UAB „Optivita“ (*bylos 3K-3-105/2009).

13. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2010 m. kovo 2 d. nutartis civilinėje byloje *BUAB „Varta“ v. BUAB „Natūralios sultys“ ir kt.* (bylos Nr. 3K-3-94/2010).

14. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2010 m. lapkričio 30 d. nutartis civilinėje *BAB „Alytaus tekstilė“ v. AB „Rytų skirstomieji tinklai“* (bylos Nr. 3K-3-485/2010).

15. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2012 m. gegužės 18 d. nutartis civilinėje byloje *V. Š. v. UAB „SEB investicijų valdymas“* (bylos Nr. 3K-3-232/2012).

16. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2012 m. gruodžio 18 d. nutartis civilinėje byloje *bankrutuojanti UAB „Pamario namas“ v. A.P. ir B.P.* (bylos Nr. 3K-3-448/2012).

17. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2012 m. lapkričio 16 d. nutartis civilinėje byloje *BUAB „Staura“ v. UAB „Veikmės statyba“ ir kt.* (bylos Nr. 3K-3-511/2012).

18. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2012 m. balandžio 10 d. nutartis civilinėje byloje *AS Parex banka v. D. G. ir kt. (*bylos Nr. 3K-3-86/2012).

19. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2012 m. gegužės 2 d. nutartis civilinėje byloje *BUAB „Bildunga“ v. RUAB „Elektrotinklas“* (bylos Nr. 3K-3-204/2012).

20. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2012 m. rugpjūčio 17 d. nutartis civilinėje byloje *BUAB „LRG farmacija“ v. UAB „Limedika“* (bylos Nr. 3K-3-393/2012).

21. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus plenarinės sesijos 2012 m. lapkričio 6 d. nutarimas civilinėje byloje *AB DnB Nord bankas v. A. M. ir kt.* (bylos Nr. 3K-P-311/2012).

22. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2012 m. balandžio 19 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Vakarų Baltijos korporacija“ ir kt. v. UAB „ Senega“ ir kt.* (bylos Nr. 3K-3-167/2012).

23. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2012 m. rugsėjo 28 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Murena“ v. UAB „Alseka Kaunas“ir UAB „Grand SPA Lietuva“* (bylos Nr. 3K-3-398/2012);

24. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2012 m. lapkričio 16 d. nutartis civilinėje byloje *BUAB „Staura“ v. UAB „Veikmės statyba“ ir kt.* (bylos Nr. 3K-3-511/2012).

25. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus išplėstinės teisėjų kolegijos 2013 m. kovo 6 d. nutartis civilinėje byloje *BUAB „Murena“ v. AB „Eurovia Lietuva“* (bylos Nr. 3K-7-130/2013).

26. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2013 m. sausio 9 d. nutartis civilinėje byloje *BUAB „Murena“ v. UAB „Dalis erdvės“* ir kt. (bylos Nr. 3K-3-82/2013).

27. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2013 m. birželio 28 d. nutartis civilinėje byloje *BUAB „Neto“ v. S. M. ir kt.* (bylos Nr. 3K-3-365/2013).

28. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2013 m. spalio 23 d. nutartis civilinėje byloje *BUAB "LRG farmacija" v. UAB "Limedika"* (bylos Nr. 3K-3-517/2013).

29. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2013 m. vasario 27 d. nutartis civilinėje byloje *BUAB „Baldų rojus“ v. UAB „Vilniaus Sigmos partneris“* (bylos Nr. 3K-3-47/2013);

30. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2013 m. kovo 7 d. nutartis civilinėje byloje *AB Šiaulių bankas v. P. G. A. ir kt.* (bylos Nr. 3K-3-88/2013).

31. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2013 m. vasario 27 d. nutartis civilinėje byloje *BUAB „Baldų rojus“ v. UAB „Vilniaus Sigmos partneris“* (bylos Nr. 3K-3-47/2013).

32. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2013 m. birželio 21 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Alginsta“ v. G. V. ir kt.* (bylos Nr. 3K-3-341/2013).

33. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2013 m. spalio 2 d. nutartis civilinėje byloje *BUAB „Murena“ v. UAB „Grand SPA Lietuva“ ir kt.* (bylos Nr. 3K-3-463/2013).

34. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2013 m. sausio 9 d. nutartis civilinėje byloje *BUAB „Murena“ v. UAB „Dalis erdvės“ ir kt.* (bylos Nr. 3K-3-82/2013).

35. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2014 m. balandžio 30 d. nutartis civilinėje byloje *BUAB „Premium konsultacijos“ v. BADB „Baltikums draudimas“* (bylos Nr. 3K-3-276/2014).

36. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2014 m. birželio 11 d. nutartį, priimtą civilinėje byloje *bankrutuojanti UAB „SG auto“ v. UAB „Marisa“* (bylos Nr. 3K-3-317/2014).

37. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2014 m. spalio 15 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Vaidora“ v. UAB „Mabilta“ ir kt. (*bylos Nr. 3K-3-429/2014).

38. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2014 m. birželio 11 d. nutartis civilinėje byloje *bankrutuojanti UAB „SG auto“ v. UAB „Marisa“* (bylos Nr. 3K-3-317/2014).

39. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2015 m. birželio 17 d. nutartis civilinėje byloje *BUAB „Minicredit“ v. UAB „Egroup LT“ ir kt.* (bylos Nr. 3K-3-384-916/2015).

40. Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2015 m. balandžio 8 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Tenampa Holdings“ v. UAB „GlaxoSmithKline Lietuva“ ir kt.* (bylos Nr. 3K-3-95-378/2015).

41. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2015 m. balandžio 21 d. nutartis civilinėje byloje *BUAB „Naras“ v. AB „Specializuota komplektavimo valdyba“* (bylos Nr. 3K-3-268-415/2015).

42. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2015 m. gruodžio 28 d. nutartis civilinėje byloje BUAB „Damba“ v. UAB „Beltranza“ (bylos Nr. 3K-3-697-248/2015)

43. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2015 m. gruodžio 23 d. nutartis civilinėje byloje *BUAB „Jonsta“ v. UAB „Top Decor“* (bylos Nr. 3K-3-703-706/2015).

44. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2015 m. birželio 17 d. nutartis civilinėje byloje *BUAB „Minicredit“ v. UAB „Egroup LT“ ir kt.* (bylos Nr. 3K-3-384-916/2015).

45. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2016 m. kovo 25 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Tiekėjų gildija“ v. bankrutuojanti UAB „Globus trade“* (bylos Nr. e3K-3-169-378/2016);

46. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2016 m. kovo 24 d. nutartis civilinėje byloje *F. M. H. J. v. K. B. M. ir E. M.* (bylos Nr. e3K-3-172-916/2016).

Elektroniniai leidiniai

1. Audito, apskaitos, turto vertinimo ir nemokumo valdymo tarnybos prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos. *Bankroto ir restruktūrizavimo procesų eiga už laikotarpį 1993-2016-07-31 (2016-09-02 dienos duomenimis)* [interaktyvus]. 2016 [žiūrėta 2016-10-19]. <http://www.bankrotodep.lt/assets/Nemokumas/Duomenys-ir-analiz/2016-07-31-lenteles.pdf>.

2. Audito, apskaitos, turto vertinimo ir nemokumo valdymo tarnybos prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos. *Įmonių bankroto ir restruktūrizavimo bei fizinių asmenų bankroto procesų eigos 2016 m. sausio – birželio mėn. apžvalga.* [interaktyvus]. Vilnius, 2016-10-03 [žiūrėta 2016-10-19]. <http://www.bankrotodep.lt/assets/Nemokumas/Duomenys-ir-analiz/2016-APZVALGA-I-pusm2016-09-30.pdf>.

3. Eberhard Nietzer. *German Insolvency Basics in a Thumbnail Sketch. Second Edition* [interaktyvus]. 2015 [žiūrėta 2016-11-14]. < https://www.insol.org/_files/Fellowship%202015/Session%2014/German%20Insolvency%20Systems%20%20German%20Cross-border%20tools.pdf >.

4. Georg Streit and Fabian Bürk, Heuking Kühn Lüer Wojtek. *Restructuring and insolvency in Germany: overview* [interaktyvus]. 2016 [žiūrėta 2016-11-17]. < http://uk.practicallaw.com/2-501-6976 >.

5. ICTF (An association of international credti and trade finance professionals). Insolvency Laws in Germany, U.K. and the U.S. *A Comparative Law Analysis for Trade Creditors* [interaktyvus]. 2013 [žiūrėta 2016-11-17]. < http://www.slk-law.com/portalresource/DHC.Comparative%20Analysis%20of%20Insolvency%20Laws%20of%20US-UK-Germany>.

6. Peter Jark, Andrea Muenchen and Tom H. Braegelmann. *Impending major reform of the German insolvency clawback regime* [interaktyvus]. 2015 [žiūrėta 2016-11-17]. < http://www.lexology.com/library/detail.aspx?g=a69dacb2-e368-44b9-bf35-2d3140758367 >.

7. Sigita Rudėnaitė. *Konferencija „Teisės mokslo pavasaris“. Trečioji sesija. Actio Pauliana* [interaktyvus]. 2012 [žiūrėta 2016-09-29]. <https://www.youtube.com/watch?v=ajU_DpUd6kk>.

8. Stefan Sax, Artur Swierczok. *Reform Act on Insolvency Avoidance Rules* [interaktyvus]. 2016 [žiūrėta 2016-11-17]. <http://www.internationallawoffice.com/Newsletters/

Insolvency-estructuring/Germany/Clifford-Chance-Deutschland-LLP/Reform-Act-on-Insolvency-Avoidance-Rules>.

9. European Commission. Press release. *Comission recommends Member States to have collective redress mechanisms in place to ensure effective access to justice* [interaktyvus]. Strasbourg, 11 June 2013 [žiūrėta 2016-09-29]. < http://europa.eu/rapid/press-release_IP-13-524_en.htm>.

ANOTACIJA

Šiame darbe nagrinėjamas sandorio šalių ir kreditoriaus interesų pusiausvyros užtikrinimas *actio Pauliana* instituto taikyme įmonių bankroto procese bei nusistovėjusio reguliavimo įtaka reabilitacinio tikslo bankroto procese užtikrinimui.

Nors doktrininiu aiškinimu trečiojo asmens nesąžiningumo sąlyga ginčijant dvišalius atlygintinius sandorius įtvirtinta CK 6.66 straipsnio 2 dalyje, tikslu užtikrinti sandorio šalių ir kreditoriaus interesų pusiausvyrą. Teismų praktikos analizė įgalina teigti, jog vyraujantis trečiojo asmens nesąžiningumo koncepcijos aiškinimas lemia suinteresuotumo tęsti, modifikuoti ar sudarinėti naujus sandorius su finansinius sunkumus patiriančia įmone praradimą, taip iš esmės užkertant kelią įmonėms, patiriančioms finansinius sunkumus, užsitikrinti veiklos tęstinumą.

Atsvara ir sąlyga, užtikrinančia sandorio šalių ir kreditoriaus interesų pusiausvyrą *actio Pauliana* instituto taikyme, pripažintina sandorio neprivalomumo sąlyga. Nustačius, jog ginčijamu sandoriu buvo siekiama reabilituoti įmonės mokumą, ir toks buvo sandoris buvo ekonomiškai naudingas įmonei, konstatuojamas privalėjimas sudaryti ginčijamą sandorį susiklosčius atitinkamoms faktinėms aplinkybėms.

Reikšminiai žodžiai: *actio Pauliana,* trečiojo asmens nesąžiningumas, sandorio privalomumas, bankroto proceso tikslas

ANNOTATION

Thesis author examines the balance between debtor's, creditors' and the third person's interests while challenging pre-insolvent transactions under *actio Pauliana* institute in insolvency proceedings and how application of the *actio Pauliana* impacts re-launching and restructuring viable enterprises.

In order to annul the bilateral transaction for consideration it is necessary to prove the dishonesty of the third person who has entered the voidable transaction. This condition is stated to be mandatory for the purpose of ensuring the balance between debtor's, creditor's and the third party's interests while challenging pre-insolvent transactions under *actio Pauliana* institute in insolvency proceedings. The concept of the third party's dishonesty, established in Lithuania's case law while applying the *actio Pauliana* institute limits the possibility for potentially viable companies to carry on its business and to seek satisfaction of the claims for the creditors without entering insolvency proceedings. This kind of regulation eliminates the possibility for viable enterprises, which are in temporary financial difficulties, to restructure and re-launch.

The balance between debtor's, creditors' and the third person's interests while challenging pre-insolvent transactions under *actio Pauliana* institute, is mainly ensured by one of *actio Pauliana* conditions – debtor's obligation to enter the voidable transaction. If the debtor entered into the transaction for the purpose of carrying on its business and the transaction benefited the company, the transaction is considered to be made in good faith and essential for the continuation of the debtor's business which means that pre-insolvency transaction cannot be set aside.

Keywords: *actio Pauliana,* dishonesty of third party, obligation to enter the voidable transaction, aim of insolvency proceedings

SANTRAUKA

Sandorio šalių ir kreditorių interesų pusiausvyros užtikrinimas taikant a*ctio Pauliana* institutą įmonių bankroto procese

Šiame darbe analizuojamas sandorio šalių ir kreditoriaus interesų pusiausvyros užtikrinimas *actio Pauliana* instituto taikyme įmonių bankroto procese bei nusistovėjusio reguliavimo įtaka reabilitacinio tikslo bankroto procese užtikrinimui.

Sandorio pripažinimas negaliojančiu yra viena iš priemonių realizuoti bankroto proceso tikslus ir įgyvendinama bankroto bylos nagrinėjimo etape, tačiau paties instituto reguliavimas daro įtaka civilinės apyvartos dalyvių elgesiui dar iki bankroto proceso pradėjimo. ĮBĮ, ĮRĮ bei teismų praktikos analizė įgalina teigti, jog Lietuva yra pereinamoje stadijoje nuo likvidacinio į reabilitacinį bankroto proceso modelį. Europos Sąjungos aktų sisteminė analizė sudaro pagrindą teigti, jog reabilitacinis bankroto proceso tikslas yra svarbiausias šiuolaikiniam bankroto teisinių santykių reguliavimui.

Trečiojo asmens nesąžiningumo sąlyga pripažinta imperatyvia, tikslu užtikrinti kreditoriaus, skolininko ir trečiojo asmens interesų pusiausvyrą, ginčijant dvišalį atlygintinį sandorį. Teismų praktikoje pastebimas įrodinėjimo naštos pasiskirstymo disbalansas paneigiantis trečiojo asmens preziumuojamą sąžiningumą, o sąžiningumo įrodinėjimas apsunkintas jo, kaip verslo subjekto, statusu, bei tai, jog neatsargumo forma yra pakankama, konstatuoti jo nesąžiningumui. Be to, pareigos prieinamomis priemonėmis pasidomėti apie šalies turtinę padėtį turinys aiškinamas itin plačiai, nebeapsiribojant viešųjų registrų patikra, trečiasis asmuo įpareigojamas kreiptis į antstolius, komunikuoti su sandorio šalies kreditoriais ir pan.

Teismų praktikoje vyraujantis trečiojo asmens nesąžiningumo koncepcijos aiškinimas taikant *actio Pauliana* institutą riboja įmonių, patiriančių laikinus finansinius sunkumus, galimybes tęsti veiklą bei siekti atsiskaitymo su visais kreditoriais išvengiant bankroto. Verslo subjektas, žinodamas, jog potenciali ar esama sandorio šalis patiria laikinus finansinius sunkumus ir turi kitų kreditorių, praranda suinteresuotumą tęsti, modifikuoti ar sudarinėti naujus sandorius su tokia įmone dėl potencialios tokio sandorio panaikinimo tikimybės, taip iš esmės užkertant kelią įmonėms, patiriančioms finansinius sunkumus, užsitikrinti veiklos tęstinumą ir atkurti mokumą.

Atsvara ir sąlyga, užtikrinančia sandorio šalių ir kreditoriaus interesų pusiausvyrą *actio Pauliana* instituto taikyme, pripažintina sandorio neprivalomumo sąlyga. Nustačius, jog ginčijamu sandoriu buvo siekiama reabilituoti įmonės mokumą, ir toks buvo sandoris buvo ekonomiškai naudingas įmonei, konstatuojamas privalėjimas sudaryti ginčijamą sandorį

susiklosčius atitinkamoms faktinėms aplinkybėms. Vokietijos ir Anglijos sandorių ginčijimo bankroto procese vyrauja analogiškas reguliavimas, t. y., sandorio sudarymas tikslu reabilituoti įmonės mokumą ir užtikrinti veiklos tęstinumą, užtikrina sandorio, formaliai tenkinančio sandorio nuginčijimo sąlygas, išsaugojimą.

SUMMARY

Balance's between disputed transaction's parties and creditor security in application of *Actio Pauliana* in the process of enterprise bankruptcy

Thesis author examines the balance between debtor's, creditors' and the third person's interests while challenging pre-insolvent transactions under *actio Pauliana* institute in insolvency proceedings and how application of the *actio Pauliana* impacts re-launching and restructuring viable enterprises.

Setting aside transactions entered by the debtor prior to the opening of insolvency proceedings is an important measure to guarantee the effectiveness of insolvency proceeding aim. Despite the fact that administrator (or creditor) is able to challenge transactions only in the 4th stage of bankruptcy proceedings (court hearing the bankruptcy case), the regulation of the avoidance rules impacts behavior of participants of civil turnover before even a petition for the initiation of bankruptcy proceedings is filed. According to national insolvency framework in Lithuania, the country is currently in transitional stage from liquidating model to rehabilitation model of bankruptcy proceedings. Objective analysis of EU legal acts shows that current main aim of insolvency proceedings is to ensure efficient restructuring and re-launching of viable enterprises in financial difficulty.

In order to annul the bilateral transaction for consideration it is necessary to prove the dishonesty of the third person who has entered the voidable transaction, i.e. counterparty knew or ought to have known that the transaction violates the rights of the debtor's creditor. This condition is stated to be mandatory for the purpose to ensure the balance between debtor's, creditor's and the third party's interests while challenging pre-insolvent transactions under *actio Pauliana* institute in insolvency proceedings. The author points out that the presumption of the third person's honestly is denied by the misbalanced *onus probandi* between the person who is challenging the dispute transaction and the third party. Moreover, according to national case law conception of third party's dishonesty, obligation to take interest in counterparty's financial state before entering a transaction is recognized to have higher standards due to counterparty status' (professional): third party is obligated to check not only the public register's system but also communicate with the party's bailiffs and his creditors.

The concept of the third party's dishonesty, established in Lithuania's case law while applying the *actio Pauliana* institute limits the possibility for potentially viable companies to carry on its business and to seek satisfaction of the claims for the creditors without entering

insolvency proceedings. The party, who is informed about the other counterparty's temporary financial struggles and knows that there are other creditors, has no interest to continue, modify or enter into new transactions with this kind of counterparty because of the reasonable possibility for this transaction being set aside. This kind of regulation eliminates the possibility for viable enterprises, which are in temporary financial difficulties, to restructure and re-launch.

The balance between debtor's, creditors' and the third person's interests while challenging pre-insolvent transactions under *actio Pauliana* institute, is mainly ensured by one of *actio Pauliana* conditions – debtor's obligation to enter the voidable transaction. If the debtor entered into the transaction for the purpose of carrying on its business and the transaction benefited the company, the transaction is considered to be made in good faith and essential for the continuation of the debtor's business which means that pre-insolvency transaction cannot be set aside. The provisions of challenging the transaction made prior to the opening of insolvency proceedings in England and Germany are similar to Lithuania's: if the company entered into the transaction for the purpose to recover debtor's solvency and carry on its business, transaction cannot be set aside despite the fact that it formally fulfills avoidance provisions.

PATVIRTINIMAS APIE ATLIKTO DARBO SAVARANKIŠKUMĄ

Forma patvirtinta Mykolo Romerio universiteto
Senato 2012 m. lapkričio 20 d. nutarimu Nr.1SN-10

2016 m. gruodžio 16 d.
Vilnius

Aš, Mykolo Romerio universiteto Teisės fakulteto Privatinės teisės instituto Verslo teisės specializacijos studentė Simona Jašmontaitė patvirtinu, kad šis magistro baigiamasis darbas „Sandorio šalių ir kreditorių interesų pusiausvyros užtikrinimas taikant *Actio Pauliana* institutą įmonių bankroto procese“:

1. Yra atliktas savarankiškai ir sąžiningai;
2. Nebuvo pristatytas ir gintas kitoje mokslo įstaigoje Lietuvoje ar užsienyje;
3. Yra parašytas remiantis akademinio rašymo principais ir susipažinus su rašto darbų metodiniais nurodymais.

Man žinoma, kad už sąžiningos konkurencijos principo pažeidimą – plagijavimą studentas gali būti šalinamas iš Universiteto kaip už akademinės etikos pažeidimą.

_____ _____

(parašas) *(vardas, pavardė)*